M. ATTILII

SERRANI

DE SEPTEM VRBIS ECCLESIIS

Vna cum earum Reliquijs, Stationibus, & Indulgentijs.

MVM

Ad S. D. N. Gregorium XIII. Pont. Max.

ROMAE,

Apud Hæredes Antonij Bladij Impressores Camerales.

Anno Iubilæi. M. D. LXXV.

Cum licentia Superiorum, & Priuilegio.

S.MO D. N. GREGORIO. XIII
PONT. MAX.

M. ATTILIVS SERRANVS.

CVM mihi mandatum eſſet, vt quæ de ſeptem præcipuis eccleſiis vrbis Romæ in veteribus monumentis maxime illuſtria, ac memoratu digna reperiſſem, ea breuiter colligerem, & genere dicendi ſimplici, atq; ad captum rudium accommodato expoſita publicarem: iudicaui non alij hoc paruum ac tenue munuſculum offerendũ, quam tibi, Beatiſſime Pater, quem in terris caput Eccleſiæ ſuæ conſtituit Deus, partæ, ac redemptæ Chriſti filij ſui ſanguine: vt & eæ, de quibus in hoc libello agitur, ſanguine, ac cineribus inuictorum Chriſti martyrum illuſtratæ, ac no-

bilitatæ fuerunt. In his autem rebus perueſtigandis magnam mihi difficultatem obtulit non vetuſtas modo, ſed multo magis incuria, dicendum enim eſt, & negligentia quædam hominum in eis monumentis conſeruandis, quibus haud ſcio an quidquam vel vniuerſo nomini Chriſtiano, vel huic tantopere Deo caræ ciuitati glorioſius reperiri queat. Præſtiti tamen quod potui: & quamquam mihi nonnunquã, vt in denſiſſima nocte gradienti, traditioni inhærendum fuit, dedi tamen operam, vt omnia, quoad eius fieri potuit, cõfirmarem teſtimonijs eorum ſcriptorum, quibus partim ſanctitas, partim vetuſtas auctoritatem comparauit. Cumulatius autem videor huic muneri ſatisfacturus fuiſſe, niſi breuitas temporis obſtitiſſet: ſed properandum.

dum fuit, ut mos gereretur eorum studio, ac cupiditati, quos hoc potissimum anno ex omnibus orbis Christiani partibus ad reclusos per te indicto Iubilæo ecclesiæ thesauros, concurrere videmus. Interea, Beatissime Pater, aduolutus pedibus Sanctitatis tuæ, quæso, obtestorque, ut hoc deuotionis meæ exiguum pignus grato animo accipere digneris.

Deus nobis Sanctitatem tuam quamdiutissime incolumem seruet.

SVMMI Pontificis diplomate cautum eſt, ne quis tam in Italia, quam extra eam, ſub excommunicationis latæ ſententię, in terris uero S. R. E. mediate uel immediate ſubiectis, etiam ducentorum ducatorum auri, & amiſsionis librorum pœna, Marci Attilij Serrani librum de ſeptem Vrbis eccleſijs, uulgari aut latino ſermone intra proximum decenniũ abſque ipſius auctoris, & impreſſorum licentia imprimat, ſeu alicubi impreſſum uenale habeat.

AVCTORES ECCLESIASTICI;

praeter sacrosancta Concilia, & Summorum Pontificum epistolas, ex quorum fontibus haec hausimus.

Adonis episcopus Viennensis.
S. *Adrianus Papa.*
Aegesippus.
S. *Ambrosius.*
Anastasius bibliothecarius.
Ancirana Synodus.
Arator poeta.
Arnobius.
S. *Artemius.*
S. *Athanasius.*
S. *Augustinus.*
V. *Beda.*
Blondus.
Bonifacius viij.
Calcedonensis Synodus.
S. *Clemens Romanus.*
S. *Damasus Papa.*
Ennodius Diaconus Romanus.
S. *Epiphanius.*
Eusebius Cesariensis.
Faustinus presbyter ex bibliotheca Vaticana.
Ferculphus episcopus Lexouiensis.
Gaius.
Galla Placidia.
Gennadius.
Georgius Cedrenus.
Gregorius Naziazenus.
Gregorius Romanus.
Gregorius Vndecimus.
Gregorius Thaumaturgus.
Gulielmus Anglicus ex bibliotheca amplissimi Cardinalis Sirleti.
Gulielmus Durandus.
S. *Hieronymus.*
Innocentius III. *ex bibliotheca Vaticana.*
Ioannes Baptista Platina.
Ioannes Diaconus, qui S. Gregorij uitam scripsit.
S. *Ioannes Chrysostomus.*
Ioannes Diaconus Lateranensis ex bibliotheca Lateranensi.
Iornandes.
S. *Ireneus.*
S. *Iustinus Martyr.*
Lateranẽsis Synodus prima.

Sub

Sub Iulio I. *secunda & tertia sub Symmacho, quarta sub Gregorio magno, quinta sub Martino* I. *sexta sub Nicolao* II. *Nona sub Alexādro* III. *decima sub Innocentio* III. *vndecima, & vltima sub Iulio* ij. *et Leone* x.
S. *Leo Papa.*
Liberij acta.
Licinia Eudoxia.
Maffeus Vegius ex bibliotheca ecclesię S. Petri
Marcellinus presbyter ex bibliotheca Vaticana.
Martinus pęnitentiarius.
S. *Maximus Taurinensis.*
Nicęna Synodus I. *&* ij.
Nicephorus.
S. *Nicolaus Papa* I.
Nicolaus III.
Orosius.
Pandulphus ostiarius.
S. *Paulinus.*
Paulus Diaconus.
Petrus Manlius ex bibliotheca Vaticana.
Procopius.
Prudentius poeta.
Ptolemęus Lucensis.
Romana Synodus prima sub Hilario, tertia, quarta, & quinta sub Symmacho, septima sub Gregorio magno, octaua sub Gregorio II.
Rituale Romanū antiquissimum ex bibliotheca Achillis Statij Lusitani.
Ruffinus presbyter.
Seuerus Sulpitius.
Socrates scholasticus.
Sophoronius episcopus Hierosolymitanus.
Sozomenus.
Tacitus.
Tertullianus.
Theophanes.
S. *Theodoretus.*
Theodorus Balsamo.
Theodorus Lector.
S. *Thomas de Aquino.*
Valentinianus.
Vitę sanctorū ex uetusto manuscripto codice in bibliotheca Achillis Statij.
Vitę sanctorū apud Lipomanum.
Zonara.

M. ATTILII

SERRANI

DE SEPTEM VRBIS ECCLESIIS.

QVINQVE sunt in vrbe ecclesiꝫ, quæ ob insignem ædificiorum magnitudinem ex omni antiquitate basilicæ vocantur, Lateranensis, Vaticana, S. Pauli via Ostiensi, S. Mariæ maioris, S. Laurentij extra urbis mœnia, vt & aliunde constat, & ex Epistolis Innocentij tertij, quæ in Vaticana bibliotheca adseruantur. Eædem patriarchales dicebantur; quod ex eis Lateranensis quidem romano pontifici, qui & patriarcha aliquando vocatus est, ad habitationem attributa erat, ceteræ ad hospitium, ac diuersorium alijs quattuor reipublicę christianę patriarchis, Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, & Hierosolymitano, qui post romanum ex sacrorum conciliorum decretis principem in ecclesia locum obtinebant. Quod ideo factum est, vt si quando contigisset generalia concilia Romæ celebrari, quibus interesse hi quattuor tenebantur, aut alia quauis de causa ad urbem accederent, suas quisq; ibi sedes haberet. Est enim Roma communis omnium patria, quò cum ex toto terrarum orbe ante

quam adeo miſerabiliter chriſtiana reſpublica afflicta eſſet, innumeræ gentes confluerent, conueniens fuit, aptumque etiam ad conciliandos illarum animos, vt omnes quo confugerent, haberent vbi ſuum agnoſcerent ducem, ac paſtorem. Fuerunt præterea vnicuique harum quinque eccleſiarum attributi miniſtri, qui in eis ſacra facerent. Atque in Lateranenſi quidem baſilica ſtatutū erat, vt a ſeptem epiſcopis cardinalibus quotidie viciſſim ſuper altari beati Petri celebraretur, in alijs vero idem perageretur a presbyteris cardinalibus, vt auctores ſunt Anaſtaſius Bibliothecarius in vita Stephani Tertij, Ptolemæus Lucenſis, Martinus Pænitentiarius in chronica ſummorum Pontificū. Hinc, præter indulgentias a diuerſis pontificibus illis conceſſas, factus eſt ad eas frequentior populi concurſus, cui præcipue poſtea adiungitur, quod actis ab inuictis Chriſti martyribus de tyrannis, ac de ipſa morte glorioſiſsimis triumphis in his ſanctiſsimis baſilicis ſanctorum corpora honoris, ac venerationis cauſa poſita ſunt; cumq; veteri maiorum exemplo, vt ſuo loco dicemus, qui illas viſerę conſtituiſſent, a baſilica ſancti Petri inciperent, inde ad Diui Pauli, mox ad Lateranum iter arriperent, conſuetudine receptum eſt non præterire eccleſiam ſancti Sebaſtiani ob venerādum diui Caliſti cœmeterium tot ſanctorum corporibus nobilitatum, & ob ſacras catacumbas perfugia quondā eorum quibus pro Chriſto ab hominum conſpectu fugiendum erat. Pari quoque ratione dum a Lateranenſi ad diui Laurentij baſilicam tendebatur, eccleſia ſanctæ Crucis in Hieruſalem ſanctiſsimis

reliquijs

reliquijs ornata ſeptima adiuncta fuit; atque ita ſeptenarius numerus completus eſt, ne tam religioſo inſtituto myſterium deeſſe videretur, quod is ſáctiſsimus habetur numerorum omnium, quos in ſacris literis legimus. Idq; maiores noſtros etiam eo feciſſe credendum eſt, vt dum chriſtiana pietas in laudabili viſitandarum eccleſiarū opere ſe exercet, poſt grates Deo perſolutas, venerationemq; ſanctorum, ac præteritorum errorum dolorẽ (hoc namque propoſito, ac conſilio ſunt viſitandæ eccleſiæ) meditando miſeriam humanæ vitæ, in qua cum ſumus, peregrinamur a Domino, daretur nobis occaſio ob ſeptenarium eccleſiarum numerū ſeptem Spiritus ſancti chariſmata humilibus precibus, ſupplicibusq; obſecrationibus poſtulandi, quorum auxilio ſequi eorū veſtigia poſſemus, qui tanquam cæleſtis patriæ ciues hic ciuitatem per- Hebr. 13. C.
manentem non habentes, dignitatum, rerumque omnium amiſsione magnis laboribus, multoque ſudore, ac ſanguine ipſo futuram ſibi inquiſiuerūt. Et hæc generatim de ſeptem eccleſijs dicta ſint, de quibus nominatim dicere iam aggrediar.

De Eccleſia S. Petri in Vaticano.

QVEMADMODVM non ſine diuina prouidentia factum eſſe cenſendum eſt, quod Dei filius pro hominibus homo factus, & pro illis moriturus, vt manifeſtius fieret myſterium, nobiliſsimam omnium urbium, quæ in oriẽte erant, ad hoc elegit, atque crudeliſsima morte

ſalutis noſtræ opus perficiens, ſtatuit, ne locus etiã vbi illud peragẽdum erat, ignominia careret, quo maior inde in humanũ genus agnoſceretur amor, neque enim erat urbs vlla Hieroſolyma nobilior, ac celebrior, aut cruce mors vlla turpior, aut monte Caluariæ locus vllus ignominię plenior. Ita ſane ne ſub modio fidei lucerna lateret, ſed ſuper candelabrum omnibus, qui in domo ſunt luceret, cum Chriſti uicario ſedes deſtinanda eſſet, Petrus apoſtolorum princeps, cui, & eius ſucceſſoribus tanta imperij moles regenda, gubernandaq. tradita erat, Romam principem omnium terrarum ciuitatem relicta Antiochia, peragratis Ponto, Galatia, Cappodocia, Aſia, & Bithynia ex omnibus maxime delegit, vbi cum Simonem magũ ſub Claudio, Paulo etiam adiuuante expugnaſſet, vt maiori conſtantia, quæ docuerat, confirmaret, eodem genere mortis, quod Chriſtus paſſus fuerat, ſub Nerone mortuus eſt, ſacroſanctum cruore ſuo faciens Vaticanũ montem illum, quem infamem, ut teſtis eſt [a] Tacitus, appellabat antiquitas. Quod autem diuus Petrus, ut ueterum auctoritate comprobetur ueritas, Romam venerit, Simonemque magum expugnauerit, [b] Arnobij hæc ſunt verba. Ipſam apud ,, dominam Romã, in qua cum homines ſint Numæ regis artibus, atque antiquis ſuperſtitionibus ,, occupati, non diſtulerunt tamen res patrias linquere, & ueritati coaleſcere chriſtianæ. Viderãt enim ,, curſum Simonis magi, & quadrigas igneas Petri ,, ore difflatas, & nominato Chriſto euanuiſſe. Videant, inquam, fidentem dijs falſis, & ab eiſdẽ metuentibus proditum pondere præcipitatũ ſuo cruribus

Matt 5.B

1.Pet.1.A

a lib.17.

b Cõtra gẽtes li.2. nõ lõge à principio.

cibus

„ribus iacuisse prefractis, post deinde perlatum Brun
„dam cruciatibus, & pudore defessum ex altissimi
„culminis se rursum præcipitasse fastigio. Quæ o-
„mnia vos neque scitis, neque scire uoluistis, neque
„unquam vobis necessaria iudicastis. Quod autem
sub Claudio id gestum sit,[a] D. Iustinus martyr Ro
manos alloquens aperte demonstrat his verbis.
» Addo tertium, quod post Christi ascensionẽ ijdem
» genij subornarunt quosdam homines, qui se pro
» Dijs gererent, qui honores etiam apud vos conse-
» cuti sunt, tantum abest, vt pulsi fuerint, sicut Simo
» nem quendã Samaritã ortum a Gitta oppido, qui
» sub Claudio Cæsare subnixus ope dæmonum, &
» fretus magicis artibus in hac vrbe regia Deus est
» habitus. Quod diuus Paulus miraculo interfuerit,
& pars magna illius fuerit, ita scribitur a [b] Seuero
„Sulpitio. Etenim tum illustris illa aduersus Simo-
„nem Petri, & Pauli congressio fuit, qui cum magi
„cis artibus, ut se Deum probaret, duobus suffultus
„dæmonijs euolasset, orationibus apostolorũ fuga-
„tis dæmonibus delapsus in terram populo inspectã
„te disruptus est. Quę omnia si quis diffusius cogno
scere desiderat, legat [c] Clemẽtem romanum, [d] Ter
tullianum, [e] Ireneum, [f] Eusebiũ, [g] Epiphanium, [h] di
uum Pacianum, [i] diuum Ambrosium, [k] diuũ Au-
gustinum, & alios, quos ob breuitatem omitto, sa
tis existimans a me per hos probatissimos aucto-
res confutatum esse mendacium eorum, qui & a
sanctorum patrum lectione alieni, & perfidia du-
cti hoc negare non uerentur. Quod vero diuus Pe-
trus cruci affixus fuerit, & hoc sit inuersis uestigijs,
vt grauiori afficeretur dolore, & cũ eo diuus Pau-

a In apologia 2. pro christianis.
b Historiæ sacrę lib. 2
c Const. apost. lib. 6. cap. 9.
d In apologia aduersus gentes
e Lib. 1. cap. 20.
f Ecclesi. histor. lib. 2. cap. 13.
g Tomo 2. lib. 1.
h Epist. 2. ad Sempronianũ Nouatianum circa medium.
i Tom. 5. ser. 66. de sanctis.
k Tomo 6. lib. de hæresibus.

lus gladio percussus martyriũ consũmauerit,[a] Hegisippus antiquissimus scriptor temporibus Apostolorum uicinus inquit. Petrus in vrbem rediit, captusq. a persecutoribus cruci adiudicatus poposcit, ut inuersis uestigijs cruci affigeretur, quod indignus esset, qui simili modo crucifigeretur, ut passus est Dei filius; quo impetrato uel quia ita debebatur ut Christus prædixerat, uel quia persecutor non inuitus indulget pœnarum incrementa, & ipse, & Paulus alter cruce, alter gladio necatus est. Et [b] Tertullianus, qui eodẽ tempore scripsit. Si Italiæ adiaces, ait, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas prẹsto est statuta felix ecclesia, cui totam doctrinam apostoli cum sanguine suo profuderunt, ubi Petrus passioni dominicæ adæquatur, ubi Paulus Ioannis exitu coronatur. Quibus non dissimilia dicũtur a [c] Diuo Hieronymo, [d] Ambrosio, [e] Augustino, [f] Leone, [g] Maximo, ac [h] uenerabili Beda, [i] Nicephoro; & [k] Zonara. De loco, hoc est de Vaticano, quomodo ibi mortuus, & sepultus fuerit, Gaij grauissimi scriptoris uerba ab [l] Eusebio citantur, quæ sunt hæc. Ego, inquit, habeo trophæa apostolorum, quæ ostendam. Si enim procedas uia regali, quæ ad Vaticanum ducit, aut uia Ostiensi, inuenies trophæa defixa, quibus ex utraque parte statutis Romana communitur ecclesia. Diuus [m] Hieronymus ait. Petrus Romẹ sepultus in Vaticano iuxta uia triumphalem totius vrbis veneratione celebratur. [n] Damasus Papa tradidit ab Anacleto, qui tertius post beatum Petrum pontificatum rexit in Vaticano, ubi ipse sepultus fuit, fuisse constructam, & compositam illius memoriam,

a Lib. 3. cap. 2.
b De præscriptionibus aduersus hæreticos circa finem.
c Tomo. 1. de Viris illustribus.
d Tomo. 3. serm. 66.
e Tomo 10. serm. 4. de sanctis.
f Ser. 1. in festo. S. S. Petri & Pauli.
g Homilia 3. in eodẽ festo.
h Libro de sex ẹtatib9 mundi de imperio Neronis.
i Eccl. Hist. lib. 2. c. 36.
k Tomo. 2. in uita Neronis.
l Eccl. Hist. lib. 2. c. 25.
m Tom. 1. lib. de viris illustrib9.
n Lib põtificali in Anacleto pp.

„ moriam, his enim utitur uerbis. Credam ego ab „ Anacleto oratorium fuiſſe conſtructum, non ec- „ cleſiam, ut nonnulli dixerunt. Nam ante Conſtá tinum eccleſias erigendi Chriſtianis facultas non erat, in quo loco tam diu beati Petri corpus iacuit, quoaduſque inde ad catacumbas iuxta cœmeteriũ Calliſti uia Appia, ad ſecundum ab vrbe lapidẽ, cum corpore beati Pauli aſportatum fuit, ut[a] Diuus Gregorius affirmat his uerbis. De corporibus „ uero diuorum apoſtolorũ quid ego dicturus ſim, „ dum conſtet, quia eo tempore, quo paſsi ſunt, ex „ Oriente fideles uenerunt, qui eorum corpora ſi- „ cut ciuium ſuorum reportarent, quæ ducta uſque „ ad ſecundum urbis miliarium in loco, qui dicitur „ ad Catacumbas collocata ſunt. Sed dum ea exin- „ de leuare omnis multitudo conueniens niteretur, „ ita eos uis tonitrui, atque fulguris nimio metu ter- „ ruit, atque diſperſit, ut talia demum nullatenus „ attentare præſumerent. Tunc autem exeuntes Ro- „ mani eorum corpora, qui hoc ex domini pietate „ meruerunt, leuauerunt, & in locis, quibus nunc „ condita ſunt, poſuerũt. Hactenus ſanctus doctor. Vbi quis ueriſimile non arbitretur, quando tyrannorum ſęuitia Chriſtianis plena timoris erant omnia, & eccleſiæ nuſquam conſiſtere, aut conuentũ agere, niſi occulte dabatur, a ſanctiſsimis priſcis patribus ſacrificatum eſſe? quod ſi in alijs locis id factum eſſe legimus ſuper ſepulchra aliorum martyrum, quanto magis hic quoties illuc quando ubique luctus, ubique pauor, ubique plurima mortis imago a Dei cultu deterrere uidebantur, fideles parentes pro Chriſto amiſsis filijs, filios amiſsis pa-

a Tomo lib. 3. Regiſtri epi. 30

rentibus, viros vxoribus, vxores viris confugisse pie credendum est, ibique effusis lacrymis finem tantis miserijs per apostolum, perque illas sanctas reliquias a Deo finem imponi suppliciter petijsse? quoties illuc post turbulentam tempestatem dignitatum, ac diuitiarum iacturam passi tamquã in portum consolationis se recipiebant, quorum tandem preces, atque uota exaudiens Deus, lacrymarum, dolorumq. miseratus, ac si noctem in clarissimam diem, tempestatem in serenitatem uertisset, & quasi rursus ab acerbissimo seruitutis iugo sub impio Pharaone in Aegypto israeliticũ populum liberaturus ecclesiæ suæ multis, magnisq. calamitatibus conflictatæ, pari quidem potentia, sed maiori nunc miseratione respirandi facultatẽ fecit, misericordiam in hostes exercens illos ad se mirandum in modum conuertens. Nam Diocletiano, & Maximiano imperatoribus e medio sublatis, a quibus immani crudelitate in oriente, & occidente res ecclesiæ uastatæ fuerant, Maximino item post illos diuina uindicta extincto, qui implacabili furore in Christianos maleficia, & stupra accumulauerat, Constantinus Constantini imperatoris ex Helena filius imperium obtinere cœpit. Huic aliquando cum Maxentio tyranno, qui Romæ, & in Italia rerum potiebatur, prope urbis mœnia dimicaturo, cum eum statuisset Deus beneficijs, ac signis ad se allicere, & per illum pacẽ, atque tranquillitatem ecclesiæ largiri, signum sanctissimæ crucis in cælo ostensum est his litteris, futuram uictoriam de hoste & prænuntians ἐν τούτῳ νίκα in hoc uince. De quo tam illustri miraculo

omnes

omnes fere ſcriptores inter ſe conuenire uidentur, ualidius tamen teſtimonium cum ſemper ſit habẽdum eorum, qui uiderunt, quam qui audierunt, quid de eo [a] beatus Artemius dicat, audiamus, qui fuit dux copiarum inuictus, ſummæ apud Conſtã tinum auctoritatis, & in exercitu contra Maxentium primum pilum duxit, ita Iulianum Apoſtatã alloquens ait. Conſtantino contra Maxentium bellum difficillimum aggredienti ſignum crucis apparuit in cælo media die ſuper ſolem radijs coruſcans litteris ſydereis uictoriam prænuncians. Nos enim qui bello interfuimus, ſignum uidimus, litterasq. legimus, totus item exercitus ſpectator ſigni fuit, multiq. hodie teſtes ſunt in exercitu tuo. Hæc ſanctus Artemius, cuius in his, quæ ad Conſtantinum attinent, auctoritas nulla maior eſſe poteſt. Verum cum parum Dei beneficium poſt partam uictoriam agnoſceret Conſtantinus, ut ex arcu Romæ illi erecto conſpicitur, in quo nullum crucis ueſtigium extare uidemus, neque uerbũ de ſigno fieri in inſcriptione, ex eis ſe eſſe demonſtrãs, qui non beneficijs, ſed flagellis ab impietate deflectuntur, aliam uiã aggrediens Deus, fœdiſsimo lepræ morbo illum percuſsit, adeo ut curatio a medicis deſperaretur. Cumq. Iouis capitolini ſacerdotes ſup hoc conſulerentur, reſponſumq. eſſet mĩnime priſtinam ſanitatem eum recuperaturum, niſi ſe in ſanguine infantium adhuc tepente lauiſſet, ipſeq. id facinus naturali quadam pietate exhorreſceret, nihil ei reliquum erat, niſi ut miſerabili cõditione uitam ageret, dum extremum clauderet diem, niſi Deus, cuius uirtus tunc hominibus ma-

[a] In uita b. Artemij cuius exẽplaria græce extant ĩ bibliotheca uaticana.

xime perſpicitur, cum ſe omni humano auxilio deſtitutos ſentiunt, iterum in illum clemens, atque benignus miſericordia ſua uſus eſſet. Sequenti itaque nocte, qua puerorum cædis execrandum ſcelus deteſtat⁹ erat, diuinitus in ſomnis uiſus eſt duos viros uidere, qui dicerent ſe eſſe Petrum, & Paulũ apoſtolos Chriſti, ac iuberent, ſi uellet animi, & corporis ſanitatem adipiſci, & dignus æterna vita effici, ut Silueſtrum pontificem in Soracte mõte latitantem accerſeret. Tum imperator a ſomno excitatus fidem uiſioni adhibens, miſit ſtatim, qui pontificem ad ſe adducerent, a quo cum multa de religione audiuiſſet, imaginesq. apoſtolorũ, quos in ſomnis uiderat, ab eodem ſibi oſtenſas agnouiſſet, inſtitutus omnibus his, quæ chriſtianæ fidei ſunt, noſtris myſterijs initiatur, & baptizatur. De quo cum multos diu dubitaſſe ſciam, alios uero hiſtoriam ueluti fabulam omnino impugnaſſe, ne dum breuitati nimium ſtudeo, ea negligere uidear, quæ firmitatem religionis noſtræ oſtendunt, mearum partium eſſe arbitror, id grauiſsimorum virorum teſtimonijs comprobare. Primum igitur de Conſtantini lepra, & de uiſione in ſomnis apoſtolorum ſcribunt [a] Nicephorus, & [b] Zonara; q̃d autem Romæ a ſancto Silueſtro baptiſmum acceperit, præter hos [c] Theophanes, qui ante ſeptingentos annos ſcripſit, [d] Theodorus Balſamo Conſtantinopolitanus, Georgius Cedrenus, græci omnes fere ſcriptores aperte affirmant, quorum teſtimonia eo firmiora eſſe debent, quo ab aduerſarijs illa accipimus, nemo enim qui eccleſiaſticas legerit hiſtorias, ignorat quantum aduerſus romanæ eccleſiæ

a Eccl. Hiſt. lib. 7. cap. 33.
b Tomo. 3. in Conſtantino.
c In Hiſtoria ab orbe condito cuius exẽplaria græce exſtant in bibliotheca Vaticana.
d In Conſtantino.

sic dignitatem de honoris prerogatiua Græcia sem per contenderit. Ex latinis uero inter alia habemus testimonium satis probatum [a] Nicolai primi, qui licet aliquantulum a Constantini temporibus abfuerit, tamen ad græcum Michaelem imperatorem hæreticum scribens, a quo facile reijci poterant uera, si falsi aliquid illis admiscuisset, appellat „ Siluestrum magni Constantini baptizatorem. Adrianus uero qui multo ante Nicolaum, & alios scriptores, quos nominaui, uixit, in secundo concilio Niceno, quod ex generalibus septimum est, contra imaginum oppugnatores Constantino, & Irene matre imperatoribus habitum coram uniuerso concilio super imaginum ueneratione ex historia sancti Siluestri protulit testimonium, cuius uerba hic subiungere decreui, tum quia nihil ex his quæ dixi ab eo prætermissum est, tum, ut eorũ ora obstruam, qui tot argumentis huius rei probatam ueritatem adhuc oppugnare nituntur, inquit „ enim sanctus [b] pontifex. Cum aliquando Constãtinus imperator per noctem somnum caperet, ecce „ beati apostoli Petrus, & Paulus dormienti astiterunt, dicentes. Quoniam execratus es o imperator puerorum sanguinem effundere ob ægritudinẽ „ tuam, a Christo misi sumus, quo sanitatem tibi afferamus. Audi igitur nostrum consilium, & „ ea, quæ tibi præcipimus, fac impleas. Principio „ Siluestrum Episcopum, qui persecutionis tuæ gratia Roma exulat, & in Sorapæno monte (ita enim habent uetusta exemplaria) clam in speluncis cum „ Clero latitat, cura ad te uocari, is tibi lauacrum pietatis, in quo lauaberis, præparabit, dabiturq. tibi

non

[a] In epistola ad Michaelẽ imperatorẽ.

[b] Conciliorũ tom. 3. act. 2. Nicenæ synodi. 2.

non modo lepræ; uerum omnium morborum ſa- ,,
nitas. Cumq. præclaris iſtis bonis fueris recreatus, ,,
confeſtim iubeto per omnia loca romanorum ec- ,,
cleſias reſtaurari, te uero ipſum purum, abiecto ,,
idolorum cultu declarabis, cultumq. ſoli Deo ado ,,
rando exhibeas, iuxta illius uoluntatem omnia tua ,,
conſilia diſponens. Imperator itaque e ſomno ex- ,,
citatus omnes ſuos aulicos quicunque in palatio ,,
erant, conuocauit, quodq. per ſomnium illi oſten ,,
ſum fuerat, expoſuit, nec mora aliqua, ſed confe- ,,
ſtim miniſtros ſuos ad Sorapænum montem, in ,,
quo beatus pater Silueſter cum clero uacans le- ,,
ctionibus ſacrorum librorum latitabat, miſit. Iam ,,
cum undique uideret milites circumcingentes mō ,,
tem inquirendi cauſa, exiſtimans quod ad marty- ,,
rium raperetur, clerum ita affatus eſt. Ecce nunc ,,
tempus expectatum, ecce nunc dies ſalutis. Egreſ- ,,
ſo autem de ſpelunca, narrauerunt milites qua de ,,
cauſa quæreretur. Cum quibus ad imperatorem ,,
trahens ſecum comites tres presbyteros cum duo- ,,
bus diaconis, profectus, cum imperatorem uidiſſet, ,,
Pax tibi, inquit, o imperator, ſurſum de cælo, & ,,
uictoria. Imperator itaque hilari oculo, & tranquil ,,
lo animo illius uerba audiens, quæcunque ſibi per ,,
ſomnia fuerant reuelata beato Silueſtro expoſuit. ,,
Poſtquam autem finem narrationis feciſſet, quæſi- ,,
uit imperator, quales nam arbitraretur eſſe deos ,,
Petrum, & Paulum, quos uiderat. Reſpondit pa- ,,
ter, nequaquam eſſe deos, ſed ſeruos, & diſcipu- ,,
los domini noſtri Ieſu Chriſti, quos in hoc ele- ,,
giſſet, ut omnes gentes conuerteret, ut crederent in ,,
eum. Hæc cum audiſſet imperator, percontatus ,,

eſt,

„ eſt, num alicubi eſſent hiſtoriæ illorum. Mox bea
„ tus Siluester per diaconos afferri, quas habebat apo
„ ſtolorum imagines, iuſsit, quas cum imperator aſpe
„ xiſſet, clara voce proclamauit, Hi ſunt, quos per
„ viſum cōſpexeram, neque amplius incredulus ſum,
„ paretur lauacrum in meam ſalutem. Conſtructo
„ autem lauacro cum ſacro rore tinctus eſſet, con-
„ feſtim eſt ſanitate priſtinæ reſtitutus. Poſſunt ne cla
riora dici his, quæ audiuimus? quibus quantum auctoritatis ſit tribuendum, tum a dignitate ſcriptoris vna cum rerum cognitione, quam eos ad quos hæc ſcribuntur, habuiſſe credendum eſt, tum a vetuſtate ſatis per ſe colenda, cuius ſemper magna equidem vis apud omnes fuit, nobis non ſolum cōfirmari, ſed etiam perſuaderi poterit. A ſummo enim, ac ſanctiſsimo pontifice ad vniuerſale concilium ſcribitur, vbi a trecentis quinquaginta patribus ex omnibus orbis partibus congregatis de his a quibus chriſtiana reſpublica pendere videbatur, agendum erat, vbi tot doctiſsimis, ac ſanctiſſimis viris adſtantibus nihil quiſquam adferre poterat, niſi quod verum eſſe, conſtaret. Adrianus autem, ſi de vetuſtate quærimus, ante octingentos annos floruit poſt Conſtantinū quadringētos plus minus. Et ne his omnibus conceſsis relinquatur alicui dubitandum, ſeu malitioſe calumniandum, hæc a latinis nunc confingi, ſeruatur vſque in hunc diem antiquiſsimum eorum exemplar in bibliotheca uaticana e latino in græcum conuerſum. & hæc de baptiſmo Conſtantini dicta ſint, vt magis rei veritas eluceat. Reliquum eſt, vt videamus quid poſt ſuſceptam fidem egerit pius imperator, vt ad

ea, quæ a principio instituimus de septem ecclesijs scribenda deueniamus. Nam sanctus Adrianus de quo iam diximus in eodem loco, quem etiam adduximus, [a] Nicephorus, & [b] Zonara, & [c] Socrates Scholasticus, & beatus [d] Beda optata securitate ecclesiæ præstita, clausis gentilium templis, statuis, quæ in illis erant publicatis munita sanctissimis legibus Christiana republica tradunt sanctissimũ principem, ne immortalis beneficij ullo vnquam tempore memoriam deleret obliuio, amplitudinis templa Deo, & sanctis eius sacra construxisse, inter quæ Romæ maxime omnium Vaticanum æternæ memoriæ beati Petri erectum centum marmoreis, sublimibusque columnis splendet, ad cuius fundamenta iacienda octauo die post susceptum baptismum imperator venisse fertur, ibique deposito diademate, & humi iacens vim lacrymarum profudisse, sumpto postea ligone, ac bidente terram eruere primus cœpisse, obq. duodecim apostolorũ reuerentiam duodecim terræ corbes inde asportasse. Quod templum postquam diuus Siluester xiiij. Kal. Decembris dedicauit, imperator ipse maximis ornamentis illustrauit, atque amplissimis diuitijs auxit, vt [e] Damasus est auctor, cuius insignis fabrica, quam fuerit admirabilis, ex diui Paulini episcopi Nolani epistola ad Alethium scripta colligitur, a quo cũ post mortẽ Ruffinę vxoris Paulæ nobilissimæ feminæ filiæ conuiuium pauperibus vrbis in basilica sancti Petri factum esset, sanctus vir in eo describendo ita scribit. Quale Deo, & sanctis „ angelis eius de hac tua (vt dici solet) pera specta- „ culum sacer editor exhibeas? quanto ipsum Apo- „ stolum

[a] Eccl. Hist. lib. 8. ca. 4.
[b] Tomo. 2. in Constãtino.
[c] Eccl. Hist. lib. 1. cap. 3
[d] Tomo. 2. de sex ætatibus mũdi.
[e] Lib. Pontificali in Diuo Siluestro.

„ ſtolum attollebas gaudio, cum totam eius baſilicã „ denſis inopum cœtibus ſtipauiſſes, vel qua ſub alto „ ſui culminis medijs ampla laquearibus longum pa „ tet, & apoſtolico eminus ſolio coruſcans ingre- „ dientium lumina ſtringit, & corda lætificat, vel „ qua ſub eadem mole tectorum geminis vtrinque „ porticibus latera diffundit, quaue prætento nitens „ atrio fuſa veſtibulo eſt, vbi cantharum miniſtram „ manibus, & oribus noſtris fluenta ructantem fa- „ ſtigiatus ſolido ære tholus ornat, & inumbrat, non „ ſine myſtica ſpecie quattuor columnis ſalientes „ aquas ambiens. decet enim ingreſſum eccleſiæ „ talis ornatus, vt quod intus myſterio ſalutari ge- „ ritur, ſpectabili pro foribus opere ſignetur. Nec mirari quiſquam debet diuum Paulinum locum canthari, quem nunc octo porphireticis columnis ornatum cernimus, ſcribere quatuor tantum ambiri, namque admodum hodie extat a beato [a] Symmacho Papa factus fuit, porticum uero marmoream nunc magna ex parte dirutam quadringularis formæ poſt Symmachum Domnio. I. tanta munificentia ornauit, ut Paradiſus appellaretur, „ de quo loco ita [b] Paulus Diaconus Domnio ponti „ fex Romanæ eccleſiæ locum, qui Paradiſus dicitur „ ante baſilicam beati Petri candidis lapidibus mar- „ moreis mirifice ſtrauit. Nũc de porticuum uſu pau ca dicam; maxime cum omnes ſeptem eccleſias porticibus ornatas eſſe uideamus, quibus non parum illarum antiquitas probatur. Sciendum eſt igitur chriſtianæ diſciplinæ olim uſitatũ fuiſſe, ſicut quinque hominum genera erant, pænitentium, audientium, catechumenorum, fidelium, & cleri-

[a] Lib. Pontificali in uita Symmachi Papæ.

[b] lib. 5. cap. 11.

corum,

corum, ut itidem quinque in ecclesijs essent loca, singula singulis generibus assignata; quod ex antiquorum canonum constitutionibus patet; ubi modo de uno, modo de altero fit mentio, quorum cũ præclarum [a] Gregorij Thaumaturgi Neocæsariensis episcopi, antiquissimi, atque sanctissimi uiri testimonium nactus sim, hic illud subiungam. προκλαυσις inquit extra portas Oratorij est, ibi peccatorem stantem à fidelibus, qui ingrediuntur flagitare oportet, ut pro se orent. ἀκρόασις intra portam est, in loco, quem νάρθηκα uocant, ibi stat peccator post catechumenos, & inde egreditur. Ait enim, ubi audierit scripturas, & doctrinas eijciatur, nec dignus habeatur, qui precibus intersit. Ὑπόπτωσις intra portam templi, ut stans cum catechumenis egrediatur. Σύστασις ut simul stet cum fidelibus, & non exeat cum catechumenis. [a] Μέθεξις ad sanctificationem pertinet. Porticus ergo, ut intelligamus nihil in ecclesijs carere mysterio, erat primus locus penitentium, de alijs uero suo loco dicemus. Et quoniam rationem consuetudinum reddere de his, quibus ad maiorem pietatem mouemur, semper utilissimum esse arbitratus sum, antequam ecclesiam ingrediamur, dicam quid sentiam de eo, quod fere ab omnibus in atrio uaticanæ ecclesiæ seruari uidetur: quo cum peruentum est, solent pij ac deuoti uiri, & mulieres humili agitatione, motuque corporis uertentes se ad oriente uenerari Christi imaginem, & apostolorum inter undas fluctuantium. Quo quidem obsequij genere imagines quis uere christianus uenerandas non iudicabit secundum tot conciliorum patrumue firmissimas sanctiones

a De ijs qui in captiuitate idolis sacrata comedũt, epistola canonica cap 9.

al. μέθεξις.

ctiones, sed cur ibi magis, quam alibi id agatur, nobis quærendum est: cuius rei hanc esse causam firmissime asseuerare non dubito. Tempore diui Leonis magni Romę morem fuisse legimus gentilitate traditum, ut qui ecclesiam sancti Petri uiserent, ante ingressum uertentes se ad orientem solem capite demisso illum uenerarentur, de qua cósuetudine idem sanctus [a] Leo cum contra astrologos inuehitur, inquit. De talibus institutis etiam illa generatur impietas, vt sol inchoatione diurnæ lucis exurgens a quibusdam insipientioribus de locis eminentioribus adoretur, quod nonnulli etiam christiani adeo se religiose facere putant, vt priusquam ad beati Petri apostoli basilicam, quæ vni Deo viuo, & vero est dedicata, perueniant, superatis gradibus, quibus ad suggestum areæ superioris ascenditur conuerso corpore ad nascentē se solem conflectant, & curuatis ceruicibus in honorem se splendidi orbis inclinent, quod fieri partim ingnorantiæ uitio, partim paganitatis spiritu multum tabescimus, & dolemus. Hæc sanctus pontifex, post cuius tempora, sicut multa, quibus idololatriæ vitio tenebantur homines, ex superstitiosis, & impietatis plenis, religiosa, & pia facta fuisse videmus non modo templa, vt Pantheon, & Diocletiani thermas vtraque Dei matri sacra, sed festos etiam dies, inter quos sunt secunda Februarij, & prima Augusti, quorum vnus Iunoni februatæ, alter Augusto Cæsari sacer erat, illis nunc Virgini secunda scilicet Februarij, prima vero Augusti diuo Petro apostolo honos habetur, sic eadem ratione factum esse a maioribus nostris existimare

[a] sermone. 7. in Natiuitate Domini.

debemus, vt honor, qui a stulta gentilitate soli huic, quem videmus, tribuebatur, sapienter vero iustitiæ soli Christo Iesu per illius imaginem reddatur. At si quis diceret imaginem recentem esse, & ob id aliquam mihi dubitationem afferret, respondeo me non de imagine solum, sed de consuetudine loqui. Quis autem prohibet aliã ibi antea fuisse imaginem? nihil enim omissum est ab ecclesia, quin nos veri adoratores effecti in spiritu, & veritate Deum adoraremus. Seruetur igitur a visitantibus ecclesiam tam sanctus mos, nec dedignetur pius christianus facere, quod impius faciebat paganus, vt maiori humilitate, qua potest ecclesiam ingrediatur; cuius aditui quinque patent portæ vltra sextam, quæ vigesimo quinto quoque anno Iubilei redeunte aperitur, eoque elapso clauditur, & ob id sancta vocatur. Prima ex his in medio posita argentea vocatur a laminis argenteis q̃ quibus ab Honorio Papa exornata fuit, & a Leone quarto restituta, cum eam Saraceni diripuissent, quam nunc æneam videmus, vt ex versibus in ea incisis apparet, Eugenius quartus fecit, in qua martyrum, apostolorum Petri, & Pauli, ipsiusque pontificis res gestæ videntur. Proxima huic dextrorsum introeuntibus Romana a Romanis appellatur, quæ hanc vero contingit Guidonca barbaro vocabulo a Guidonibus, qui peregrinos ad limina apostolorum venientes in ecclesiam introducebãt. A leua argenteæ est porta Rauenniana a Rauennatibus, qui transtyberim habitabant, vt tradit Damasus in vita Callisti, quem dicit fuisse e regione Rauennatum, ex ea scilicet, quæ nunc transtyberina di-

na dicitur, vbi eccleſiam idem pontifex fecit. Poſt Rauenniana vltimo loco eſt porta iudicij, eo quod per eam mortui ad ſepulturam deferebantur, ſic dicta. Horum nominum manuſcriptis libris Vaticanæ bibliothecæ antiquiores auctores non inueni, inter quos eſt liber Petri Manlij canonici ſancti Petri, qui tempore Alexandri tertij de baſilica vaticana ſcripſit, & Maſei Vegij laudenſis de rebus antiquis memorabilibus eiuſdem baſilicæ. Ingreſſus cum quis fuerit in medio veteris eccleſiæ a ſiniſtra parte inueniet altare ſanctiſsimi corporis Chriſti, ſupra quod in pariete ſunt corpora ſanctorum apoſtolorum Simonis, & Thadæi, vbi præſtita ea reuerentia, quæ tanto Sacramento ab homine Chriſtiano digne exhiberi debet, facta etiam ſanctorum ibi quieſcentium memoria, poterit deinde ſe conferre ad ſepulchrum beatorum apoſtolorum Petri, & Pauli, ſupra quod non ſine maximo myſterio primum lapideum altare erectum fuiſſe legimus, vt quemadmodum ſupra petram Chriſtum Petri fides firmiſsimum eccleſiæ fundamentum ſtabilita fuit, ita per hoc eccleſiæ firmitas nobis a Petro demonſtraretur. Iacent enim ibi veneranda corpora ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli templa digniſsima Spiritus ſancti, uirtutis lumina clariſsima, quorum luce totus illuſtratus eſt orbis, de quibus ſanctus Theodoretus ad Leonem papam ita ſcribit: Habet communium quoque patrum, & ueritatis doctorum Petri, & Pauli ſepulchra (de Romana loquitur eccleſia) quæ fidelium animos illuminant, horum autem beatiſsimum par, & plane diuinum exortum quidem eſt in oriente, & Tomo. 2. in fine

radios omnem in partem omiſit; in occidente au- “
tem prompto, & alacri animo uitæ ſuſcepit occa- “
ſum, & nunc illi illinc orbem terræ ſuis radijs il- “
luſtrat eccleſia. “

Vellem equidem non ultra mihi progrediendũ
eſſet, uellem de his tantum mihi habendus eſſet ſer
mo, ut eorum laudum partem, quæ minima eſſet,
enarrando omnium animos in diuinum amorem
inflammarem, & ad Dei opera non modo mirabi-
lia, ſed prodigijs ſimilia æternis laudibus extollen-
da excitarem. Verum quoniam id mihi non con-
ceditur, unius Ioannis Chryſoſtomi uerbis utar, ut
ſanctiſsimi doctoris auctoritate ſiue peregrini, ſi-
ue qui urbem incolunt, diſcant, quanta ueneratio
ne ſit accedẽdum ad tam glorioſum ſepulchrum?
Tomo. 3 in dæmon. aduerſus gẽtes quod chriſtus ſit Deus.
inquit enim. Quid de Chriſto loquor, cum & di- “
ſcipulos poſtquam obierunt, tunc effulgere fecerit? “
Quid dico diſcipulos? nam & eorum loca, & ſe- “
pulchra ſimul, & tempore perenni memoria cele- “
brari curauit. Tu uero mihi ſepulchrum oſtendas “
Alexandri, profer diem, quo uitam finiuit, ſed ni- “
hil horum inſigne, ſed omnia deſtructa ſunt, & ex- “
terminata. Chriſti uero ſeruorum, & ſepulchra cla “
ra ſunt regiam aſſecuta ciuitatem, & dies notiſsi- “
mi mundo feſtam afferentes lætitiam, & illius qui- “
dem loculum & proprij neſciunt, horum autem “
ſciunt & barbari, & ſeruorum crucifixi regijs aulis “
ſunt clariora, non magnitudine, & ædificiorum “
pulchritudine (nam & in hoc quidem ſuperant) “
ſed, quod multo maius eſt, conuenientium ſtudio. “
Nam & ipſe, qui purpura indutus eſt, accedit illa “
cõplexurus ſepulchra, & faſtu depoſito ſtat ſanctia “

ſuppli-

„ supplicaturus, ut pro se intercedant, & scænarum „ fabrum, & piscatorem etiam mortuos, ut protecto „ res orat, qui diademate redimitus incedit. Audebis „ igitur, quæso, horum dominum nuncupare mor- „ tuum, cujus serui uel mortui terrarum orbis regũ „ sunt protectores? nec hoc tantum quis Romæ fieri „ uiderit, uerum & Constantinopoli: nam & hic Cõ- „ stantinum magnum ipsius filius honore magno cõ „ seuit haberi, si præ foribus piscatoris paternum „ corpus collocaret, & quod in regijs sunt ianitores „ regibus; hoc sunt in monumento piscatoribus re- „ ges, & illi quidem ut domini loca tenent interiora, „ hi utro tamquam inquilini, & uicini aulæ ianuam „ sibi gratum habuere deputari. Quod & Romæ fa- „ ctum esse postea conspicimus; nam in atrio eccle- „ siæ uaticanæ sepulti sunt Otho secundus impera- „ tor, Honorius, & Placidius, Valentinianus Augu- „ sti. Horum, quæ diuus Chrysostomus retulit ma- „ gna parte cõfirmare uidetur diuus [a] Augustinus, di- „ cens imperij nobilissime eminentissimum culmẽ „ sepulchrum piscatoris Petri submisso diademate „ supplicare. [b] Diuus Hieronymus romanum episco „ pum ait supra mortuorum Petri, & Pauli ossa uene „ randa offerre sacrificia, & tumulos eorum Christi „ arbitrari altaria. [c] Ruffinus scribit magnum, ac piũ „ Theodosium cum Eugenio prælium initurum an- „ tequam iniret certamen, ad sepulchrum apostolo- „ rum iacuisse non gemmis & auro ornatum, non „ purpura indutum, sed cilicio prostratũ auxilia sibi „ fida poscentem, quorum beneficio de tyranno glo „ riosam uictoriam obtinuit, immortalemq. triũ- „ phum reportauit. Longum esset dicere quot impe-

a Tomo 2. epist. 42.

b Tomo 2. epist. 53.

c Eccl. historiæ lib. 2. cap. 32.

ratores, quot reges remotissimis nobis regionibus non impendentium montium altitudine, non interiacentis maris, fluminumque periculis; non ulla uiarum asperitate deterriti huc tanta celeritate concurrerunt, ut eos potius uolasse, quam iter fecisse uideantur; quod non tantũ a uiris, sed a mulieribus, quæ natura molliores sunt, sed in honpietate fortes, atque animosiores effectæ, nullo pacto uiris inferiores extiterunt; e Constãtinopoli. Nonne inter innumeras Gallam Placidiã imperatorum coniugem & matrem ad hunc sanctissimum locũ una cum Licinia Eudoxia, & Valentiniano nepotibus uenisse legimus? cuius uerba ad Theodosiũ filium

a Concil. Tomo 1. in princ. hæc sunt. Dum in ipso ingressu ciuitatis antiquæ „ (Romam intelligit) hanc curam habuissemus, ut „ cultum beato Petro redderemus, in ipso adorando „ altari martyris reuerendissimus Leo episcopus pau „ lulum se post orationem retinens propter catholi „ cam fidem apud nos defleuit, ipsum similiter sum „ mum apostolorum, quem nuper adieramus testem „ obijciens, episcoporum multitudine circumseptus, „ quos ex ciuitatibus Italiæ pro principatu proprij lo „ ci, seu dignitate collegit. Ex quibus uerbis primũ „ causam aduentus ad urbem religiosæ feminæ colligere possumus; quæ nulla alia fuit, nisi ut cultum beato Petro redderet, idq; statim in ipso ingressu ad demonstrandum ardentissimum desiderium, quo uisendi apostoli tenebatur, fecisse ait. Deinde ad dignitatem loci exprimẽdam, qua nam oratinnis maiestate dici poterat, quam apostoli sepulchrũ adorandum altare appellare? & prope illud sanctissimum magnum Leonem assistere cum episco

pis

pis totius Italiæ pro principatu proprij loci, seu dignitate collectis. Pollicitus sum, cum superius de uisitandis septem ecclesijs generatim dissererẽ, cur ab hoc sacro loco inchoandum sit, me rationem redditurum: pro ratione autem nobis esse debet antiquitatis exemplum. Audiuimus enim imperatricem primum diui Petri templum uisitasse, neque enim quæ ex oriente in occidentem uenerat, ut sancta inuiseret loca, alia non adijsse credendum est, quod & [a] Valentinianus Augustus se fecisse ad patrem scribit, itemq. ad eundem Licinia Eudoxia filia affirmat. Post hos uero tempore Vitaliani papæ Constantinum tertium imperatorem primum omnium ecclesiarum hanc adijsse scribitur, multosq. alios non magis imperio illustres, quam sanctitate insignes ad sepulchrum apostolorum primum semper cucurrisse legimus, a cuius sacro altari tamquam a perenni sanctitatis fonte pro patriarchis, & archiepiscopis pallia assumuntur, supra quod tamquam supra pręcipuam petram immobilis fidei fundamenti metropolitani, & episcopi obebientiam sanctæ romanæ ecclesiæ iurabant, quod etiam secundum sacrorum canonum instituta certis temporibus uisitare tenentur. Hoc sacrum altare uetustate prope collapsum toto astante concilio, quod tunc Romæ plusquam nongentorum patrum habebatur, Callistum secundum solenni ritu instaurasse, atque dedicasse in die annunciationis [c] domini liber pontificalis, & Petrus Manlius tradunt. Sub quo est uenerandũ martyrium sancti Petri, quod ecclesiastico uocabulo confessio dicitur. Huc mulieribus ingredi nõ licet,

a Concili. Tomo. 2. in principio.

b Ibidem Platina in Vitaliano.

c In Callisto.

nisi secunda die Pentecostes; qua die maribus sub excommunicationis pœna uetitum est intrare. Præter hoc maius altare sunt in ecclesia septē alia altaria sanctorum reliquijs decorata, multisq. indulgentijs a sanctis pōtificibus illustrata, ad quæ poterit pius christianus hoc ordine post adoratos apostolos accedere. Cum in ueterem ecclesiam redierit, parte dextera incipiet ab altare sanctissimi crucifixi, ex his unum, post quod sequitur altare sancti Andreæ apostoli a Gregorio quarto factum, ubi iacet corpus sancti Gregorij magni ecclesiæ doctoris; in eo autem loco super altari, quod Ciborium uocant, seruatur caput eiusdem sancti apostoli a Pio secundo ibi locatum. Sunt concessæ huic altari indulgentiæ pro mortuis, si quis in eo missas celebrauerit, circa quod sedent pænitentiarij a quibus uariarum linguarum audiuntur confessiones. Inter hæc duo altaria diui Andreæ, & sanctissimi crucifixi sunt duo sacella, quæ licet ex septem non sint, tamen in illis Deum precibus honorare consuetum est. Primum Xisti nuncupatur iuxta portam sacrarij, ubi a clero nobilissimo, cui præest cardinalis archipresbyter, illiusq. loco choro aliquis e prælatis, qui Romæ præsidet, quotidie summa pietate cantantur horæ canonicæ, & sacrificium altaris offertur, quo mulieribus non patet aditus, nisi ter in anno, in die sancti Antonij de Padua, sancti Francisci, & conceptionis beatæ Virginis, quibus diebus illud uisitantibus pro peccatorum remissione sunt concessæ indulgentiæ.
" Secundum est sacrum sancto Thomæ apostolo ob
" uetustatem loci, sanctitatemque conditoris uene-
randum,

randum, nam a beato [a] Symmacho id conditum fuisse tradunt, in quo hodie est baptisterium. Ab altari sancti Andreæ ex ea ecclesiæ parte usque ad altare maius sunt triginta sancti romani pontifices, quorum decem primi post beatum Petrum ecclesiam rexerunt, uiginti uero post beatum Silvestrum eodem munere maximo sanctitatis splendore functi sunt. Tertium altare sancti Bonifacij martyris collocatum est inter Rauennianam, & Iudicij portas, a Bonifacio octauo ornatum, prope quod a parte Iudicij portæ corpus beati Bonifacij quarti collocauit, sibique sepulchrum elegit. Inter portam Rauennianam, & portam maiorem argenteam dictam est altare, quod mortuorum uocatur, cui pro mortuis concessæ sunt indulgentiæ, si quis missam ibi celebrauerit. Inter alteram partem maioris portæ, & romanam extat altare sanctæ Annæ, a quo non longe ante portam sanctam iubilei inuenitur altare sancti Sudarij a Ioanne septimo dicatum, supra quod in marmoreo operculo repositum est sanctissimum Christi sudarium eius imagine insignitum, quod maxima populi frequentia statutis diebus ostenditur. In eodem loco est etiam lanceæ ferrum, quo Christus in cruce transfixus fuit a magno Turcarum rege Baiazete, Innocentio octauo dono missum, hoc item una cum sudario in maiori hebdomada populo ostenditur. De lancea, hæc apud uenerabilem [b] Bedam reperij.

,, Lancea militis inserta habetur in cruce lignea
,, in porticu martyrij, cuius hostile in duas inter-
,, cisum partes a tota ueneratur ciuitate.

a Lib pontificali in vita Symmachi.

b Tomo. 3. lib. de locis sanctis cap. 2.

Ibidē ca. 5. De sudario idem narrat hoc miraculum, quod suo tempore accidit apud Saracenos. Sudarium, ait, " capitis domini post resurrectionem eius, mox chri " stianissimus quidam iudæus furatus usque ad obi- " tum diuitijs sibi affluentibus habuit. Qui moritu " rus interrogat filios, qui domini sudarium, qui ce- " teras patris uelit accipere diuitias: Maior thesauros " rerum, minor eligit sudarium. Et mox illi decre- " scunt opes usque ad paupertatem; fratri autem cũ " fide crescunt & opes, quod usque ad quintam ge- " nerationem fideles tenuere. Hinc ad impios per- " ueniens, diuitias tantum auxit, ut iudæis, & hoc " multo tẽpore, donec post longa litigia, quibus chri " stiani iudæi se Christi, infideles uero se patrũ suo- " rum affirmabant hæredes, Maiuuias Saracenorum " rex, qui ex nostra ætate fuit, iudex postulatur, qui " accensa grandi pyra Christum iudicem precatur; " qui hoc pro suorum salute super caput habere di- " gnatus est. Missum ergo in ignem sudarium, uelo- " ci raptu effugiens euolat, & in summo aere diutis- " sime quasi ludendo uolucritans, ad ultimum cun " ctis utrimque intuentibus sese leuiter in cuiusdam " de christiana plebe sinum deposuit, quod mane " mox totus populus summa ueneratione salutabat, " & osculabatur. Habebat autem longitudinis pedes " octo. Nouissimum autem septem altarium est " sacellum Innocentij octaui sanctissimæ uirgini di- " catum. His septem igitur sanctis altaribus uisita- " tis nullo modo uidetur mihi prætereundum esse al " tare, quod sub organo est, ubi quiescunt corpora "

e. v. Beda Tomo. 3. sanctorum Processi, & Martiniani martyrum, qui " beatorum apostolorum Petri, & Pauli prædicatio- "

ne,

ne, miraculisq. commoti, cum ſub Nerone car- in martyrologio.
cerum cuſtodes eſſent, Chriſto crediderunt, ab
ipſisq. apoſtolis baptizati fuerunt. Deinde adeundum
eſt eccleſiæ ſacrarium, in quo multæ ſanctorũ
reliquiæ ſeruantur, inter quas eminet ſanctum, ac
omni honore dignum diui Ioannis Chryſoſtomi
corpus, cui non ſine diuina uoluntate illic contigit
habere ſepulchrum, quo uiuens e Græcia deſiderio
trahebatur, ubi adhuc uiuens toto animi affectu
præſens ſibi eſſe uidebatur: cuius audiamus, quæſo,
diuina uerba, & ex illis conijciemus cur Romã
laudibus attollebat, beatamq. eſſe dicebat, quo
etiam amoris ſtudio illam proſequebatur, & quam
ob cauſam eam uidere cupiebat, quæ nulla alia
erat, niſi ut beatorum apoſtolorum ſepulchra inuiſeret:
ait enim. Ego Romam propterea diligo, Tom. 4.
„ tametſi aliunde queam illam laudare, nempe a ma homil. 32.
„ gnificentia, & antiquitate, & a pulchritudine, a ſuper Pau.
„ multitudine, a potentatu, a diuitiis, & a rebus in ad Rom.
„ bello fortiter geſtis. Sed relictis iſtis omnibus, ob
„ id illam beatam prædico, quod erga illos Paulus
„ dum uiueret, adeo fuit beneuolus, adeo illos ama-
„ uit, coram diſſeruit, & poſtremo uitam apud eos fi
„ niuit, unde & ciuitas iſta hinc facta eſt inſignis pluſ
„ quã a reliquis omnibus. Et quemadmodum cor-
„ pus magnum, ac ualidum duos habet oculos illu-
„ ſtres ſanctorum, uidelicet illorum corpora: ita
„ cælum non ſplendeſcit, quomodo rurſus radios
„ ſuos ſol ex ſeſe dimittit, quemadmodum romano-
„ rum urbs duas illas lampades ubiq. terrarum ef-
„ fundens, hinc rapietur Paulus, hinc Petrus. Conſi-
„ derate & horrete quale ſpectaculum uiſura ſit Ro-

mæ,

ma, Paulum uidelicet repente ex theca illa cum Pe "
tro resurgentem in occursum domini sursum ferri "
ri, Qualē rosam Christo mittet Roma? qualibus "
catenis aureis cincta est? quales habet fontes? "
Propterea celebro hanc urbem, non propter colū "
nas, neque propter aliam phantasiam, sed propter "
columnas illas ecclesiæ. Quis mihi nunc dabit cir "
cūfundi corpori Pauli, affigi sepulchro, uidere pul "
uerē corporis illius? & paulo infra. Vellem uidere, "
inquit, sepulchrum quo condita sunt arma illa iu "
stitiæ, arma lucis, membra nunc uiuentia, tunc uero "
ro cum in hac uita essent emortua, in quibus om "
nibus uiuebat Christus, quæ mundo fuerunt cruci "
fixa, membra Christi, quæ Christum induerant, "
quæ templum Spiritussancti, sanctaq. fuerunt ædifi "
cati, quæ ligata erant confixa timore Dei, haben "
tia stigmata Christi. Ecce quo modo Deus sanctos "
suos diligat, ecce quo modo illorum uotis etiam si
mortui sint annuere non recusat. Ab impiorum
perfidia dum uir Dei bis in exilium mittitur, ibiq.
moritur, Romam uenire prohibetur, quo postea
piorum religio mortuum adduxit. ex Armenia
enim Constantinopolim hortatu Proculi patriar-
a Tomo.2. in Arcad. chæ insigni pompa Theodosium Arcadij filium il-
lius corpus trāstulisse Zonara scribit, & intra sacra-
riū ædis sanctorū apostolorū condidisse. Postremo
Romā rursus translatū in sacrario sacræ huius basi-
licę sub altare SS. Lamberti episcopi Singiensis, &
martyris, & Seruatij episcopi & confessoris iacet:
ubi quiescit etiam corpus beatæ Petronillæ diui
Petri filię, ut quā a patre uitæ sanctitate minime de-
generasse cognouimus, una cum illo communem
sepul-

ſepulturæ locum habentem ueneraremur. De alijs reliquijs tam huius, quam aliarum eccleſiarum in fine libri ordinatim dicemus. Dum ex eccleſia exitur a dextera parte iuxta portã iudicij eſt uetuſtiſſimum ſecretarium, quod nunc ſancta Maria de febre dicitur, ubi ſepultus eſt ſanctus Benedictus papa. In altari extat antiqua uirginis Mariæ imago miraculis non obſcura: ante ſacellum uero, auctore Anaſtaſio bibliothecario, & ut ex ueſtigijs apparebat antequam dealbaretur paries, & ex libris eccleſię manuſcriptis colligitur, ſepulta fuerunt corpora ſanctorum pontificum Simplicij, Gelaſij, Anaſtaſij ſecundi, Symmachi, Hormiſdę, Ioannis primi, ſecundi, & tertij, Felicis tertij, Bonifacij ſecundi, & tertij, Agapeti, Pelagij primi, & ſecundi, Gregorij, & Sabiniani. Nomina autem eorum, quos diximus ſepultos eſſe ab altari ſancti Andreę uſq; ad maius altare, & per alias eccleſiæ partes præter eos, quos ſuis locis nominauimus, ſunt hæc. Linus, Cletus, Anacletus, Euariſtus, Xiſtus I. Theleſphorus, Hyginus, Pius. I. Eleutherius, Victorius, Ioannes. I. Fabianus, ut ex epitaphio Sergij ſecundi habetur: hi omnes martyres ſunt: confeſſores Leo primus, ſecundus, tertius, quartus, nonus, Gregorius ſecundus, & tertius, Zacharias, Sergius primus, Leo tertius, quartus, & nonus, Felix quartus, Bonifacius quartus, Benedictus ſecundus, Stephanus ſecundus, & tertius, Paulus primus, Adrianus primus, Nicolaus primus. Item Gabinius martyr, & ut in pontificali Gregorij papę quarti legimus, in hac eccleſia ſepulti ſunt etiã Gorgonius, & Tiburtius Cromatij filius: aliorum uero nomina, quos innumerabiles eſſe affirmare

non

non dubito, inuenire non potui, quamuis non mo-dica in hoc usus sim diligentia. Quid præterea dicemus de præstantia huius sanctißimæ basilicę, cuius si tellus manibus prematur, credam inde sanguinem fluxurũ esse, si lapides tangantur, sanctitatẽ redolent tot martyrum, aliorumque sanctorum corpora, qui inculpabilis uitæ sanctitate, doctrina, & exemplo, mundo spectaculum facti; bonus Christi odor fuerunt, sepulta quiescunt. Huc tamquam ad fontẽ e Christi latere fluentium meritorum, illiusque matris, ac sanctorum omnium a maioribus nostris centesimo quoque anno ex toto Christiano orbe concurrebatur, unde annus, qui Iubilei dicitur, ortum habuisse fertur, ut ex extrauaganti Bonifacij octaui de pęnitentijs, & remißionibus manifeste patet; hic prope piscatoris sepulchrũ imperatores imperij insignia suscipere solent, cum Romæ id fieri contingit; & tandem quæ nam religio fuit unquam, cui tantum honoris habitum sit, sicut per hanc uenerandam ecclesiam etiam hostibus fidei tremendam Christianæ religioni exibitũ legimus? A fera, atque immani Gothorum gente, quæ ab extremis Scythiæ regionibus humanum sanguinem sitiens prædæ rapinæque assueta in Italiam maxima ac fere innumerabili hominum multitudine eruperat; Roma orbis domina post M. C. LXIIII. annos summi eius imperij diripitur atque inflammatur, & inter ipsas excidij flammas dum cruentus rector cædibus, atque stupris exultat, edicto datur frenum indomito furori, & quos euitandos Alexandrũ pronunciasse uetere gentiliũ historiæ tradunt Pyrrhũ exhorruisse, Cæsarem decli-

c. 1. Antiquorum habet fida relatio.

Orosius lib. 7. c. 28

D. Hier. Tomo. 1. epi. 16.

D. Aug. Tomo. 5. de ciui. Dei lib. 5. cap. 25. Iornádes de origine actuque Getarum.

declinasse, his Petrus apostolus, his piscator certos sæuitię terminos imponit, permittitur a duce militibus quicqud bello collibuisset in uictos exercere. Cum autem uentũ esset ad lumina sancti Petri basilicæ, tunc legem agnoscerent, ab omni iniuria in eos se abstinerent, qui ad illam confugissent uiri, pueri, siue mulieres essent, uitam, & quecunque secum asportassent illis condonantes, de qua tam inaudita atque inusitata re diuus Augustinus ait, Quicquid uastationis, trucidationis, deprędationis, concremationis, afflictionis in ista recentissima romana clade commissum est, fecit hoc consuetudo bellorum: quod autem more nouo factum est, quod inusitata rerum facie immanitas barbara tam mitis apparuit, ut amplissimæ basilicæ implendæ populo, cui parceretur, eligeretur, & decerneretur, ubi nemo feriretur, unde nemo raperetur, quo liberandi multi miserantibus hostibus ducerentur, hoc Christi nomini, hoc christiano tempori tribuendũ, quisquis non uidet cæcus est. Idemque ab[a] Orosio, & [b] Iornande confirmatur. Fuerunt in hac basilica quatuor celebrata concilia [c] primum & secundũ sub Symmacho papa, quo etiã duo episcopia iuxta illam facta fuerunt, [d] tertium sub Gregorio primo, [e] quartum sub Gregorio secũdo. Continuas deinde habet indulgentias, quas multi pontifices ampliarunt, & confirmarunt. Dies, quibus stationes in ea sunt, cum multi quidem sint, in fine libri post reliquiarum numerum apponam, in utrisq. enim tam in stationibus, & indulgentijs, quam in sanctorum reliquijs ceteras superat ecclesias.

Tomo. 5. de ciui. Dei lib. 1. ca. 7.

a libro 7. cap. 28.
b De origine actuque Getarum.
c Concili Tomo 2.
d Ibidem.
e Concili. Tomo. 3.

De ecclesia sancti Pauli via Ostiensi.

DICTVRVS de ecclesia beati Pauli, operæpretium mihi facturus uideor, si pauca prius de eo dixero. Hic namque ille est, qui tamquam cinis, & puluis in Deum superbiens, minatum, ac cædis in discipulos Domini spirans, ad terram diuina gratia prostratus ex Saulo superbo humilis Paulus, ex rapacissimo lupo, mitissimus agnus, ex terreno cælestis, ex acerbissimo inimico crucis Christi, illius adeo studiosus effectus, ut quasi fulgur cælesti lumine fulgens uix triginta annorum spatio Christi doctrina toto prorsus terrarum orbe illustrato, post exceptas innumerabiles acerbitates, post grauissima pericula terra, mariq. adita, pro Christo passus, tandem una cum diuo Petro sub Claudio, Simone mago expugnato decimoquarto Neronis anno eodem die, quo & Petrus anno post passionem domini trigesimo septimo uictricem capite abscisso martyrij palmã adeptus, sanguine prima fidei fundamenta ab se cum eodem Romæ iacta stabiliuit, ut duorum testimonio Petri, & Pauli secundum quod lege sancitum est, Romæ Christi religio contra omnes tyrannorum, & hæreticorum impetus perpetuo duratura cõfirmaretur: non enim firmiori atramento, quam apostolorum sanguine sancta Christi doctrina nobis scribenda erat, neque alio sigillo, quam præclara eorum morte immutabilis æternitatis romanæ ecclesię traditio obsignanda, quod si exemplo, & authoritate confirmare uolumus,

Act.c.9. A.

Seueri Sul. hist.sacræ, lib.2.

Eusebij eccle.hist.lib. 2.cap.13.

Epiphanij to.2. lib.1.

D. Ambrosij tomo 3. serm.46.de sanctis.

D.Hier.tomo 1.de uiris illustribus.

Num.35 D.

Ioan. 8.B.

mus, consideremus quæso admirabile mysterium in diuo Paulo, de quo nunc speciatim loquimur, factum illi abscinditur caput, & pro sanguine lactem emittit, ac si per illius mortem nutrienda esset ecclesia; quod quidem miraculum duorum maximæ auctoritatis uirorũ sanctorũ [a] Ambrosij, & [b] Chrysostomi testimonio cõprobatur. Huic ab eodẽ imperatore Constantino, sicut ex ijsdẽ scriptoribus, quibus ea, quæ de beato Petro narrauimus ostendere conati sumus, splẽdidissimum templum in loco ubi sepultus circa CCC. annos iacuerat, erectum fuit, totidem nobilissimis marmoreis colũnis, quot uaticana basilica illustratur, exornatum maximis ornamentis, amplissimisq. diuitiis auctũ & locupletatum ab eodem sancto pontifice Syluestro, eodem etiam die, quo uaticanum consecratum fuit; in quo, ut traditur, sub altari posuit partes sanctorum corporum Petri, & Pauli. De hac ecclesia mẽtionem facit diuus [c] Gregorius ad Constantiam Augustam scribens, [d] uenerabilis Beda, & [e] Prudentius christianus, & antiquus poeta, quã his uersibus ita describit.

Parte alia titulum Pauli uia seruat Ostiensis,
Qua stringit amnis cespitem sinistrum;
Regia põpa loci est, princeps bonus has sacrauit ar- (ces;
Clausitq. magnis ambitum talentis.
Bracteolas trabibus subleuit, ut omnis aurolenta
Lux esset intus, ceu iubar sub ortu.
Subdidit & patrias fuluis laquearibus columnas:
Distinguit illic quas quaternus ordo.
Tunc camyros hyalo insigni uarie cucurrit arcus:
Sic prata uernis floribus renident.

a To. 3. sermo. 68.
b Sermone ĩ festo ss. Petri & Pauli.
Nicephori eccl. histo. lib. 8 cap. 4
Zonaræ tomo 2. ĩ Cõstantino.
Socrat. scolastici eccl. hist. lib. 1. cap. 3.
Vene. Beda tomo 2. de sex ætatib. mũdi in Cõstantino.
c Tomo. 2. lib. 3. Registri epi. 30.
d Tomo 2. lib. 2. de sex ætatibus mundi.
e Peri stephanõ hymno 12.

Ad cuius magnificentiam demonstrandam, nõ parum mihi uidetur, quod [a] Procopius scribit extare sancti Pauli apostoli templum Romæ, procul a mœnibus stadijs quatuordecim iuxta Tibridē portícum eodem ab urbe pertinentem, cuius nulla nũc extant uestigia. Et quod maiorem habet admirationem, eodem [b] Procopio auctore est; quod a Gothis urbe undiq. obsessa tutus per illam ad ecclesiá Romanis non denegabatur accessus, cum ipsi barbari impium ducerent a uisitanda Pauli basilica populum retrahere: in hac capta a Gothis miserandũ in modum urbe, inter effusas per domos iam flãmas, & ex ruentium tectorum fragorem super mortuorum cadauera incedentem Marcellam nobilē Romanam diuus [c] Hieronymus salutem inuenisse scribit, ad quam eo tempore confugientes eãdem benignitatem hostium experti sunt, quam qui ad diui Petri confugissent; de quo cum sciam a nonnullis fuisse addubitatum, [d] Pauli diaconi id planę confirmantis audiamus uerba. Hinc, inquit, Gothi in rabiem furoris excitantur; captum iter deserentes, Romam contendunt petere, cũcta, per quæ irent, igni, ferroq. uastantes. Nec mora, uenientes urbem capiunt, deuastant, incendunt, dato tamē prius præcepto, ut si qui in sancta loca præcipuę sanctorum apostolorum Petri, & Pauli basilicas cõfugissent, hos in primis inuiolatos securos sinerēt. Habuit hæc ecclesia quadriporticum uetustissimã pene nunc ad terram deiectam, quæ integra tantũ remansit ex parte ecclesiæ. A dextera ingressus portæ maioris est porta sancta anno iubilei aperienda, tres aliæ obstructæ sunt, cum ex quinque, quas habet

[a] De bello Gothorum lib. 2.

[b] Ibidem

[c] Tomo 1. epi. 16.

[d] Hist. Miscellę li. 13

set una sufficere uideatur. Ingressus cum quis fuerit ecclesiam, poterit commode uisitare altare sancti Gregorij situm a dextera introitus, ubi dicitur aliquando fuisse caput diui Pauli, cui concessæ sunt indulgentiæ: inde dum ad maius itur altare, inueniuntur duo maxima pulpita pro lectione epistolę, & euangelij. Vnde animaduertendum est, in spacio, quod est inter illa, & portam ecclesiæ, fuisse loca audientium, catechumenorum, quę ἀκρόασις & ὑπόπτωσις appellantur; de quibus præter id, quod diximus cum de quinque locis in ecclesiis loqueremur, in antiquissima Ancirana synodo anno domini 308. habita can. 4. & 5. fit mentio. Nam ibi considere permittebatur audientibus, catechumenis, & quibusdam ex pœnitentibus, qui cum illis, aut ad euangelium tantum audiendum, aut a principio missæ usque ad euangelium in ecclesiam admittebantur; post euangelium uero egredi cogebantur. Erant enim hęc pulpita in omnibus antiquis ecclesiis, ut in Vaticana, Lateranensi, & alijs similibus, quæ nũc abrogatis in multis rebus antiquissimis canonum legibus, præcipue in his, quæ ad publicas pœnitentias pertinent, sublata uidemus: remansit tamen hoc insigne monumentum in nõnullis adhuc ecclesijs, inter quas hæc præcipua est, ubi Σύστασις fidelium locus inter pulpita, & altare, & μέθεξις, ad sanctificationem spectans, qui est chorus uenerandam, adhuc uetustatem retinẽs, distincte uidentur. Huius ecclesiæ sanctitas, etsi quasi lumen aliquod undique in ea ob multa sanctorum corpora illic quiescentium splendescere uideatur: ueruntamen cum ad maius altare peruen-

Gregorij Thaumaturgi epi. canonica, cap. 9. Conciliorũ tomo. 1.

al. μέθεξις.

rum est, quasi cæteris luminibus extinctis solum sicut sol lucet. Quamobrem post persolutam supplicem uenerationem sanctissimo sacramento corporis Christi, quod seorsum in edito loco collocatum religiose seruatur, non minori mentis in Deum eleuatione, quam cum de ecclesia beati Petri diceremus; ostendimus uenerando illius altari deberi, huic etiam eadem debetur: eorūdem enim beatorum Petri, & Pauli sanctissimis reliquijs decoratur, eodemq; diuinæ gratiæ splendore clarum fuit. Ad cuius gloriam spectant, quę diuus [a] Gregorius refert, qui suo tempore ait, Corpora sanctorum Petri, & Pauli apostolorum tantis in ecclesijs suis coruscare miraculis, atque terroribus, ut neque ad orandum sine magno illuc timore posset accedi. Vbi etiam est notandum, quod dicit, in ecclesijs, non, in ecclesia, ad confirmandam traditionem, qua affirmatur diuisa fuisse sancta illorum corpora, partesq; eorum hic sicut in uaticano positas coli. Et paulo infra de sancto Paulo adiungit. Ego aliquid ad sacratissimum corpus sancti " Pauli apostoli meliorare uolui. Et quia necesse erat, " ut iuxta sepulchrum huiusmodi effodi altius debuisset, præpositus loci ipsius ossa aliqua non quidem eidem sepulchro coniuncta reperit. Quæ " quoniam leuare præsumpsit, atque in altum loci " transponere, apparentibus quibusdam tristibus signis subita morte defunctus est, quibus signis, ac " miraculis manifeste sanctimonia loci deprehenditur. Iacet sub eodem altari corpus sancti Anastasij, prope quod ab eius dextera est imago sanctissimi Crucifixi pios animos mirabiliter commouet,

[a] Tomo 2. lib. 3. Regi strispi. 30.

Ibid.

ante

ante quam preces beatam Brigidam Deo effundere solitam esse aiunt: subter uero est Oratorium ubi missæ celebrantur, e quo dum quis egreditur, a dextera inuenit beatæ Lucinæ cœmeterium a sancta muliere in agro suo constructum, in quo iacuerunt corpora beati Pauli, Processi, Martiniani, & aliorum plurimorum martyrum, qui aut eodem tempore, quo illa uixit, mortem pro Christo subierunt, aut antea, cum eorum reliquiæ dispersæ essent uariis in locis, in unum illuc collegit. De hoc cœmeterio multa leguntur in sanctorum martyrum historiis, maxime apud uenerabilem Bedam: super quod ad illud discernendũ est marmoreum altare, ubi sine nomine multa sanctorum corpora quiescunt; traditurque tantæ magnitudinis cœmeterium fuisse, quantum pauimenti opere uermiculato ornari cernimus. Sunt hic sicut in ecclesia uaticana septem altaria iisdem indulgentiis insignita. Primum incipiendo a dextera maioris altaris. A parte sacrarij ecclesiæ iuxta sacrum cœmeterium est altare sancti Antonij abbatis, secundum sanctæ Scholasticæ, tertium sancti Martini, a quo dum ad alteram partẽ ecclesiæ pergitur, retro maius altare sunt tria sacra altaria. Primum est altare, seu sacellum ad quod aliquot gradibus descenditur, ubi quiescunt corpora sanctorum Celsi, Iuliani, & Basilissæ martyrum; supra gradus uerò quibus ad sanctissimum sacramentum ascenditur, est altare cum marmoreo pilo, sub quo sancti Timothei Antiocheni martyris corpus seruatur. Et ut dubitandi nullus relinquatur locus, cum Timothei beati Pauli discipuli ibi sepulchrum esse a nõ-

Tomo 3. in martyrologio.

Tomo.3. nullis creditum sit, uenerabilis[a] Bedæ uerba ex martyrologio apponam. Natale, ait, sancti Timothei, qui ab Antiochia ueniens Romam sub Melchiade papa susceptus est in hospitium a Siluestro papa, qui postea episcopus factus est: qui cum annum totum, & aliquot menses prædicans, multos ad Christum conuertisset, tentatus a Tarquinio urbis præfecto, & longa carceris custodia maceratus, cum sacrificare idolis noluisset, tertio cæsus, & grauissimis suppliciis attrectatus, ad ultimum decollatus, & iuxta beatum Paulum apostolum sepultus est. Subtus sanctissimum sacramentum non longe ab altari sancti Timothei extat altare sanctorum Innocentium, quod parieti adhæret, ubi quinque eorum corpora sunt recondita. Hinc pergendo ad uisitanda septem altaria descensis gradibus ab altera ecclesiæ parte, quartum ex eis est altare sancti Benedicti. Quintum sancti Pauli, post quod descensis alijs gradibus, Sextum sancti Vrbani. Septimũ a dextera altaris sanctæ Mariæ, supra quod missas celebrantibus sunt concessæ pro mortuis indulgentiæ. Est in hac ecclesia sepultus sanctus Felix secundus dictus tertius. Supra maius altare est crux ænea ob uetustatem ueneranda; nam circa annum domini DCCLII. facta fuit, ut ex his uerbis, quæ in ea leguntur, apparet. Romanorum uictoria crux, Romanorum arma, Romanorum salus, Romanorum fortitudo, Christus imperat in sæcula, regnat in æternum, Dei filius uincit, iubar regni Romanorũ. Stephanus iunior papa fecit. Qui ante septingentos annos uixit. In sacrario super altari seruantur multorum sanctorũ

reliquiæ.

reliquiæ. Huic sanctissimæ basilicæ est adiunctum monasterium, ubi habitant monachi ordinis sancti Benedicti sub abbate congregationis sanctæ Iustinæ de Padua, qui tantum pietatis studium in diuinis celebrandis officiis, tantumque sumptum in conseruanda ecclesia adhibent, ut maius desiderari non possit. Magnæ, & perpetuæ in hac basilica sunt indulgentiæ pro peccatorum remissione, & præsertim diebus stationum eiusdem ecclesiæ, quæ sunt in die sanctorum Innocentium, conuersionis, & commemorationis sancti Pauli, dominica in sexagesima, feria quarta post quartam dominicam quadragesimæ, feria tertia Paschę, feria quinta post Pentecosten. Resident in ea pęnitentiarij sicut in ecclesia sancti Petri.

De ecclesia sanctorum Vincentij, & Anastasii ad tres fontes, siue ad aquas saluias.

QVONIAM multi maiori pietatis studio in Deum adducti, qui se in sanctis suis gloriosum demõstrat, postquam uisitauerint ecclesiam sancti Pauli, solent antequam ad ecclesiam diui Sebastiani deuenerint, non magno uiarum dispendio non præterire ecclesias sanctorum Vincentij, & Anastasij, ad aquas saluias, & sanctæ Mariæ Annunciatæ, de his nonnulla attingam, ut qui hoc agunt, libentius, studiosiusq; agant, qui uero negligunt, aut fortasse segniores sunt, ad hoc deinceps impellantur. Celebris est ecclesia, ad aquas saluias ob tres præci-

puas causas : una, quod ibi aliquando uir sanctissimus Bernardus abbas Claraualensis, atque doctor egregius habitauit: alia, quod ibi plusquam decem milia fortissimorum martyrum pro Christo occubuerunt : tertia, quæ omnem admirationem eorum, qui illuc accedunt superare deberet, est, quod consummato cursu huius fragilis, caducæq. uitæ, Deo inuiolate seruata fide, doctrina, & exemplo, annunciata hominibus Dei sapientia; quæ in Christo est, Paulus doctor gentium prædicator, & magister ueritatis, quasi præmium tot laborum, quos pro Christo sustinuit, martyrium eo in loco, magno & eccelso animo suscipiens in cælum ad coronam sempiternæ gloriæ recipiendam, quæ illi a iusto iudice reposita erat, euolauit. Verum cum hæc ubi acta fuerint locis aliquantulum distinguantur, singulatim hæc etiam pertractabo. Horum prima est ecclesia satis antiqua, quæ ab Honorio papa anno a Christo nato D C XXV. una cum monasterio ædificata fuit, in qua post sanctissimum sacramentum altaris adorandum, & uenerandum caput sancti Anastasij, quod a leua maioris altaris seruatur theca argentea tectum, quæ, ut præ se fert inscriptio, a Martino eius loci abbate facta fuit anno M C C C L X X X I I I. in qua argenteo itidem opere sunt duodecim oppida a Carolo magno monasterio donata. Sunt etiam ibi capita sanctorum Zenonis, & Vincentij martyrum. Extat postea a dextera altaris columna supra quam traditur beato Paulo caput amputatum fuisse. Sunt & aliæ illic sanctorum reliquiæ, atque indulgentiæ pro criminibus diluendis, ut legitur in tabula mar-

2. Tim. cap. 4. b.

morea

morea in pariete affixa a leua antequam ad maius altare perueniatur. Extra ecclesiam cum egreſsi fuerimus, occurrit nobis ſacellum ſupra paruum collem eccleſiæ imminentem, quod Scala cæli dicitur, ubi in cœmeterio, quod ſubter illud eſt, ut deſcenſis aliquot gradibus uideri poteſt, quieſcũt corpora decem milium ducentorum ſanctorum, & trium martyrum cum ſancto Zenone pro Christo eo in loco occiſorum, de quibus ita ſcribit uenerabilis Beda: Romæ apud Guttam manantem natale ſancti Zenonis martyris, & aliorum decem millium ducentorum, & trium. Gutta manans antea appellabatur: Scalæ cæli autem nomen loco inditum fuit ob eiuſmodi miraculi euentum. Dum enim Bernardus Romæ aliquando moraretur, & miſſas illic pro defunctis celebraret, contigiſſe fertur, ut in mentis eeſtaſim raptus uideret ſcalam a terra uſque ad cælum pertingentem, qua a purgatorio igne animæ eius ſuffragijs liberatę ab angelis in cæleſtem patriam ducebantur: quod miraculũ depictum hodie cernitur in antiquiſsimo altari, ſupra quo celebrantibus pro mortuis conceſſæ ſunt indulgentiæ. Illinc cum deſcenditur a dextera parte orientem uerſus, parum diſtans eſt locus æterna memoria dignus, ubi beatus Paulus martyrium ſubijt, de quo diuus [a] Gregorius ad Felicem patrimonij rectorem per epiſtolam eccleſiæ diui Pauli fundum ad aquas ſaluias donans ſcribit, hisq. uerbis illius ſanctitatem confirmat. Cum pro eccleſia beati Pauli, inquit, ſolicitudo nos debita commoneret, ne minus illic habere luminaria, idem preco fidei cerneretur, qui totum mundum lumi-

Tom. 3. in martyrologio.

[a] Tomo 2. lib. 12 regiſtri epi. 9

ne

ne suæ prædicationis impleuit, & ualde incongruũ, "
ac esse durissimum uideretur, ut illa ei specialiter "
possessio non seruiret, in qua martyrij palmam su "
mens capite est truncatus, ut uiueret; utile iudica- "
uimus eandem massam, quæ ad aquas saluias nũ "
cupatur, cum omnibus fundis suis, cum eius Chri "
sti gratia luminaribus deputare. Hic, ut ueteri "
maiorum traditione habetur, abscisso apostoli capite tres fontes aquæ emanarunt, quod mire probare uidentur tria uetustissima oratoria super illos constructa, in quorum uno est marmoreum altare, supra quod missas celebrare solitum est, & indulgentiæ a diuersis pontificibus eis concessæ, quam traditionem secutus [a] Blondus Flauius ita refert.

[a] Lib 3. instauratæ Romæ.

Visuntur ab urbe secundo miliario inter Ostien- "
sem, Ardeatinamq. uiam dulcis aquæ fontes, qui "
fuso apostoli Pauli sanguine eruperunt. Hi tres fon "
tes nomen dederunt ecclesiæ, & monasterio, quod diuus Bernardus ab Innocentio papa secundo accepit, cui præfecit Petrum Bernardum abbatem, qui postea creatus Eugenius tertius dictus fuit, ad quem misit librum de consideratione. Habitant nunc in hoc monasterio monachi Cistercienses reformati in Etruria, illudque a centum annis infra cardinali sanctæ romanæ ecclesiæ commendari solet. In ecclesia præter continuas indulgentias, sunt stationes feria tertia post Pentecosten, feria secunda post dominicam tertiam quadragesimæ, feria quinta ante dominicam palmarum. Visitur etiã hæc ecclesia sexto Kal. Februarij ob dedicationem Oratorij scalæ cæli, quæ eo die celebratur. Dies autem martyrij sancti Zenonis est vij. idus Julij.

De

De eccleſia ſanctæ Mariæ Annuntiatæ.

INTER eccleſiam ſanctorum Vincentij, & Anaſtaſij, & diui Sebaſtiani ad tertium ab urbe lapidem extat antiquiſsima eccleſia ſanctæ Mariæ Annunciatæ multis ſanctorũ reliquijs ueneranda, quam Confalonis ſodalitas protegit, ac proprijs ſumptibus ſubſtentat. Hanc uiſitari ſolitum eſt ob cauſam, quam ſuperius adduxi. Sunt multæ indulgentiæ conceſſæ his, qui die Annunciationis, & dominica prima Maij illam uiſitauerint.

De eccleſia ſancti Sebaſtiani, uia Appia.

CVM de eccleſia ſancti Sebaſtiani in præſentia uerba facturus ſim, a nobiliſsimo toto terrarum orbe diui Calliſti cœmeterio, ſupra quod fundata eſt, incipere decreui; eo namq. tempore, quo immani, & crudeli tyrannorum odio præmebatur eccleſia Dei, illius gubernacula ſanctiſsimus pontifex Calliſtus ſuſcepit, & inter alia, quæ ab ipſo facta legimus, fuit cœmeterium; quod ab ipſo nomen ſortitum eſt. Damaſus in libro pontificali de eo hæc refert. Calliſtus natione romanus ex patre Domitio, de regione urbis Rauennatum, ſedit annos quinque, menſes duos, dies decem: fuit tem- In Calliſto

poribus

poribus Macrini, & Heliogabali, a consulatu Antonini, & Alexandri. Hic martyrio coronatur, hic constituit ieiunium quater in anno fieri, frumenti, uini, & olei gratia, secundum prophetiam. Qui sepultus est in cœmeterio Calepodij uia Aurelia miliario tertio, pridie idus mensis Octobris. Hic fecit ecclesiam sanctæ Mariæ transtyberim, & fecit aliud cœmeterium uia Appia, ubi multi sacerdotes, & martyres requiescunt, quod appellatur usque in hodiernum diem cœmeterium Callisti: de quo ita sanctus Hieronymus scribit.

Tomo 4. super Ezech. cap. 4.

Dum essem Romæ puer, & liberalibus studijs erudirer, solebam cum ceteris eiusdem ætatis, & propositi diebus dominicis sepulchra apostolorum, & martyrum circuire, crebroq. cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defossæ ex utraque parte ingredientium, per parietes habent corpora sepultorum, & ita obscura sunt omnia, ut propemodum illud propheticum compleatur. Descendant in infernum uiuentes: & raro desuper lumen admissum horrorem temperet tenebrarum, ut non tam fenestra, quam foramen dimissi luminis putes, rursumque pedetentim acceditur, & cæca nocte circumdatis illud uirgilianum proponitur: Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent. Quibus uerbis, nescio an pictor quamuis in arte sua præstantissimus melius nobis illud depingere potuisset, quam a sancto uiro factum esse cernimus. Quid postea de pietate illius dicemus in uisitandis sanctorum sepulchis? confundor equidem ego, obstupesco uidens quanta negligentia, quo, ut ita dicam, animi torpore in sanctos nos geramus, maxi-

me

me qui Romæ sumus. Narrat idem sanctus doctor Tomo 2.
Arcadium Augustum olim ex Iudæa lõgo post tẽ- epist. 53
pore ossa Samuelis prophetæ tanta hominum reue
rentia, tanta populorum lætitia in Thraciam tran
stulisse, ut episcopi dissolutos cineres in serico, &
uase aureo proprijs humeris portauerint, & omnium ecclesiarum populi uelut apum examina, ac si uiuum, præsentemq. uiderent prophetam in Christi laude quasi uno ore canentes Chalcedonem duxerint, & ecce plusquam Samuel hic. Fuit enim Samuel propheta leuita, & hic quot sacerdotum corpora in cinerem conuersa iacent? quot qui cruẽta morte summis cruciatibus non pecudum uictimas, sed se ipsos pro Deo ipsi Deo se obtulerunt, cum prius tyranni excogitandis, quam ipsi excipiendis supplicijs delassarentur, cum animi fortitudine tyrannorum sæuitiam superarent, indomitam ferarum rabiem incredibili mansuetudine domarent. Hinc tamquam e quodam sanctitatis seminario plantæ duodecim sanctorum romanorũ pontificum corpora in uaria, ac diuersa loca transportata sunt Aniceti, Soteris, Pontiani, Antheri, Fabiani, Cornelij, Lucij, Stephani, Xisti secundi, Dionysij, Eutichiani, Caij, Eusebij, & Miltiadis. Item sanctorum Cæciliæ, Tertulliani presbyteri, Nemesij diaconi, Lucillæ eius filiæ, & aliorum innumerabilium, quorum nomina ex hominum memoria licet deleta sint, illa tamen in cælo in omnem æternitatem immortalis liber scripta retinet. Super hoc igitur memorabili cœmeterio, ut dixi, constructa est ecclesia sancti Sebastiani, quã quis ædificauerit compertum non dum habemus.

Nam

Nam alij dicunt, ante Damasum papam extitisse; & ab eo tantum consecratam fuisse, ut bibliothecarius in eius uita, alij ab ipso Damaso fuisse constructam uolunt, ut uenerabilis Beda, qui de hac re, ita ait. Damasus Romæ episcopus fecit basilicam iuxta theatrum sancti Laurentij, & aliam ad catacumbas, ubi iacuerunt corpora sancta beatorum Petri, & Pauli; in quo loco platomam ipsam, ubi iacuerunt corpora sancta, uersibus adornauit. Beda de Catacumbis mentionem facit tamquam de uetustiori loco. Sunt enim Catacumbæ, ut infra dicemus, iuxta ecclesiam; quæ ecclesia siue a Damaso fuerit constructa, siue, quod mihi probabilius uidetur, consecrata, & fortasse etiam instaurata, antiquissimam esse negari non potest. Habet porticum firmissimum testimonium antiquitatis suæ, sicut sex alias ueteres ecclesias habere uidemus. Sacra est beato Sebastiano, qui Diocletiano, & Maximiano imperatoribus pro Christo passus est, de cuius glorioso martyrio, & quo modo illic sepultus fuerit, hæc a uenerabili Beda traduntur. Sanctus Sebastianus tantum carus fuit Diocletiano, & Maximiano imperatoribus, ut principatum ei primæ cohortis traderent, quem Diocletianus, ubi Christianum cognouit, iussit ligari in medio campo, quasi signum ad sagittam, & sagittari a militibus. Qui cum sagittis plenus quasi hericius staret, putantes eum mortuum, abierunt; nocte autem ueniens quædam mulier nomine Irene tollere corpus, inuenit eum uiuum, & adduxit in domum suam, & curam eius egit, qui ubi conualuit, multos in fide confortauit; nec mora, ipsis impe-

Tomo. 2. lib. de sex ætatibus mundi in ualentiniano.

Tomo 3. in Martyrologio.

ratoribus

„ ratoribus apparens, hos, pro ut digni erant, cor-
„ ripuit. Tunc iussit eum Dioclitianus in Hippodro
„ mum palatij duci, & fustigari, donec deficeret,
„ quem mortuum in cloacam maximam miserunt.
„ Sed ille apparuit in somnis sanctæ matronæ Luci-
„ næ dicens; Iuxta circum inuenies corpus meum
„ pendens in unco, hoc sordes non tetigerunt, & dũ
„ leuaueris, perduces ad catacumbas, & sepelies me
„ in crypta iuxta uestigia apostolorum. Quæ ipsa
„ nocte ueniens cum seruis totum ita compleuit; in
„ quo loco ubi sanctus sibi sepulchrum elegerat, ad-
„ huc miraculis clarus sub altari quiescit. Paulus dia conus de eius admirabili sanctitate magnum sane miraculum narrat; quo cum ratio a nobis reddi possit, cur a christiana plebe in tam magna ueneratione habeatur ad pestilentiam propulsandam, ipsius diaconi uerba, ut mihi illa suggessit emendatus liber Achillis Statij, apponam. Romæ uisi

Lib. 6. de gestis Longobardorum cap. 2.

„ biliter multis apparuit, quod malus, & bonus an
„ gelus noctu per ciuitatem pergerent, & ex iussu bo
„ ni angeli, malus angelus, qui uidebatur uenabu-
„ lum manu ferre, quotiens de uenabulo illo ostiũ
„ cuiscunque domus percussisset, tot de eadem do-
„ mo die sequenti homines interirent. Tunc cuidã
„ per reuelationem dictum est, quod pestis ipsa prius
„ non conquiesceret, quam in basilica beati Petri,
„ quæ ad uincula dicitur, sancti Sebastiani martyris
„ altarium poneretur: factumq. est, ut delatis ad ur-
„ bem Romam beati Sebastiani martyris reliquiis,
„ mox ut in iam dicta ecclesia altarium constitutum
„ est, pestis ipsa quieuit. Quod hodie adhuc in eius
„ ingressu a leua extat cum miraculo in pariete depi-
cto.

cto. Sed ut ad sancti Sebastiani ecclesiam redeamus, & secundum quod instituimus aliquam uisitandi formam tradamus, si a sancto Paulo ad illã deuenerimus, intrantes per paruam portam, descensisq. aliquot gradibus prius sanctissimas catacumbas uisitemus, ubi [a] diuo Gregorio teste, cuius uerba, cum de ecclesia beati Petri sermonem haberemus, audiuimus. Itemq. ut diximus, uenerabili [b] Beda, & [c] Bibliothecario in pontificum uitis auctoribus, beatorum apostolorum Petri, & Pauli corpora iacuerunt; quod multarum etiam sanctarum historiarum auctoritate confirmatur. Est in hoc sanctissimo loco altare marmoreum, sub quo sacra apostolorum corpora condita fuisse traditur. Super illud autem, cum res ecclesiæ in maximum ab hostibus christianæ fidei discrimen redactæ essent, missas celebrare consueuerunt sancti romani pontifices, quorum etiam in eodem loco e marmore uetustissimum solium extare uidemus, cum sedilibus super quibus alios sacerdotes sedere solitos esse credi potest. Hinc ascẽsis itidem aliquibus gradibus acceditur ad ecclesiam, ubi quinque sunt altaria, quibus pro peccatorum remissione cõcessæ sunt indulgentiæ. Horum primum est altare sanctissimi sacramenti, in quo sepultũ est corpus sancti Stephani papæ. Secundum a leua dum ad portã maiorem ecclesiæ tenditur, est altare sanctissimi crucifixi. Tertiũ sancti Vrbani papę, prope quod est porta, qua descenditur ad sacrum tot martyrũ sanguine diui Callisti cœmeterium. Quartum statim post illud est altare reliquiarum. Quintum ab altera ecclesiæ parte descensis gradibus sancti Sebastiani,

a Tomo 2 lib. 3. registri epi. 30

b Tomo 3 in Martyrologio.

c In beato Cornelio.

bastiani, sub quo, ut supra diximus, eiusdem sancti quiescit corpus, multæque aliorum sanctorum reliquiæ asseruantur. Huic altari concessæ sunt pro mortuis indulgentiæ. Infra uero in alio altari est corpus beatæ Lucinæ, a qua diuum Callistum, multosq. alios sanctos humatos esse legimus. In hac ecclesia toto anni tempore sunt indulgentiæ, præcipue tamen dominicis diebus mensis Maij, & die sanctorum Fabiani, & Sebastiani. In ea habitant monachi ordinis sancti Bernardi Clareuallensis, sub abbate.

De Oratorio, Domine quo uadis? uia Appia.

INTER ecclesiam sancti Sebastiani, & sancti Ioannis lateranensis antequã ad urbem perueniatur, est Oratorium, seu sacellum, ubi Christus diuo Petro apostolo iratum Neronem fugienti apparuit; quem cum Petrus, quo iret, interrogasset, illeq. se Romam ire, ut iterum crucifigeretur, respondisset, intelligens ex hoc Petrus, tempus aduenisse, quo pro illo sibi moriendum esset, eumq. eodem genere mortis sequendum, ut iam ante ei idem prædixerat, urbem reuersus, forti, promptoq; animo mortem subijt. In eo igitur iterum crucifixus fuit Christus, qui tunc dicitur pati, crucifigi, & mori, cum suos uidet pro se aliquid pati. Hinc inter alias causas illa in horto animæ tristitia, dum considerabat quanta pro se passuri essent apostoli, quanta martyres omnes: hinc illo pauor antequam pro humani generis salute moreretur;

Marc. cap. 14. d
Matt. 16. d

retur; hinc ipse adhuc mortalis in agonia factus; hinc illa tertio iterata oratio: ille sudor sicut guttę sanguinis in terram decurrentis; hinc illa post gloriosam ascensionem ad patrem de cælo uox ad Saulum minarum, ac cædis in discipulos eius spirante, Saule, Saule, cur me persequeris? qua etiam uoce quotidie clamat, cum quotidie pro se pati uideat electos. Quod uero Romæ eo in loco Christus Petro apparuerit talia dicens, patet ex grauissimis scriptoribus Hegesippo, & diuo Ambrosio, in qua tam uetusta, & memorabili re, ut cum latinis grecos coniungam, amborum testimonium proferam. Ex quibus etiam demonstrabitur quo modo patitur Christus, qui nunc ad dexteram patris sedet in gloria maiestatis suæ: a Hegisipus ita tradit. Petrus ubi uenit ad portam, uidet sibi Christum occurrere, & adorans eum, dixit: Domine quo uenis? dicit ei Christus, iterum uenio crucifigi. Intellexit Petrus de sua dici passione, quod in eo Christus passurus uideretur, qui patitur in singulis, non utique corporis dolore, sed quadam misericordię compassione, aut gloriæ celebritate, & conuersus in urbem redijt, captusq. a persecutoribus cruci adiudicatus est. b Diuus Ambrosius eadem scribit in oratione in Auxentium de basilicis tradendis inuehens, suosq. ad tolerantiam exhortans, ait enim. Petrus uicto simone cum præcepta Dei populo seminaret, doceretq. castimoniam, excitauit animos gentilium, quibus eum quærentibus Christianæ animæ deprecatæ sunt, ut paulisper cederet. Ille quamuis esset cupidus passionis, tamen contemplatione populi precantis inflexus est: rogabatur

Luc.22.c

Act.c.9.a

a Lib.3.c.2

b Tomo 2. in oratione contra Auxētium de basilicis tradendis.

,, gabatur enim ; ut ad instituendum, & confirman
,, dum populum se reseruaret. Quid multa ? nocte
,, muro egredi cœpit, & uidens sibi in porta Chri-
,, stum occurrere, urbemq. ingredi, ait. Domine,
,, quo uadis ? Respondit Christus, uenio iterum cru
,, cifigi. Intellexit Petrus ad suam crucem diuinum
,, pertinere responsum ; Christus enim non poterat
,, iterum crucifigi, qui carnem passione susceptę mor
,, tis exuerat : quod enim mortuus est, mortuus est
,, semel, quod autem uiuit, uiuit Deo. Intellexit er-
,, go Petrus, quod iterum Christus crucifigendus es-
,, set : In seruulo itaque sponte remeauit, interrogan
,, tibus Christianis responsum reddidit, statimq. cor
,, reptus per crucem suam honorificauit dominum
,, Iesum. Hæc sunt, quæ Hegisippus, & diuus Am
brosius referunt de hoc tam insigni loco, quibus
aperte demonstratur, quo modo Deus sanguine
diui Petri apostolorum pręcipui in hac urbe firmis
simum ecclesiæ fundamentum stabiliuerit, & quã
arctis amoris uinculis nos sibi deuinxerit, ut cum
pro illo aliquid pati uidet, ipse nobiscum
patiatur. Quibus diligenter conside-
ratis, quisquo religionis cultu sit
honorandus locus, ubi hæc
docemur, non ui-
derit?

De sacrosancta diui Ioannis Lateranensi basilica in monte Cælio.

CRAVE mihi sane esse ducerem, si tam exiguo temporis spatio, quo ad scribendum de re grauissima maiorum auctoritate adductus sum, singula, quæ notatu digna in ecclesia lateranensi apparent, narrare uellem: ex quibus si quæ præcipua, maximeq. insignia persecutus ero, non parum & uiribus meis huic oneri prorsus imparibus, & breuitati, quam a me requiri sentio, satisfecisse uidebor. Iam in principio libri diximus, ad Christi fidem conuerso Constantino imperatore inter reliqua ipsius pietatis monumenta Romæ extare amplissimas ecclesias, quarum primam Lateranensem construxisse legimus; quam uarijs nominibus appellatam esse deprehendimus: nam a loco, Lateranensis dicta est, quod in Lateranensis nobilissimæ familiæ ædibus eam Constantinus condiderit: Cōstantiniana, a conditore ipso: Saluatoris, a dedicatione, cum primo Saluatori dedicata fuerit: Aurea, ab ornamentis, & diuitijs: postremo sanctorum Ioannis Baptistæ, & Ioannis euangelistæ, ab eorum inuocatione uocata est. Et quoniam ad illam adeūtes hunc solent ordinem seruare, ut prius Baptisterium uisitent cum alijs locis, quæ circa illud sunt, ne retro illis redeundum sit, quod uisitari nullo modo posset, si ab ecclesia inciperent: eorum igitur commodo nunc consulere statuens, minime id

Lib. Pontificali B. Damasi in Siluestro. Socrates scholastici lib. 1. ca 3. eccl. hist. Nicephori lib. 8. ca. 4. Ven. Bedæ Tomo 2. de sex ætatibus mundi in Constantino. Zonaræ Tom. 2. in Cōstātino.

alienum esse iudicans, a Baptisterio incipiam: de quo cum multi multa dixerint, cumq. ex quo quasi fonte quies, & tranquillitas ecclesiæ fluxerant; ex eo multorum errorum occasio extiterit, eius mali causam in medium afferam, ut ueritate perspecta aliquando curiosis; seu potius perfidiosis hominibus detestabiles de eo opiniones tollantur: pijs uero religio in illud augeatur. Quod Constantinus Romæ a beato Siluestro baptizatus fuerit, satis superq. cum græcorum, tum latinorum grauissimis testimonijs in principio libri a me ostensum est. Reliquum nunc mihi esse uidetur aperire, quare id negatum sit a multis; quamque uerum sit in hoc ipso loco, qui Baptisterium dicitur, Constantinũ baptizatum fuisse. Tres filios in imperio, ut in historijs illorum temporum legimus, sibi successores reliquit magnus Constantinus, Constantinum, Constantium, & Constantem: horum maior natu Constantinus fratri regnandi causa bellum indixit, in quo bello occubuit. Hic in Arrianam hæresim delapsus, denuo ab ipsis baptizari uoluit. Constante etiam Magnentij insidijs occiso, Constantius solus in imperio remansit: qui, ut res gestæ B. Artemij testantur, cum quadraginta annos cum patre, & solus imperasset, postea que in morbum incurabilem incidisset, accersito Euzoio Antiochiæ episcopo iussit se baptizari, pauloque post excessit. Hinc falsas de Constantino opiniones tam penitus insitas; tam uetustas acceptas esse asseuerare firmissime non dubito. Nam cum nonnulli dicant ab Arrianis eum fuisse baptizatum (non enim inter se consentiunt ueteres scriptores) in quo a diuo

In ueteribus græcis exemplaribus uaticanæ bibliothecæ.

Hieronymus[a] testimonium sumunt, hi nominum similitudine decepti, quod ab impio filio factum est, patri piissimo tribuunt. Et ut ne aliquis haec somniasse uidear, audiamus quid de eo[b] Damasus in libro pontificali scribat: inquit enim. Fœlix « papa declarauit Constantinum filium Cōstantini « hæreticum, & secundo rebaptizatum ab Eusebio « Nicomediensi iuxta Nicomediam in Aquilone uil« la; & pro hoc declaratus ab eodem Constantino « Constantini Augusti filio, martyrio coronatur, « & capite truncatur. Qui uero uolunt auctoritate « diui Ambrosii illum non ab Arianis, sed a catholicis fuisse baptizatum, & hæc est altera opinio, qua Constantinus male audit a multis, hi nimirū quod item accidit Constanti filio, quem ex uerbis beati Artemij ostendimus supremo uitæ tempore baptizatum, ut sæpe confundi patrum, & filiorum res gestas apud historicos fieri uidemus, quæ filij sunt patris esse dicentes, Constantino accidisse existimāt. Sed quid eis respondebimus, qui preter testimoniū diui[c] Ambrosij illud[d] Eusebij Cæsariensis satis celebris scriptoris eis in hoc fauentis nobis obijciūt, cui, etsi plus auctoritatis iure tribui uideatur, cū Constantini tempore uixerit, & illius familiaris fuerit, tamen si recte reinspiciamus, fatebimur quod alijs temporum, & personarum errore tribuendū est, id illi adscribendum esse perfidiæ, & malitiæ: « hic, ut ex eius scriptis apparet, & in Arrianam hæ« resim incurrit, & utrisque patri, & filio Constan« tino, & Constanti adulatus est. Viuente adhuc Cō« stantino, non parum uisus est probare Nicænam « fidem, scripsit inter alia ad Cæsarienses epistolā, «

a Tom. 1. ī D. Hilarione, In chronica apud Eusebium Tomo. 2.

b In Felice.

c Tomo 3. in funere Theodosij Imp.

d Tomo 1. in Cōstātino lib. 4.

qua illos hortabatur ad credendum de fide totum id, quod in Nicæna synodo patres definierant. Post mortem uero catholici principis uidens Constantem Arrianis adhærere, illorũque dogma amplecti, & quod Constantinum patrem a diuo Siluestro baptizatum esse, & a lepra mundatum memoria obliterare cupiebat; ut Liberij sanctißimi pontificis exemplo perspicitur, qui inter alias causas, quibus in exilium missus est, quemadmodum illius testantur acta, hoc præcipue nomine uexatus est, quia & baptizatum, & a lepra liberatum diui Siluestri opera Constantinum constanter affirmabat. Nam imperator neque se leprosi filium uideri uolebat, neque libenter ea, quæ Arrianorum causam premerent, audiebat. Quamobrem nactus aliquando tẽpus Eusebius uirus impietatis suæ euomendi, & Constantinum a diuo Siluestro fuisse baptizatum negauit, & contra catholicam fidem aperto marte, ut eius scripta, quæ adhuc extant, declarant, disputare cœpit, Arrianam sententiam mirifice approbans, ac laudans contra Nicænam synodum. Et ne teramus tempus in eius hic ponendis uerbis, quibus multis in locis in filium, & spiritũ sanctum sacrilegas blasphemias profert, diui Hieronymi auctoritate, quæ dicimus, comprobabimus, qui non multo post in ecclesia doctrina, & uitæ sanctitate floruit, inquit enim: Statim de porta egrediens (Ruffinum intelligit) nauem impegit, referens de apologia Pamphili martyris, quam nos Eusebij Arrianorum principis, probauimus. Et paulo infra non longe: Dicit Eusebius, immo, ut tu uis (eundem Ruffinum intelligit) Pamphilus

Acta Liberij.

Tomo 2. Apologiæ aduersus Ruffinum lib. 2.

in isto uolumine, filij, & patris ministrum spiritũ « sanctum non de eadem patris, filijq. substantia. & «
Tomo 2. epi.65. alibi. Fortissimos libros contra Porphyrium scri- « bit Apollinarius, ecclesiasticam pulchre Eusebius « historiam texuit: alter eorum dimidiatam Christi « œconomiam, alter impietatis Arrij apertissimus « propugnator est. Deinde ad demonstrandum uer- « suti hominis ingenium illud Esaiæ subiungit, Væ qui dicunt bonum malum, & malum bonum; & « qui faciunt amarum dulce, & dulce amarum. Hęc « sunt, quæ diuus Hieronymus de Eusebio refert, hoc de eo, cui isti tantum auctoritatis deferunt, iudicium facit. Qui de Eusebio mutarent sententiã, si sanctorum patrum scripta peruolutassent: nõ enim coniecturis, aut numismatum inscriptionibus, ut gentilium scripta, & sepulchrorum epitaphia sunt nostræ religionis res perscrutandæ; sed ex sanctorum, & ab ecclesiã probatorum patrum scriptis diiudicandæ. Hoc autem dico, quoniam non solum ab hæreticis apertis fidei nostræ hostibus, quorum impetus facilius reflectuntur, de Cõstantini baptismo nobis dubitatio affertur: sed ab
Psal. 52. iis penitus negatur, qui unanimes simul nobiscum dulces capiebant cibos, & in domo Dei ambularę uidebantur cum consensu: quorũ eo grauior plaga, & quæ minus uitari potest, quo ab amicioribus infligitur. Non est ueritus quidam, qui in hac Lateranensi ecclesia dignitate fulgebat, & diuitijs sustentabatur, cuius nomen non sine causa præterire decreui, non est ueritus, inquam, ideo falsa, & fabulosa affirmare, quæ de baptismo, & de munificentia Constantini in ecclesiam afferuntur, quia

nullis

„ nullis tabulis eorum memoria inciſa uidetur, nec „ numiſmata, in quibus ſicut Cæſarum, & Neronum acta, quæ diuus Silueſter, & magnus Conſtátinus geſſerunt, inſculpta eſſent, reperiuntur: quæ nunquam fortaſſe dixiſſet, ſi non nomine tãtum, ſed ſtudiis, & profeſsione chriſtianus fuiſſet. Et ſi pecuniam, quæ ex ſacris ei ſuppeditabatur altaribus, in profanos uſus non conuertiſſet, ſed in ſacrorum eccleſiæ doctorum libros impendiſſet, & in illis legendis tempus conſumpſiſſet, numquam tamquam ingratus filius in matrem calcibus, unguibus, ac morſu irruiſſet. Sed ut eodẽ, quo nos ferimur gladio, Goliæ caput amputetur, nonne Euſebio teſte, ut iam diximus, Gaius antiquiſsimus ſcriptor una cum Zephyrino pontifice diſputans aduerſum Proculum cataphrygem ad comprobandam Christi fidem Romæ ſanguine apoſtolorum firmatam oſtendit hæretico trophæa apoſtolorum in Vaticano, & in uia Oſtienſi defixa? & nos crudeliſsime ſæuientes in religionem noſtram, in hãc ſanctam urbem præclariſsima illius monumenta, quibus barbaræ gentes pepercerunt, noſtrõ mendacio ad terram proſternimus? quod nam Romę, præter apoſtolorũ ſepulchra, baptiſterio illuſtrius extat opus porphyreticis columnis ornatũ undique uenerandam antiquitatem oſtendens, quod principum pietas conſtruxit, & ſancta fidelium traditio conſeruabit? de qua perueteri traditione, deq. omnibus, quæ hucuſque conatus ſum ad confirmandam ueritatem ex grauiſsimorum auctorum ſcriptis ſumere, quaſi compendium omnium faciens, quæ hactenus dixi, & quæ etiam dicenda eſſent,

Eccle. hiſt. lib. 2. c. 25.

hoc postremo loco adducam Theophanem græcũ antiquum, ac egregie fidelem historiarum scriptorem, qui ante septingentos annos, ut supra a me dictum est, historiam ab orbe condito conscripsit. Hic, & Constantinum a diuo Siluestro baptizatũ Romæ hoc in loco ait, ipsumq. imperatorem de omnibus, quæ falso memoriæ a pluribus de illo prodita sunt, purgat. Huius uerba hæc sunt, digna quidem, quæ in æneis describerentur tabulis. Hoc anno, inquit, ut nonnulli ferunt, magnus Constã-tinus cum Crispo filio Romæ a Siluestro baptizatus est, quemadmodũ hi, qui Romæ habitant usq. in hanc diem in testimonium ostendunt locum baptismi, siue baptisterium, quod Romæ sit a Siluestro baptizatus post sublatos tyrannos. At orientales ferunt eum ab Eusebio Nicomediensi Arriano sub extremum uitæ tempus baptizatũ, ubi etiã fato functus sit; ferunt enim eum distulisse baptismum, quod speraret in Iordane flumine baptizari; sed mihi uerius uidetur eũ a Syluestro Romæ fuisse baptizatum, & constitutiones, quæ nomine eius circumferũtur ad Melchiadem fictas esse ab Arrianis, qui sibi hinc gloriam aucupari studuerunt, ut pium imperatorem maculare niterrentur, ipsum sine baptismo fuisse asserentes: quod plane absurdum est, ac falsum. Si enim non erat baptizatus in Concilio Nicæno, superest, ut neque diuinorum mysteriorum fuerit particeps, nec orationem cum diuinis patribus habuerit, quod dicere, & cogitare absurdissimum est. Cæteri uero Arriani, & pagani calumniãtur uti spurium magnum Constantinum, qui & ipsi mentiuntur. Nam genus eius ante Dio-

In historia ab orbe cõdito cuius exẽplaria græce extãt in uaticana bibliotheca.

clitianum

„ ctitianũ fuit: ſiquidem pater eius Conſtantinus ſo-
„ rorius erat Claudij imperatoris; & ex prima uxore
„ Helena ſuſcepit magnum Conſtantinum: ſuſcepit
„ autem alios filios ex Theodora filia Maximiani fi-
„ lij Herculij, quæ ſoror erat Maxentij, qui Romæ ty
„ rannidem exercuit, interfectuſque eſt a Conſtanti-
„ no ad pontem Miluium, quãdo ſignum crucis con
„ ſpexit in cęlo: ſoror item erat Fauſtę uxoris magni
„ Conſtantini. Neque quiſquam admiretur, ſi ante
„ baptiſmum, cum adhuc eſſent pagani, duas ſoro-
„ res accipiebant pater, & filius. Eſt autem genus
„ eorum ad hunc modum. Quo teſtimonio omni-
bus in hoc me ſatisfactum eſſe puto, niſi forte ad-
huc de concilio Nicęno, quo tempore fuerit, alicui
ſuperſit dubitatio, cum Sozomenus tempore Iulij
primi fuiſſe congregatũ ſcribat; cui ſi diuum Atha
naſium catholicæ fidei firmiſsimum columen op-
poſuerimus, qui diaconus cum Alexandro Alexan
drino, cuius factus eſt ſucceſſor in archiepiſcopatu,
concilio interfuit, nullus dubitandi locus uidebitur
nobis relictus, qui ad beatum Marcum papam ſcri
bens, dum apud eum de iniurijs Arrianorum cõ-
queritur, maxime de bibliotheca, quã Alexandriæ
illi combuſſerant, in diui Silueſtri mentionem in-
„ cidit his uerbis. Libros noſtros uſque ad minimum
„ incendentes Arriani, nec iota unum relinquentes
„ propter ueritatis fidem etiam Nicęnam ſynodum,
„ qua modo clerus, & populus imbuebatur, & iam
„ maxime imbuti erant, in contumeliam noſtram,
„ & omnium chriſtianorum incenderunt. Quapro-
„ pter precamur pater beatiſsime, quia non dubita-
„ mus apud uos plenaria eſſe concilij Nicæni exem-

Tomo 4. operum D. Atha. Tomo 1. cõci.

plaria,

plaria, ut nobis illa, quæ sanctæ recordationis pre « decessoris uestri Siluestri fuerunt, sub tuta mittatis « stipulatione. Nam quando prædictæ synodo cum « beatæ memoriæ. Alexandro digno Deo pontifice « nostro, id est Alexandrinæ magnæ ciuitatis episco- « po, in diaconatus interfuimus officio, sub nostræ « præsentiæ testimonio per beatos uiros Victoré, & « Vincentium presbyteros apostolicæ sedis apocrisa « rios, missa sunt prædicto papæ Siluestro. Ecce « quam consona sint inter se ecclesiæ romanæ fides, » & traditio, quæ tunc minime dubiæ nobis erunt, si pijs oculis illas inspexerimus, si ad fontes sanctorum patrum recurrerimus, & dissipatis prurientium aurium gentilium; & hæreticorum a ueritate nos auertentium cisternas non effoderimus, quæ nullo pacto æternæ salutis aquas continere ualent: sed iam ad baptisterium redeamus, de quo secundum Theophanem accepimus Romæ traditionem antiquitatis, & sanctitatis ipsius ante septingentos annos uiguisse. Huc cum pius christianus peruenerit, recordetur primum, quod ibi supra Constantini caput sacra fluminis unda uoracé in ecclesiam odiorum flammam extinxit Deus: deinde quod illic tot sáctissimi Romani Pótifices Paschæ, & Pentecostes diebus solenni ritu baptizare solebant; quod ex antiquis manu scriptis ritualibus ecclesiæ apparet. In hoc autem loco fecit quatuor Oratoria Hilarus papa, ut in eius uita Anastasius bibliothecarius tradit, ex eis tria extare uidentur. Primum est Oratorium sanctæ crucis ante primam baptisterij portam. Secundum intra ipsum baptisterium, a dextera ingressus, quod san-

In Hilaro.

cto

» cto Ioanni Baptistæ dicatum est, in cuius ænea por
» ta legitur inscriptio, qua ab Hilario fuisse conditū
» agnoscitur. Sunt huic magnæ cōcessæ peccatorum
» indulgentiæ, sub cuius altari maximæ conditæ sunt
» sanctorum reliquiæ: huc feminæ numquam ingre
» di possunt. Tertium uero a læua est Oratorium san
» cti Ioannis euangelistæ, quod item ex uerbis supra
» portam liquet, ab Hilaro factum esse. Subtus il-
» lius altare multæ sunt sanctorum martyrum reli-
quiæ, habetque indulgentias: Quarti Oratorij san
cto Stephano sacri nullum uestigiū superest. Hinc
postea uisitur Oratorium sancti Venantij, illustre
sepulchrum sanctorum martyrum Venantij, Dom
nionis, Anastasij, Mauri, Asterij, Septimij, Sul-
piciani, Telij, Antiochiani, Pauliani, Caiani, qui
sub maiori altari quiescunt: quem locum ætas no-
stra illustriorem uidit ob imaginem sanctissimæ
uirginis Mariæ innumeris miraculis claram. Hoc
Oratorium conditum fuit a Ioanne quarto Ponti-
fice, ut in eius uita legitur. A dextera eiusdē Ora-
torij exeundo, siue redeundo per baptisterium, a læ
ua est sacellum in loco, qui porticus sancti Venātij
dicitur; ubi a dextera, si per baptisteriū illuc ingre-
diamur, si autē per oratoriū sācti Venātij, a lęua. Est
erectū marmoreū altare ab Anastasio papa cōsecra
tū, sanctis uirginibus Ruffinæ, & Secūdæ sacrū, sub
quo earum corpora condita sunt. Estq. ibidem ab
altera parte aliud altare sanctorum Andreæ, & Lu
ciæ uirginis ab eodem pontifice, & utriusque in eo
reliquijs reconditis consecratum, cuius consecra-
tio facta est sexto Kalendas Octobris, die sanctorū
Cypriani, & Iustinæ, quorum corpora in pilo mar

moreo

moreo condita sub eodem altari locauit. His omnibus locis uisitatis, pius Christianus ecclesiam ingrediatur, de cuius admirabili sanctitatis præstantia, quid dicam, quod non infra illius dignitatem sit? Nam si in ueteri lege tanti primogenitura fiebat, ut ad unum primogenitum cęterorum imperium, ac principatus spectare uideretur, & ipsius hæreditaria esse censerentur diuina charismata, ut
Gen.c.25 c satis ostendit insigne illud Iacob cum Esau fratre certamen adhuc in matris utero pro illa fortiter ambo dimicantis, quæ reuerentia non est adhibenda huic sacræ basilicæ, cui ob id præcipue sacrosanctum nomen debetur? Hæc primogenita aliarum ecclesiarum omnium sit princeps: hac prima uero Deo erecta finis imponitur idololatriæ: in ea
Ioan.c 4. c primum clausis ubiq. idolorum templis Deus in spiritu, & ueritate adoratur: hęc prę alijs in terris triumphantem illam Hierusalem repręsentare uidetur. Nam Christo saluatori beatorum in cælo splendori, ac pręmio sacra sub inuocatione utriusque Ioannis Baptistæ, & Euangelistę, quorum unus
Mal.3.a Luc.7.d inter homines angelus appellatur, alter ob uirginitatis pręrogatiuam, immaculatam morum sanctitatem a sacris litteris uitę contemplatiuę comparatur, nihil nisi diuinum in se continere uidetur. Quamobrem olim in illa, ut in ueteri eiusdem basilicæ ante quadringentos annos manu scripto libro legi, non cantabatur in missa tertio secundum ecclesię institutum, Agnus Dei, qui tollis peccata mũdi, dona nobis pacem: quasi instar cęlestis Hierusalem pax in ea summa esset, nec unquã nisi, ut festis diebus in alijs ecclesijs fieri solet, campa-

narum

narum sonitu quotidie populus ad illam conuocabatur, ac si perenne gaudium, festusq. dies, cui sine solis occasu atra minime succedit nox, perpetuo ibi esse cerneretur. Hanc primam omnium, ut a Damasus, & uenerabilis b Beda scribūt, condidit Romæ Constantinus in Cælio monte in ædibus lateranensis nobilissimæ familiæ, ut diximus, quā mira munificentia exornauit, ac ditauit; a diuo autem Siluestro quinto idus Nouembris consecrata fuit, quo die ut ex eo libro eiusdem ecclesiæ accepi, cuius iam testimonium protuli, imago Saluatoris Romano populo in pariete depicta monstrata fuit. In hac sola ecclesia ligneum est altare arcæ simile, ut memoria præteritorum temporum retineretur, quibus cum tyranorum odijs uexaretur ecclesia, & a sancto Petro usque ad sanctum Siluestrum pontificibus certus, ac definitus locus non esset, siue in cryptis, siue in cœmeterijs, aut in piorum ædibus super illo sacrificare consuetum fuit, in quo honoris gratia idem sanctus Siluester sanciuit, ne quisquam præter Romanū Pontificem missas deinceps celebraret, ad quod, postquā sanctissimū altaris sacramētum uisitauerimus, summa religione atque pietate decet accedere, & bonorū omnium auctorem Deum toto mentis affectu laudare, ab illoq. suppliciter rursus post tot miserias, quibus ecclesiam inuolutam cernimus, pristinam tranquillitatem & pacem petere. Sunt super hoc uenerando altari sacra apostolorum Petri, & Pauli capita, quæ inde quasi duo fulgentia sydera, immo potius quasi duo clarissimi soles simul lucentes splendent, ac sancto quodam ad ea accedentiū

a Lib. pōti. in D. Siluestro.
b Tom. 2. de sex ætatibus mundi.

tremore quaſi fulgura coruſcant: in quo loco thecis argenteis auro cęlatis incluſa, ferreisque cancellis munita, e ſacello, quod Sancta Sanctorum dicitur, Vrbanus papa quintus collocauit, quæ multo ante ab eccleſia ſancti Petri illuc diuum Silueſtrum tranſtuliſſe traditur: oſtenduntur quibuſdam anni diebus maxima populi frequentia, uidelicet feria quinta maioris hebdomadę, in feſto Paſchatis, Natalis domini, Dedicationis baſilicę, & Coronationis pontificis. At quia hic multi dum uident beati Petri caput a ſiniſtra diui Pauli collocatum, ignorantes cauſam, quęrere ſolent quomodo, aut cur id factum ſit; ęquum duxi, antequam ab altari diſcedam, eorum deſiderio paucis uerbis ſatisfacere, ideo aliorum opiniones miſſas faciens quamuis ueras, ac omnino probabiles, meam tantum in medium afferam. Quis enim umquam dubitauit Petro apoſtolorum principi primo in terris Chriſti Vicario primum honoris locum inter apoſtolos deberi? dequo ita Arator poeta.

Hiſt apoſt. lib. 2.

„ Contulit ut Petro, Paulum gerat ordo ſecundū;
„ Qui fundamentis manet architectus in illis.

Qui quidem honor ſi recte conſideretur, nullo modo ei denegatur, cum a ſiniſtra Pauli ponatur: quoniam, ut optime norunt ſacrorum myſteriorum periti, in celebratione miſſæ dextrum altaris cornu accipitur pro Hebręorum populo, cui primo ſeipſum, & ſacra omnia uſque eo cõmunicauit Deus, ut notus in Iudæa ſolum diceretur; quod per libru, quem ibi ponit ſacerdos ubi uſque ad euangelium pergit legere, ſignificatur: ſiniſtrum uero pro populo gentili intelligitur, ad quem gratia poſt lege

Pſal. 75

transfer-

transferri denotatur per librum, quem ad illud sacerdos lecturus euangelium portat. Quod quidem
» confirmari videtur per ea quę legimus: Videtes au-
» tem turbas Iudęi (inquit sacra Apostolorum histo- Act. 13. g.
» ria) repleti sunt zelo, & cōtradicebant his quę à Pau
» lo dicebātur blasphemantes. Tunc constanter Pau
» lus, & Barnabas dixerūt: Vobis oportebat primum
» loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, &
» indignos vos iudicastis ęternę vitę, ecce cōuertimur
» ad gentes, sic enim præcepit nobis dominus: Posui Isa. 49. b.
» te in lucem gentium, vt sis in salutem vsq; ad extre
» mum terrę. Ad quorum duritiam demonstrandam Paulus, & Barnabas cum ab illis è finibus suis eiecti essent, puluerem pedum in eos etiam excusserūt: & Dominus in Euāgelio iudęis ait: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Ex quibus quis non videt causam qua sinagogę ecclesiā prætulit Deus, cuius mysterii (vt dixi) per dexteram lęuamque altaris seruatur memoria? Et ne
" alicui dubitationem variæ positiones altarium affe
" rant, dicimus hoc esse intelligendum secundum veterem positionem, vt in ecclesia S. Petri, S. Ioānis, & alijs antiquis ecclesijs, vbi eadem altaris, & sacerdotis facies populum respicit. Quare sicut Euangelium licet veteri lege præstantius sit habendum, tamen non sine mysterio in sinistra altaris parte legitur, ita ob nobilioris mysterij significationē Petrus caput ecclesię, quę maxime ex gētilitate collecta ē, à sinistra, Paulus à dextera collocatur, quemadmodum hic videmus, & in antiquis picturis conspicimus. Potest etiam alia reddi ratio, quę est, quod cū iam Christus omnem ambitionis occasionem tolle

Luc. 22. c. re ab animis nostris vellet Apostolis dixisset, qui maior est in vobis, fiat sicut iunior, & qui præcessor, est sicut ministrator ideo Petrus quamquam maior ad sinistram ponitur. Sed vt grauiori firmẽ testimonio nonnunquam læuam dignori assignatam esse afferam huc exemplũ beati Sophronij episcopi Hierosolymitani ex encomio in sanctos Cyrum, & Ioãnem, quod a secunda Nicæna synodo tanti fit, vt cõtra imaginum sanctorum oppugnatores illud referant patres. Igitur cum uenissemus, inquit, in templum quoddam absoluti operis, forma quidem tremendum, & supra modum splendidum, altitudine vero in cælum usque ascendens, ingressi singula perlustrantes, ecce imaginem maximam, & mirificam uidimus repræsentantem, medio quidem picturam domini nostri Iesu Christi, Christi autem matrem, & dominam nostram deiparam semper uirginem Mariam a sinistris, a dextris uero Baptistam saluatoris nostri præcursorem, qui in utero saltu illum indicauerat. Quis ignorat quantum luce sol differt astellis, tantum gratia Dei matrem a ceteris sanctis differre? & tamen illam a sinistris filij, & Ioannem a dextris cernimus. Quare hoc? nisi quia D. Maria tempus gratiæ repræsentare videbatur, Ioannes autẽ antiquam legem, cuius fuit terminus. Et ne vno tantum testimonio contenti videamur, contradicendique locus nullus sit, ponam hic ordinem considendi, quem seruatũ in esse legimus in Calcedonensi concilio, quod in ecclesia celebratum fuit: sic enim legimus. Post hæc residentibus magnificentissimis, & gloriosissimis iudicibus, & amplissimo senatu in medio ante cancellos sanctissi-

Cõciliorũ Tomo 3. actione. 4. Nicænæ synodi 2.

Concil. Tomo 2. actione 1.

„ ſanctiſſimi altaris (non enim intra cancellos tunc
„ admittebantur laici) & ex leua quidem parte ſeden
„ tibus ſanctiſſimis, & reuerendiſſimis epiſcopis vi-
„ carijs Deo amiciſſimis ſanctiſſimi & reuerendiſſi-
„ mi Leonis antiſtitis priſcæ vrbis Romæ, & Anato-
„ lio religioſiſſimo archiepiſcopo Conſtantinopoli-
„ tanæ regiæ ciuitatis, & Maximo religioſiſſimo epi-
„ ſcopo Antiochiæ, ex dextera vero parte ſimiliter cō
„ ſidentibus Dioſcoro religioſiſſimo archiepiſcopo
„ Alexādriæ, & Iuuenali religioſiſsimo epiſcopo Hie-
„ roſolymorum. Ex quo quis hic læuam prẹſtantiori perſonę deſignatam non videt, cum legatus apoſtolicus in ea ſedeat? cuius auctoritatē in concilio quis nō agnoſcet, dum primus omniū loquitur, Dioſcorum archiepiſcopum Alexandrinū prohibet in concilio ſedere, & non niſi intromiſſum iubet audiri, poſt quē deinde digniores ſuū locum retinebant in ſubſellijs? Neq; vero dū de ſiniſtra in eccleſia loquimur, & dexterę illam prępon imus, aliter id intelligendum eſſe dicimus, quam cum minores natu maioribus, & primo genitis, vt Iacob, Eſau, Iuda, Ruben, Effraim, Manaſſe, Dauid; alijs fratribus in ſacris litteris diuino priuilegio aliquando prẹelectos eſſe videmus, vtq; etiam legimus vocatā non plebē Dei, plebem Dei; & non dilectam, dilectam; & non miſericordiam conſecutam, miſericordiam conſecutam; quę omnia, poſthabita ſuprema illa primogeniturę dignitate, & priſtini honoris gradu Iſraeliticę plebis, quis de Gentili populo dici non intellexerit? cui ſiniſtra in eccleſia, vt oſtendimus per myſterium altaris, debetur; Iudęo autem dextera non denegatur; quod ex diui Pauli verbis perſpi-

Gen.c.17.d Gen.c.49 b Gen c.48.d Reg.1.cap. 16. c. Oſeæ 2. d.

Rom. 2. b cimus, cum in epistolis suis ad Romanos Iudæum primum nominat, deinde Gentilem. Neque quod fugiat nos, quanti in veteri, & noua lege, atque etiã mystice in cęlo fiat dextera, illam sinistra inferiorẽ facimus: sed quia ob causas, quas adduximus, sic ei uisum est, qui uocat ea, quę non sunt, tamquam ea, quę sunt. Hæc de dextera, lęuaq. in ecclesia dicta sint. Sub maiori altari innumerę sanctorũ reliquiæ sunt, vt ex tabula ibi appensa licet uidere: & in subterraneo Oratorio, quod sub illo est, in quod scalis per fenestram æneo cancello clausum descenditur, seruatur sanctum oleum chrismatis, & baptismatis. Prope portam sacrarij ecclesię est sacellum sanctorũ apostolorũ Philippi, & Iacobi, cui pro mortuis, & remissione peccatorum sunt indulgentię. Dum hinc itur ad maiorẽ portã a dextra maioris altaris, est insigne altare sanctæ Mariæ Magdalenę, supra quod positæ sunt sanctorũ reliquiæ, & inde populo ostenduntur. A dextera maioris portę cum exitur, est uetustissimum oratorium sancti Thomæ a Ioanne papa duodecimo constructũ, in quo super altari sancto Ioanni Baptistę sacro multę sunt sanctorum reliquię, inter quas est arca fœderis, mensa supra quam cũ discipulis Pascha comedit Christus, uirga Aaron, & Mosis. In hoc Oratorio mulieres non ingrediuntur, nisi in die sancti Thomę apostoli. Habet hęc ecclesia quattuor portas, unam a parte superiori, quæ septentrionem respicit, alias uero tres a parte inferiori orientem uersus. Ante illas extat antiquissima porticus: a læua exeuntibus est porta sancta iubilei. Et ita pie, ac religiose lustrata ecclesia, uisitatis tam sanctis locis, qui in illa sunt,

uisitatur

uiſitur ſanctiſsimum Saluatoris ſacellum, ad quod per gradus aſcenditur, qui ſunt uenientibus a maiori porta eccleſiæ a dextera parte in medio fere eccleſiæ: quo antequam perueniatur, ab eo non longe reperitur ſacellum ſatis uetuſtum ſancti Silueſtri, ubi traditur reconditas eſſe ſanctorum reliquias. Hinc ad ſancti Saluatoris ſacellum peruenitur, quod quidem ſancti Laurentij dictum fuiſſe multi ſcriptores affirmant, maxime tamen bibliothecarius in uita Stephani papæ tertij. Hoc poſtea ob innumeras ſanctorum reliquias Sancta Sanctorum nomen ſortitum eſt. Hic aliquandiu recondita fuerunt apoſtolorum capita, Chriſti præputium, & caput diuæ Agnetis uirginis, & martyris, quæ cum multis alijs inde ablata ſunt: aſſeruantur tamen ibi adhuc multæ ſanctæ, & uenerandæ reliquiæ. Nunc uero ob collocatam in eo ſanctiſsimã Chriſti ſaluatoris imaginem ſacellum Saluatoris appellatur, cuius adorandæ imaginis pluribus in locis memoriam apud ueteres fuiſſe legi. Primũ, ſi a nomine illius ſanctitatem oſtendere uelimus, ἀχειροποιητος, quaſi non manufacta dicitur: a miraculis, tempora, quibus eccleſia in maximum diſcrimen redacta, ad illam Dei miſericordiam impetratura confugit, præclarum nobis teſtimoniũ dat. Pandulphus Hoſtiarius, qui poſt Damaſum papam pontificum uitas ſcripſit, hæc narrat.

„ Beatiſsimus pater congregato uniuerſo cœtu taliter eos paterno amore admonuit, inquiens. Quæſo uos filij cariſsimi pro noſtrorum delictorũ mole diuinam imploremus clementiam, & ipſe noſter erit adiutor, liberabitq. nos ſua prouidentiſſima

Pãdulph. hoſtiarius in Stephano 2.

ſima miſericordia a perſequentium manibus. Cu"
ius ſalutiferis admonitionibus cunctus obediens"
populus, congregati unanimiter omnes lacrymis"
fuſis omnipotentem dominum deprecati ſunt. In"
una uero dierum cum multa humilitate ſollicite"
proceſsit in litania cum ſacratiſsima imagine ſal-"
uatoris domini noſtri Ieſu Chriſti, quæ acheropi-"
ta nuncupatur, proprioq; humero ipſam imaginē"
cum reliquis ſacerdotibus geſtans, nudis pedibus"
tam ipſe quam uniuerſa plebs pergentes ad eccle-"
ſiam ſanctæ Dei genitricis, quæ ad Præſepe nuncu"
patur; poſito in omnium capitibus populorum ci-"
nere maximo fletu & ululatu miſericordioſiſsimū"
In S. Stephano. dominum deprecati ſunt. Idem a Bibliothecario '
dicitur, geſsit enim ſanctus pontifex pontificatum
circa annum ſeptingenteſimum quinquageſimum
a Chriſto nato: quod de litanijs, & de imagine di-
ximus, actum fuit eo tempore quo Aiſtulphus Lō
gobardorum rex Romanorum agros, & fines bel-
lo uexabat, totamq; Italiam exagitabat. Solitum
erat etiam maxima populi ueneratione, ut quot-
annis in feſto aſſumptionis ſanctę Mariæ uirginis
hæc ſacra imago ad eccleſiam ſanctæ Mariæ maior
ris portaretur: quod antiquiſsimo tēpore ſeruatū
Ex bibliotheca Achillis Statij. fuiſſe ex uetere libro rituali Achillis Statij Luſita-
nij, accepim⁹ cuius hæc ſunt uerba. Ordo in aſſum '
ptione S. Marię. In ipſa nocte legūtur cantica can "
ticorum, uel homilię eiuſdem diei; in ipſa ueſpe- "
ra uigiliarum preparatur portatorium in ſancto "
Laurentio apud Lateranos, ſuperpoſita tabula imā "
gine Chriſti domini noſtri inſignita, a medio no- "
ctis concurrente populo exeunt cum litania ad ſan '

ctam

,, ctam Mariam minorem, mundatis peruiam pla-
,, teis, & suspensis per domos lucernis; ibique in gra
,, dibus sanctæ Mariç deposita aliquando icona, om-
,, nis chorus uirorum, & mulierum genibus ante
,, eam flexis; pugnis etiam cędentes, una uoce per nu
,, merum dicunt centies Kirie eleison, centies Chri-
,, ste eleison, centies Kirie eleison, fusisq. lacrymis,
,, & precibus per sanctum Adrianum recta uia ua-
,, dunt ad sanctam Mariam maiorem, auditaq. mis-
,, sarum celebritate, ad palatium reuertuntur.
Ex quo libro non solum contra hæreticos, quam antiquus fuerit in ecclesia Dei sanctarum imaginum cultus, docemur; quod ex antiquis Longobardorum litteris, quibus est scriptus liber, conijcitur, & ex eo quod dicit, in uia, qua ab ecclesia Lateranensi ad sanctam Mariam minorem, quæ nunc sancta Maria noua nominatur, fuisse domos, & plateas, quarum nec quidem longinquitate temporis extare uidemus uestigia. Sed quod plurimi a nobis fieri debet, est, quod hinc admonentur Christiani, quibus obsequijs, qua pietate hæc sanctissima imago sit honoranda, quam tanto honore prosequuti sunt maiores nostri. Quod si cum ad alias sanctorum imagines hominibus recurrentibus eorum preces exaudiens Deus mirabilia osten dit (inter quæ illud memorabile est, quod a Zonara scribitur de imagine diui Gregorij Nazianzeni, ad quem cum Constantinus Leonis Armenij imaginum oppugnatoris filius confugisset, & sibi uocem, quam, dum iussu Michaelis Balbi uirilia abscinderentur, amisit, restitui posceret, uoti compos factus quod optabat obtinuit) quanto

Tom. 3 in Michaele Balbo Amorręo.

magis imaginem filij sui uenerantibus omnia con-
cessurum nobis sperandum est, si uerbis fides re-
spondeat, si uita a fide non dissentiat? Mulieribus
ob sanctitatē loci in Sancta Sanctorū sacellum ubi
super altari collocata est imago, nullo tēpore lici-
tum est intrare: quem locum summa religionē,
atque munificentia custodit, tueturq; sodalitas san-
cti Saluatoris ex nobilibus Romanis: a qua non
sine maximo etiam pietatis studio administratur
nobilissimum pauperum infirmorum hospitium
prope ecclesiam a Ioanne Columna uiro religiosis-
simo sanctæ romanæ ecclesiæ cardinali circiter
CCCC. annos ædificatum, ac diuitijs auctum.
Et quia a multis alium ordinem, quam supra de-
dimus, seruari uidemus, incipiunt enim a scalis
quæ sanctę uocantur, & ad Sancta Sanctorum per-
ueniunt, illinc postea ad ecclesiam tendunt, non
ab re de scalis huc postremo sermonem distuli.
Has secundum maiorum traditionem accepimus
illas esse, quibus Christus præsidis domū tempore
passionis ascendit: quare ob eius memoriam fle-
xis genibus maxima pietate uiri, ac mulieres assi-
due ascendunt. Quod quam pium sit factu, quāq;
laudabile, unicuique satis persuadere potest & ma-
iorum, ut dixi, traditio; & id, quod dum illud
agimus, nobis ante mentis nostræ oculos ponimus;
nempe quod una, eademq; nocte Dei filius nostri
Matt. 26. c causa tamquā mitissimus agnus a rapacibus cani-
Marc. 14. c bus, & inexplebili famę enectis lupis, inter armorū
Luc. 22. c strepitum arctissimis uinculis ligatus in ciuitatem
Ioan. 18. c ductus, a scelerato Iuda proditus, a Petro negatus,
ab alijs discipulis derelictus, incredibiles iniurias
perpes-

perpessus: bis has ascendit; primò, quãdo e domo sacerdotum principis ad præsidem adductus fuit, Matt.27. a
ut eum summus sacerdos, & uniuersum pharisæorum, & scribarum concilium apud illum multis Marc.15.a
criminibus accusarent: secundo cum a Pilato præ- Luc.23.a
side ad Herodem regem missus esset, & ad illum il- Ioan.18.c
lusus a toto militum exercitu, qui nefario regi ul- Luc.23.a.b
lo impietatis genere cedebat, morionis ueste ut demens indutus rediit: postremo autem per illas de- Matt.27. d
scendit, quando morti adiudicatus, in omni sacri Marc.15. b
corporis parte crudelissime uerberatus, spinarum Luc.23. d
corona uenerando capiti imposita, non passibus, Ioan. 19. c
sed insana, ac fureti uiolentia ad montẽ raptus fuit, supra diuinos humeros durissimum patibulũ portans. Hæc Christianus meditari debet, his inhærẽs tota mentis agitatione: nec diu, multumq. quasi dubitando immorari, an illæ sint scalæ, quas Christus ascendit, & quomodo huc sint translatæ. Magna fuit olim principum pietas, qui cum orbis imperium obtinerent; hoc, & multo maiora facere potuerunt: Impium enim semper esse duxi negare id, quod pie ab omnibus, aut plerisque receptum est. Quot seruari uidentur in ecclesia, quæ a traditione tantum fluxerunt; de quibus negando dubitare grauissimum, ac sacrilegum est? Sed ut ad ecclesiam redeamus, quæ quãtitæ uetustatis sit ex multis præter ea quæ hucusque diximus demonstrare possem; uerum ut res maxime insignes tantum cõmemorem, quæ apud antiquiores inueni, scribam. Diuus Hieronymus ait Fabiolam nobilem romanam in hac ecclesia pænitentiam egisse, eo quod uirum ob adulterium dimiserat, & alteri perperam Tomo. 1. epist. 30

nupserat,

nupserat: cuius hæc sunt uerba. Quis hoc crederet? ut post mortem secundi uiri in semetipsam reuersam, quo tempore solent uiduæ negligentes, iugo seruitutis excusso, agere se liberius, adire balnea, uolitare per plateas, uultus circumferre; meretricis saccum indueret, ut errorem publice fateretur? & tota urbe spectante romana ante diem Paschæ in basilica quondam Laterani, qui Cęsariano truncatus est gladio, staret in ordine pænitentium, episcopo, presbyteris, & omni populo collacrymantibus, sparsum crinem, ora lurida, squilladas manus, sordida colla submitteret? Et Prudentius contra Symmachum urbis præfectum, cum dicit, Plebem Romanam in Christum credidisse, in eiusdem basilicæ mentionem incidit his uersibus.

Lib. 5.

Post hinc ad populū cōuerte oculos, quota pars est,
Quæ Iouis infectam sanie non despuit aram.
Omnis, qui celsa scandit cænacula, uulgus,
Quisque terit, silicē uarijs discursibus atram,
Et quem panis alit, gradibus dispensus ab altis;
Aut uaticano tumulum sub monte frequentat;
Quo cinis ille latet genitoris amabilis obses,
Cœtibus aut magnis lateranas currit ad ædes,
Vnde sacrum referat regali chrismate signum.

a Conc. Tomo 1. b lib. Aduersus calūniatores. c Conc. Tomo 2. d Conc. Tomo 2. Adonis chronicæ i Constantino Heraclij nepote. e Conc. Tomo 3.

In hac sacrosancta basilica undecim concilia habita sunt. Primum sub [a] Iulio primo; secūdum, & tertiū, sunt, quartum, & quintum eorum, quæ romana appellantur, sub Symmacho, ut scribit [b] Ennodius Diaconus romanus, quibus ait CC. & XXX. episcopos interfuisse. [c] Quartum sub Gregorio magno, [d] Quintū sub Martino LXVIII. episcoporū. Sextum sub [e] Nicolao secūdo CXIII. episcoporū.

Septimum

[f] Septimum sub Calisto secundo C M X V I I. episcoporum. Octauum sub [g] Innocentio secundo M. episcoporum. Nonum sub [h] Alexandro tertio CCLXXX. episcoporum. [i] Decimum sub Innocentio tertio, cui interfuere Patriarcha Constantinopolitanus, & Hierosolymitanus, & Archiepiscopi tũ latini, tũ grẹci: L X X. episcopi. C C C C X I I. abbates, & priores plus D C C C. simul omnes prẹlati M C C X V. aut eo plures. [k] Vndecimum sub Iulio secundo cardinalium X V I. & episcoporum L X X X V I I. [l] sub Leone cardinalium X X I I. episcoporum L X X X V I. Ex quibus quis non uidet antiquitatem simul cum amplitudine, & maiestatẽ loci? nam inter primum, & ultimum concilium plusquam M C C. anni præterierunt, quo ob huiusmodi causam, quam uerbis Nicolai primi pontificis explicabimus, patres ad concilia habenda relicta uaticana basilica se contulerunt. Colle-,, cta, inquit, sancta synodo in ecclesia Dei, in qua bea-,, tus Petrus apostolorum princeps corpore redolet, ,, & uirtutibus emicat: deindẹ propter frigiditatem ,, loci in ecclesia Lateranensi, quæ ab auctore appella-,, tur Constantiniana, & quæ prima toto terrarum ,, orbe constructa est: ibique recitatio ante illius fores Symmachus Papa combussit libros Manichẹorum. Pontificalis hæc sunt uerba. Post hæc omnia ,, B. Symmachus inuenit Manichæos in urbe Roma, ,, quorum omnia simulachra, uel codices antẹ fo-,, res basilicæ Constantinianæ incendio cõcremauit, ,, & eos ipsos exilio relegauit. In ea olim habitauerunt Canonici regulares ordinis sancti Augustini sub priore, & aliquandiu simul cum illis sub abba-

te Mo-

[f] Pandulphus Pisanus in Calisto 2.
[g] Platina ĩ Innocentio 2.
[h] Conc. Tomo 3.
[i] Ibidem.
[k] Conc. Tomo 4.
[l] Ibidem.

Ad collectos Constantinopolim.

In symmacho.

te Monachi Casſinenſes, qui diurnis, nocturniſque horis diuinarũ laudũ officijs uacabant; poſt quos ſoli Canonici regulares permanſerunt. Nunc autẽ hæc eccleſia habet archipresbyterum cardinalem, & canonicos ſæculares, multosq. alios presbyteros, qui altari, ac choro deſeruiunt, in qua omnia munera epiſcopalia exercentur, ſacri conferuntur ordines, chriſmate unguntur fideles, ſanctum conficitur oleum, & multa alia fiunt, quæ dignitatem eccleſiæ oſtendunt: ſuntque ibi, qui pænitentium confeſsiones audiunt, quos Pænitentiarios uocãt; ſicut in eccleſia ſancti Petri eandem facultatem in abſoluendo habentes: anno iubilei eædem indulgentiæ a Clemente ſexto conceſſæ ſunt hanc eccleſiam uiſitantibus, quæ in baſilicis apoſtolorũ acquiri ſolent.

De eccleſia ſanctæ Crucis in Hieruſalem.

NIL tam Deo homines propinquos facit, quam crux, ſiue illam in Chriſto conſideremus, ſiue in nobis, dum aduerſa pro eius gloria patienter ferimus. Nam quis non uidet deuicta morte, ablato peccati imperio, extincta ſathanæ tyrannide, clauſum longo tempore cælum nobis apertum eſſe cum in illa Dei filius acerbiſsima morte ſanguinem fudit? Quamobrem diuus Paulus apoſtolus excelſa uoce
Gal. 6. d clamans, dicebat: Abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti. Quis noſtrum deinde nõ intelligit crucem ſibi ad ſalutem conſequendã maxime

xime necessariam esse, quam vt quisque tollat iubet Christus, & ut se per eam sequamur? Tanta est inter cælum, & crucem propinquitas, ut beati dicantur hi, qui persecutiones patiuntur propter iustitiam, ipsorumque etiam esse regnum cælorum. Non igitur absque accurata consideratione pertrāseat, nullas ex septem ecclesijs magis inter se propinquas esse quam Lateranensem, quę triumphāti ecclesiæ, ac cælesti Hierusalem a nobis comparata est, & ecclesiā sanctæ crucis nostræ salutis mysterijs dedicatam: in qua quid aliud docemur quam quo modo uera beatitudo nobis paretur, & per mortem æterna uita tribuatur? Quibus pie, ac sancte consideratis, a Lateranensi ad sanctæ crucis ecclesiam accedamus: quam in palatio Sessoriano Constantinus magnus condidit eo tempore, quo Lateranensem, Vaticanam, & alias ecclesias Romæ ædificauit, vt sanctus Damasus Papa his uerbis scribit. Eodem tempore, inquit, fecit Constantinus Augustus basilicā in Palatio Sessoriano, ubi de ligno sanctæ crucis posuit, & in auro, & gemmis conclusit, ubi & nomen ecclesiæ dedicauit, quod nominatur vsque in hodiernum diem Hierusalem. Et venerabilis Beda. Constantinus fecit Romæ basilicam in palatio Sesoriano, uel potius Sessoriano, quæ cognominatur Hierusalem, ubi de ligno crucis domini posuit. Quæ crux quo modo fuerit inuenta, cum parum inter se dissentiāt græci, & latini scriptores (nam ex latinis diuus [a] Ambrosius, [b] Paulinus, [c] Ruffinus, [d] uenerabilis Beda, [e] Paulus diaconus; ex græcis, [f] Eusebius, [g] Socrates Scholasticus, [h] Theodoritus, [i] Sozomeus, & [k] Zonara

Matth. 5.a

In D. Siluestro. Conc. Tomo 1.

a Tomo 3. in funere Theodosij.
b Ad Seuerum Sulpitiū epi. 11.
c Hist. eccl. lib. 10. c 8.
d Tomo 3. i martyrologio.
e Histo. miscellæ lib. 11.
f Eccl. hist. lib. 10. c 8.
g Hist. eccl. lib. 1. c. 17.
h hist. eccl. lib. 1. c. 18.
i Et hist. eccle. lib. 2. cap. 1.
k Tomo 3 in Constātino.

nara hiſtoriam narrant.) unius diui Paulini uerbis, rem geſtam piorum animis inſeruiens exponam. Miſerat uir Dei Seuero Sulpitio particulam ſanctiſſimæ crucis, & per literas illum docet quo modo, & quando tam ingens theſaurus inuentus fuerit, ita inquiens. Adrianus imperator exiſtimans ſe fidem christianam loci iniuria perempturam, in loco paſſionis ſimulachrum Iouis conſecrauit, & Bethleem Adonis fana profanata eſt: ut quaſi radix, & fundamentum eccleſiæ tolleretur, ſi in ijs locis idola colerentur, in quibus Chriſtns natus eſt ut pateretur, paſſus eſt vt reſurgeret, ſurrexit ut regnaret, iudicatus ut iudicaret. Me miſerum, etiam iſta pro nobis dominus omnipotens perpeti non recuſauit, ut ubi pro ſalute generis humani crucifixus pependerat, ibi hominum ſacrilegio ſperneretur: & ſuper crucem, ad quam orbe concuſſo, & ſole refugo, & diſsilientibus mortuorum excitatione monumentis, rerum natura nutauerat; ſtabat ſimulachrum dęmonis, & ara ſimulachri pecudum buſta fumabat: & Dei nomen deferebatur ſtatutis mortuorum, cum ipſe uiuorum Deus, qui & reſurrectio mortuorum eſt, non ſolum mortui, ſed & crucifixi hominis blaſphemaretur opprobrio. In Bethleem quoque, ubi agnouerat bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui; ibi principes hominum inficiati ſaluatorem Deum, infames hominum amores, morteſque coluerunt. Prodita nouo ſydere regis ęterni vbi cunabula ſupplices cum ſuis opibus adorauerunt Chaldęi; ibi barbaras libidines ſacrauerunt Romani: ubi natum ſaluatorem cum exercitu angelorum concinentes cæleſtis

Ad Seuerũ Sulpitium epi. 11.

gaudio

„ gaudio salutauerant illustrata nocte pastores; ibi
„ Veneris amasium mistæ semiuiris planxere mere-
„ trices. Prho dolor, quæ pietas hominum hanc im-
„ pietatem compensare poterit? ubi sacra nati sal-
„ uatoris infantia uagierat; illic Veneris lamenta
„ fingentium lasciuis luctibus infamis ritus ulula-
„ bat: & ubi virgo pepererat; adulteri colebantur.
„ Mansit hoc sęculi prioris nefas in tempora nostris
„ proxima Constãtini, qui princeps esse principibus
„ christianis non magis sua, quam matris Helenæ
„ fide meruit; quæ diuino, vt exitus docuit, inspira-
„ ta consilio, cum Hierosolymã agnosceret, nomine
„ conregnabat, vt sibi facultatem daret cuncta illic
„ loca dominicis impressa vestigijs, & diuinorum
„ erga nos operum signata monimentis purgare, de-
„ structis templis, & idolis ab omni profanę impie-
„ tatis contagio; & religioni suæ redderet, vt eccle-
„ sia tandem in terra originis suę celebraretur. Ita-
„ que prompto filij imperatoris assensu mater Augu
„ sta patefactis ad opera sancta thesauris, tota abusa
„ fisco est; quantoq. sumptu, atque cultu regina po-
„ terat, & religio suadebat, ędificatis basilicis con-
„ texit omnes, & excoluit locos, in quibus saluta-
„ ria nobis mysteria piatatis suę incarnationis, & pas
„ sionis, & resurrectionis, atque ascensionis sacra-
„ mentis Dominus redemptor impleuerat. Et pau-
„ lo post. Sed in historia crucis accipite magnum, &
„ uere diuinum miraculum. Regina illa venerabi-
„ lis, vt venit Hierosolymam, diligenter, & pie lo-
„ cis illis, & circa omnibus diuinorum curiosa in-
„ signium, & oculis haurire gestiens fidem, quam
„ pijs auribus litterisque perceperat, crucem domini

studio-

"studiosissime inquirere adorsa est: sed quæ uia, uel "ratio inueniendi subesset, cum index idoneus ne- "mo inueniri posset, ubi memoriam, & curamre- "ligiose conscientiæ, uel obseruantiæ, & antiqui- "tas æui, & superstitionis impiæ diuturnitas abole- "uisset. Verum ipso omnium, & terris, & animis "opertorum conscio, & teste Deo, fidelis mulier san- "ctum spiritum per affectum pium meruit: quo "aspirante cum rem ab humana conscientia diuini- "tus remotam frustra diligens requisijsset; de loco "tantum passionis certior fieri studuit. Itaque non "solum de Christianis doctrina, & sanctitate ple- "nos uiros, sed & de Iudæis peritissimos, ut pro- "prię, qua miseri & gloriantur impietatis, indices ex- "quisiuit, & accitos in Hierosolymam congregauit. "Tum omnium una de loco testificatione confirma- "ta iussit illico, urgente sine dubio conceptę reuela- "tionis instinctu, in ipsum locum operam fossionis "accingi: parataq. mox ciuium pariter, & militari "manu breui laborem istius molitionis hausit: & "contra spem omnium, sed secũdum ipsius tantum "reginæ fidem alta egestione reseratis terræ finibus "abditæ crucis arcana patuerunt. Sed cum tres pa- "riter cruces, ut quondam fixæ domino, & latro- "nibus steterant, repertę fuissent, gratulatio reper- "tarum cœpit anxia dubitatione confundi, iusto "piorum metu, ne forsitan aut pro cruce domini "patibulum latronis eligerent, aut salutare lignum "pro stipite latronis abijciendo uiolarent. Respe- "xit pias fideliter ęstuantium curas dominus, & ipsi "potissimum, quæ tam pie sollicitudinis princeps "erat, huius consilij lumen infundit, ut aliquem

recens

„ recens mortuum inquiri, & inferri iuberet. Nec
„ mora, uerbum factum, cadauer illatum est, depo-
„ nitur, iacenti una de crucibus admouetur: sed eo-
„ rum ligna mors spreuit. Postremo dominicam cru
„ cem prodit resurrectio, & ad salutaris ligni tactũ
„ morte profuga funus excussum, & corpus erectum
„ est; tremefactisque uiuentibus stetit mortuus, &
„ funebribus, ut Lazarus quondam, uinculis expedi-
„ tus, ilico inter spectatores suos rediuiuus incessit.
„ Ergo crux Domini tot operta ætatibus, & Iudæis
„ in tempore passionis abscondita, neque gentibus
„ in ædificatione fani terram sine dubio ad ipsam fa
„ bricam egerentibus reuelata; nonne diuina ma-
„ nu latuit, ut nunc inueniretur cum religiose quære-
„ retur? Ita, ut crucem Christi decuit, experimẽto re-
„ surrectionis inuenta, & probata crux Christi est,
„ dignoq. mox ambitu consecratur condita in pas-
„ sionis loco basilica, quæ auratis corusca laqueari-
„ bus, & aureis diues altaribus arcano positam sacra
„ rio crucem seruat, quã episcopus urbis eius quot-
„ annis, cum pascha domini agitur, adorãdam popu
„ lo princeps ipse uenerantium promit. Neque præ-
„ ter hanc diem, qua crucis ipsius mysterium cele-
„ bratur, ipsa quæ sacramentorum causa est, quasi
„ quoddam sacræ solennitatis insigne profertur, nisi
„ interdum religiosissimi postulent, qui ea tantum
„ causa, illo peregrinati aduenerint, ut sibi eius reue
„ latio quasi in pretium longinquæ peregrinationis
„ deferatur, quod solum episcopi beneficio obtineri
„ ferunt; cuius & tantum munere de eadem cruce
„ hęc minuta sacri ligni ad magnam fidei, & benedi-
„ ctionis gratiam haberi datur. Quæ quidem crux

in materia insensata uim uiuam tenens, ita ex illo " tempore innumeris pene quotidie hominum uotis " lignum suum commodat, ut detrimenta non sen- " tiat, & quasi intacta permaneat, quotidie diuidua " sumentibus, & semper totam uenerantibus, sed " istam imputribilem uirtutē, & indetribilem soli- " ditatē de illius profecto carnis sanguine bibit, quę " passa mortem non uidit corruptionē. Audistis quæ " sanctissimus episcopus de cruce referat: hoc de illa nobis clarissimum testimonium reliquit. Videbor fortasse alicui longius progressus esse in aliorū uerbis referendis, sed quis finis seruari potest in eius uerbis, qui factis nullum charitatis modum adhibere nouit? quando ex opulentissimo diuite uoluntate pauperrimus factus, consumptis rebus omnibus in officio pietatis se ipsum uendidit, ut captum a Vādalis matri uiduæ filiū restitueret. Congruens igitur, & conueniens fuit, ut tam bono charitatis magistro a Christo in cruce pro nobis pendente talia edocto uteremur, a quo discant Christiani, quo honore sit colenda Christi crux, cui ratione contactus (ut scholasticorum theologorum uerbis utar) latriæ cultus debetur, qui solius Dei est. Agnoscat hæretici errorem suum, fateantur ignorantiam, eorum malitiæ grauissimam pœnam: antiquissimam esse in Christi ecclesia crucis uenerationem ab antiquissimo scriptore non dedignentur accipere, eiusque sententiæ acquiescere. O Roma omnium urbium fortunatissima, ad quam postquam sancta Hierosolymorum urbs a barbaris expugnata est, & non sine maximo christiani nominis dedecore omni turpitudine sanctissimum templum fœdatū,

In uita diui Paulini apud Lipomanum.

ubi

ubi omnium sanctarum reliquiarum præstantissima Christi crux seruabatur, sancta, & ueneranda omnia translata sunt; apud quam pars trophęi diuini amoris in humanum genus remansit, quod uidere magnum quondam præmium longissimæ peregrinationis, ut audistis, erat iis, qui procul ex remotis orbis terrarum regionibus Hierosolymã ad sacra uisenda loca petiissent. Ad cuius excellentiam demonstrandam quid hoc maius addi potest, quàm quod eius signum tãti factum esse a sanctissimis uiris legimus, ut [a] beata Paula, [b] & diuus Ioãnes Chrysostomus morientes se illo signarunt? [c] diuus Antonius, [d] & Hilarion contra dæmonum insidias tamquam ad bellum non alio gladio utentes se accingebant? [e] & diuus Hieronymus Demetriadi uirgini scribens crucis signaculo crebro se munire monet, ne exterminator Aegypti in illa locum reperiat? Sed quid dico sanctis uiris hoc signum adiumento fuisse, cùm & impios per hoc a periculis, a morte, a dęmonibus ipsis liberatos esse sciamus? Turcę etenim in frontibus cruce signati pestilentiã effugerunt, ut auctor est Nicephorus? Iulianus Apostata christiani nominis acerbissimus hostis, ut diuus Gregorius Nazianzenus refert; cum aliquando descendisset in quoddam aditum, plerisq. inaccessum, & horrendum cum homine magicarũ artium perito, ut cum dæmonibus de rebus futuris colloquium iniret, statim in illa caligine terrores eum adoriri cœperunt ob formidolosiores sonos, insuetos, tetrosq. odores, atque ignea spectra; quibus improuiso perculsus ad crucem uetus remedium confugit, eoque se aduersus terrorem signat

a D. Hiero. Tomo 1. epist. 27.
b In uita apud Lipomanum.
c D Hiero. Tomo 1. ĩ Paulo primo eremita.
d Idem Tomo 1. ĩ Hilarione eremita.
e Tomo. 1. epi. 8.
Eccle. hist. lib. 18. cap. 21.
In Iulianũ apostatam inuectiua 1. A Freculpho Lexouiensi episcopo idẽ narratur, To. 2. lib. 4. cap. 9 & a Nicephoro

(fuerat enim miser a puero christianis moribus imbutus) & ab eo, quem insectabatur, per crucem auxilium sibi exoptat. Mirabile quidem dictu, cedunt statim uiso signo laruæ, pelluntur dæmones, liber fit impius omni timore. Quamobrem si tantam uim signo inesse uidemus, qualem ipsi cruci Deum dedisse credendum est? Veneretur igitur christianus crucem sanctam religionis nostræ gloriam, & splendorem. Quod cum in alio loco cõuenientius fieri non posit, quam in ecclesia ei sacra, ubi & crucis lignum, ut supra ostendimus, ipsiusque inscriptio, & unus ex clauis, quo Christus transfixus fuit, pari honore uenerandus non sine maximo Dei beneficio reseruatur, quam quo pietatis affectu sit nobis adeundum, ipsa imperatorũ uxor, mater, & auia nos edoceat, cuius ex diui Paulini uerbis piam sedulitatem cognouimus, & quasi oculis octogenariam mulierem, cui uelut Aquila renouata esset iuuentus, conspeximus ex Occidente in Orientem properantem. Sunt in hac ecclesia duo præcipua altaria. Primum est altare maius, ubi locata est sanctißima eucharistia, sub quo etiam iacent corpora sanctorum Cæsarij, & Anastasii martyrum, sacrum crucis lignũ, & aliæ uenerandæ reliquiæ seorsum collocatæ sunt, & ex eminenti loco a dextera altaris populo certis anni diebus ostenduntur. Subtus uero maius altare est sanctißimum sacellum Hierusalem dictum, a quo ecclesia nomen habet, multis reliquiis refertum, cui concessæ sunt indulgentiæ, & mulieribus in illud ingredi non permittitur, nisi 20. Martij, quę est dedicationis loci festa dies. Super eius altare nemo

sine

ſine Papæ licentia miſſam celebrare poteſt. In hac ecclesia tempore Symmachi Papę habita fuit tertia Romana ſynodus. In ea habitant monachi Ciſtercienſes congregationis Lombardiæ, & eſt titulus presbyteri Cardinalis, illamque uiſitantibus plurimæ, ac continuæ indulgentiæ condonantur. ro lib. 10. cap. 3. eccl. hiſt.

De ecclesia ſancti Laurentij extra Vrbis mœnia, in agro Verano.

QVANTI antiquitas ſanctos martyres fecerit, quamque amplis monumentis conſecrauerit illorum memoriam; etſi ex multis nobis probatum, planumque ſit, tamen hinc maxime perſpicitur, quod cũ chriſtianiſsimus imperator Conſtantinus ſplendidiſsimas ædes ſanctiſsimi Saluatoris diui Petri, & Pauli, ac ſanctæ crucis in Hieruſalem edificaſſet, quintam, de qua nunc loquimur, ſancti Laurentij martyris eccleſię Archidiaconi adiũxit, ut [a] Damaſus, & uenerabilis [b] Beda ſcribunt, Damaſi uerba ſunt hæc. Eodem tempore Conſtantinus Auguſtus fecit baſilicã beato Laurẽtio martyri uia tiburtina in agro Verano ſuper arenarium Cryptæ: & uſque ad corpus ſancti Laurentij martyris fecit gradus aſcenſionis, & deſcenſionis. Venerabilis Bedæ eadẽ ſunt uerba. Aequũ enim fuit, ut in ea urbe ubi inuictus martyr adoleſcens adhuc contra Chriſti hoſtẽ fortiter dimicãs martyrio coronatus fuit, ſecundũ [c] Euſebium, [d] & uenerabilem Bedam ibidem ſacro hoc templo in ipſa eccleſiæ adoleſcentia illuſtrare-

a In ſiluestro Conc. Tom. 7.
b Tomo 2. de ſex ætatibus mundi in Conſtantino.
c Tomo 2. in chroni.
d Tomo 3. in martyrologio.

tur, cuius gloriosum certamen quomodo in ferrea craticula super ardentes prunas positus usque dum extremum emiserit spiritum in Dei laudibus perse uerans a ueræ fidei confessione numquã dimoueri potuerit[a] diuus Ambrosius[b] Augustinus,[c] Leo Papa[d] Maximus Taurinẽsis, & alij celeberrimi doctores certatim immortalibus laudibus celebrãt, atq. extollunt: cuius sanctum corpus ab Hippolyto quem paulo ante sanctus martyr baptizauerat, sepultũ fuit, ubi constructa est ecclesia: quæ, ne uno tantum cælestis gratię lumine clara esset, sed duobus clarissimis luminibus omnium oculi in illam conuerterentur, diui Laurentij corpore primum, deinde beati protomartyris Stephani illustrior facta est: & cuius sanguine sicut Hierosolyma in oriente celebris fuit, ita sepulchro in occidente nobilitaretur Roma, quo quis sanctas transtulerit reliquias dubitatum est. Gennadius id Orosio tribuit: Hic est Orosius (inquit) qui ab Augustino pro ducẽda animæ ratione ad Hieronymum missus, reliquias beati Stephani primi martyris tunc nuper inuentas primus intulit occidenti, idemque confirmatur a uenerabile Beda. Sed quid dicemus, quod paulo infra idẽ Doctor contrarium huic refert, inquiens in eodem libro de sex ætatibus mundi: Eudoxia uxor Theodosij principis ab Hierosolymis remeauit, beatissimi Stephani primi martyris reliquias, quæ in basilica sancti Laurentij positæ uenerantur, secum deferens. Dicemus ne non tantum a Gennadio dissentire, sed sibi ipsi, quod absurdius esset, non constare tantum uirum? Absit a nobis huiusmodi iudicium de illo ferre, qui ante octingentos annos floruit, & doctrina,

a Tomo 3. sermo 71. b Tom. 10. de sanctis, sermone 1. 2. 3. 4. c Sermone in natiuitate eiusdem. d De sãctis Homi. 1. 2 & 3. Vene. Beda Tom. 3. in martyrologio. De uiris illustribus. To. 2. lib. de sex ætatibus mundi in Honorio. Ibidem in Theodosio iuniore.

doctrina, ac iudicio excelluit, conciliarem tamen illum, & sibi ipsi, & Gennadio hoc pacto: nec aliter res se habere mihi uidetur, quam ut Orosius primus reliquias beati Stephani partem scilicet aliquã sacri corporis in occidentem attulerit; reliquum uero maioremque partem, & fere totum, ut nunc Romæ seruatur, ac colitur, Eudoxiam ex oriente transtulisse asseueremus, maxime cum huic ueritati Theodorus lector aperte assentiat, inquiens. Sub Theodosij iunioris imperio reliquiæ sancti Stephani, Laurentij, & Agnetis in martyrio sancti Laurentij depositæ sunt, & celebratur illic ipsorum memoria usque in hunc diem. Quomodo autem Hierosolymis protomartyris corpus inuẽtum fuerit, & quam antiqua eius inuentionis ac solemnis memoria in ecclesia fuerit, ex his uenerabilis Bedæ uerbis colligitur. Hierosolymis inuentio corporis sancti Stephani protomartyris, & sanctorum Gamalielis, Nicodemi, Abimon, sicut reuelatum est a Domino beato Luciano presbytero septimo Honorij Principis anno. Quot miraculis per illius reliquias Deus se magnũ ostenderit, legatur inter alios diuus Augustinus de ciuitate Dei. Quam gloriosa martyrij palma lapidibus obrutus, præclaraque innumerabilium meritorum corona in cælum ascenderit, quod adhuc uiuens apertum uidit, & Iesum stantem a dextris uirtutis Dei, quod nam grauius testimonium sacris, canonicisque scripturis afferri potest? ad tam igitur gloriosum fortissimorũ Christi militum sepulchrum effusis prius pijs precibus ante maius altare, ubi sacra eucharistia posita est, quãto timore, quave reuerentia pio, ac catholico christiano

Collectaneorũ lib. 2.

Tom. 3 in martyrologio.

Tomo 5. lib. 22. c. 8.

ſtiano ſit accedendū, audiamus quæſo quid diuus Gregorius Papa referat de hoc ſanctiſsimo loco.

Tomo 2. lib 3. regiſtri epi 30. Præter hæc autem, inquit, ſanctæ memoriæ deceſ« ſor meus (Pelagium ſecundum intelligit) itidem « ad corpus ſancti Laurentij martyris quædā melio- « rare deſiderans, dum neſcitur ubi uenerabile cor- « pus ipſius eſſet collocatum, & effoditur, exquiren- « do ſubito ſepulchrum ipſius ignoranter apertum « eſt, & ij qui præſentes erant, atque laborabant mo- « nachi, & manſionarij, qui corpus eiuſdem marty- « ris uiderunt, quod quidem minime tangere præ- « ſumpſerūt, omnes intra decem dies defuncti ſunt, « ita ut nullus uitæ ſupereſſe potuiſſet, qui ſanctum « & iuſtum corpus illius uiderat. Locus autem ſepul « chri eſt infra maius altare, ubi in alio ſepulchro ſe- pultus eſt ſanctus Iuſtinus martyr. Hinc dum egre dimur a dextera extat cœmeteriū Cyriacæ ſanctiſsi- mæ mulieris, ad quod per gradus deſcenditur, ubi cōdita fuere corpora ſanctorum martyrum Seuerij, & Iuſtini presbyterorum, Claudij ſubdiaconi Ro- mani Oſtiarij, Creſcentij lectoris ſub Xiſto Papā ſecūdo. Item corpora ſanctorum romanorum pō- tificum confeſſorum, Zoſimi, Xiſti tertij, & Hilarij: præter hos etiam corpora ſanctorū martyrum Hip- polyti, Concordiæ nutricis eius cum alijs XIX. fa- miliæ ſuæ, Irenei, Habundij, Cyrillæ, Tryphoniæ, & aliorum multorū; quorum nomina non haben- tur, cum pene infinitus ſit numerus. De hoc cum ſanctitate, tum uetuſtate inſigni cœmeterio in paſ- ſione ſancti Hippolyti epiſcopi Portuenſis & mar- tyris, Prudentius Poeta chriſtianus ita ſcribit.

Innumeros

Innumeros cineres sanctorum Romula in urbe
Vidimus, o Christi Valeriane sacer.
Incisos tumulis titulos, si singula quæris
Nomina, difficile est, ut replicare queam.
Tantos iustorum populos furor impius hausit,
Quum coleret patrios Troia Roma Deos.
Plurima literulis signata sepulchra loquuntur
Martyris aut nomen, aut epigramma aliquod.
Sunt & muta tamen tacitas claudentia tumbas
Marmora, quæ solum significant numerum.
Quanta uirum iaceant congestis corpora aceruis
Nosse liquet, quorum nomina nulla legas.
Sexaginta illic defossas mole sub una
Reliquias memini me didicisse hominum;
Quorum solus habet cõperta uocabula Christus,
Vtpote quos propriæ iunxit amicitiæ.
Hæc dum lustro oculis, & sicubi forte latentes
Rerum apices ueterum per monumēta sequor:
Inuenio Hippolytũ, qui quondã schisma Nouati
Presbyter attigerat, nostra sequenda negans:
Vsque ad martyrij prouectum insigne tulisse
Lucida sanguinei præmia supplicij.

Peri stephanon hymno 11.

Quod de cœmeterio Cyriacæ intellegerit Prudentius contra nonnullos, qui uolunt eum his carminibus de cœmeterio Callisti locutum esse, hæc me ad id affirmandum mouerunt. Primum, quod inter martyres, qui in cœmeterio Callisti sepulti sunt, nemo est (ut scire potui) qui uocetur Hippolytus; in cœmeterio autem Cyriacæ & Hippolytum, & nutricem, & totam eius familiam sepultam esse cognouimus. Sed si quis dixerit, Prudentium de Hippolyto episcopo Portuensi loqui, cuius narrat martyrium,

martyrium, non de illo, qui cum tota familia baptizatus fuit a beato Laurentio; & ideo hoc minime efficere: & an de uno magis, quam de altero possit intelligi: respondeo, me diu, multumque laborasse in cognitione rei perquirendæ, & adhibito etiam consilio doctorũ uirorum necesse esse cognoui, fateri totam antiquitatem in summo errore circa historiã sancti Hippolyti episcopi Portuensis uersatam esse, quæ erant unius alteri attribuendo. Inter quos fuit Prudentius; nam indomitis equis, ut suis inserit carminibus, raptatum per loca carduis, & tribulis cõsita lacerato corpore Hippolytum a beato Laurentio baptizatum spiritum emisisse, omnes sanctorum historiæ clamant; de quo inter alios uenerabilis Beda. Romæ sancti Hippolyti, qui tempore Decij, ligatis pedibus ad colla indomitorum equorum, & sic per carduos, & tribulos tractus emisit spiritum. Verum de Hippolyto Portuensi uaria sunt, quæ scriptores referũt; [a] Eusebius, & [b] diuus Hieronymus, cuius urbis fuerit episcopus ignorant: [c] Nicephorus, [d] & Zonara illum episcopum romani Portus faciunt: uenerabilis [e] Beda scribit Antiochiæ martyrium subiisse: in ueteri manuscripto libro Achillis Statij, legi Alexandriæ docuisse, Christumq. prædicasse; deinde desiderio ductum sanctorum sepulchra uisendi Romam uenisse, & apud Portum Christi fidem prædicantem pro Christo in foueã aqua plenam proiectum obiisse, & prope illam sepultũ esse. Ac ut nota fiat historia a paucis adhuc cognita; cum non impressus sit liber a quo, ut dixi, illam accepi, uerba ipsa subiiciam. Beatus Hippolytus, qui &

Tomo 3. ĩ martyrologio.

a Hist. eccl. lib. 6. c. 15.

b To. 1. de scriptoribus ecclesiasticis.

c Eccl. hist. lib 4 c. 31.

d Tomo 2. in Alexandro Mammeæ filio.

e Tomo 3. in martyrologio.

,, & Nonus dicitur cuius prædicatione Alexandria
,, conuersa fuerat, limina apostolorum uisitare cu-
,, piens, Romam adiit: sanctorum sepulchra ubi-
,, cũque in locis uel cœmeteriis inuenire potuit, cu-
,, riosissime requirebat: ibique dignas Deo laudes
,, referens, diu noctuq. orationibus persistebat: post-
,, modum uero ad Portum tiberinæ urbis properás,
,, Spiritus sancti gratia reuelante, uerbum uitæ, qui-
,, bus poterat cum miraculorũ indiciis prædicabat.
,, Denique postquã multa diuinorum librorum cõ-
,, menta edidit, & beatam uirginem Auream pro
,, Christo passam sepeliuit: cum Vlpium Romulum
,, urbis Romæ uicarium reprehenderet, quod chri-
,, stianos crudeliter damnaret, ipsius uicarij præce-
,, pto ligatis manibus, & pedibus in foueã aqua ple-
,, nam præcipitatur: sicque cum martyrij triumpho
,, ad Christum perrexit. Tunc audita est quasi uox
,, infantium dicentium, Deo gratias: qua uoce audi
,, ta Vlpius Romulus dicebat: modo patefiunt artes
,, magicæ: nonne auditis consolationes dæmonum?
,, Preciosissima autem sancti martyris anima cum
,, huiusmodi laudis uoce cælum penetrauit. Vnde
,, non dubium est angelica illic solatia consortij ad-
,, fuisse: christiani uero noctu leuauerũt corpus eius
,, de puteo occulte, & cum hymnis, & laudibus, om-
,, nique ueneratione sepelierunt in eodem loco non
,, longe ab ipsa fouea, scilicet quasi pedes plus mi-
,, nus quadraginta, in insula, quæ ab uno latere habet
,, mare, a duobus diuisione aluei Tiberis cingitur,
,, uigesima secunda die mensis Augusti: ubi quotidie
,, præstantur Christi beneficia, & fructus operũ san-
,, cti martyris exuberant usque in præsentem diem.

Omnes quidem de ſanctitate uiri, & de doctrina conueniunt; de tẽpore, quo uixit ſub Alexandro Mammeę filio, quodque Nouato aliquando conſenſerit, nulla diſcrepantia eſt: de loco, ubi epiſcopus præfuerit, & martyrij palmam conſecutus ſit, maximam controuerſiam eſſe uideo ob multas cauſas, præter hanc ſcriptorum uarietatem, quas nunc commemorare, neque loco, neque tempori conuenit. Huius ſtatua ſuperioribus annis non lõge ab eccleſia ſancti Laurentij, & cœmeterio Cyriacæ inuenta fuit; quod non parum antiquorum errorem confirmare uidetur; qui, ut credere licet, cum audiſſent eo in loco ſepultum Hippolyti corpus, exiſtimantes illud eſſe Portuenſis epiſcopi, eius ibi ſtatuam poſuerunt. Quid mirum igitur ſi Prudentius quamuis doctiſsimus ex Hiſpania Romã ueniens (erat enim Hiſpanus) ignorauit, quod qui Romæ nati, & nutriti erant, omnino neſcire uidebantur? cuius tam ſancti cœmeterij accuratiorem deſcriptionem idem refert his uerſibus, paulo poſt illos, quos ſupra poſui.

Ibidem ut ſupra.

Metando eligitur tumulo locus, oſtia linquunt,
 Roma placet, ſanctos quæ teneat cineres.
Haud procul extremo culta ad pomaria uallo
 Merſa latebroſis Crypta patet foueis,
Huius in occultum gradibus uia prona reflexis
 Ire per anfractus luce latente docet;
Primas namque fores ſummotenus intrat hiatu,
 Illuſtratque dies limina ueſtibuli.
Inde ubi progreſsi facili nigreſcere uiſa eſt
 Nox obſcura loci per ſpecus ambiguum;

Occurrunt

Occurrunt celſis immenſa foramina tectis,
Quę iaciunt claros antra ſuper radios.
Quamlibet ancipites texant hinc inde receſſus
Arcta ſub umbroſis atria porticibus.
At tamen exciſi ſubter caua uiſcera montis
Crebra terebrato fornicæ lux penetrat.
Sic datur abſentis per ſubterranea ſolis
Cernere fulgorem, luminibusq. frui.
Talibus Hippolyti corpus mandatur opertis
Propter ubi appoſita eſt ara dicata Deo.

De eccleſiæ autem antiqua pulchritudine in eodem loco. Ibidem.

Stat, ſed iuxta aliud, quod tanta frequētia templū
Tunc adeat cultu nobile regifico.
Parietibus celſum ſublimibus, atque ſuperba
Maieſtate potens, muneribusq. opulens.
Ordo columnarum geminus laqueria tecti
Suſtinet auratis ſuppoſitus trabibus.
Adduntur graciles tecto breuiore receſſus,
Qui laterum ſeriem iugiter extenuent.
At medius aperit tractus uia latior alti
Culminis, exurgens editiore apice.
Fronte ſub aduerſa gradibus ſublime tribunal
Tollitur, antiſtites prædicat unde Deum.

Ex quibus ſatis aperte colligitur, non de ſancti Sebaſtiani ecclеſia, in qua neque columnas, neque aliquid marmoreum fuiſſe legimus: ſed de baſilica ſancti Laurentij locutum fuiſſe. Quæ licet conlapſa inſtaurata fuerit, tamen priſtinam formam in ea ſeruatam eſſe uidemus ex porticu, ex pulpitu, ex choro, ex antiquiſsimis columnis, & ex marmoreis ornamentis, quibus undique nitet.

Et

Et quoniam de cœmeterio diuæ Cyriacæ multa diximus, quæ nam illa fuerit, ut legi apud uenerabilem Bedam in sermone die sancti Laurentij habito nō præteribo. Fuit.n. hæc sanctissima mulier uidua xxxij. annis, in cuius domo beatus Laurentius thesauros ecclesiæ pauperibus distribuit, quam impositis super caput eius manibus, cum diu infirma fuisset, mirabiliter idē sanctus sanauit. Et inter alia quæ pie, & religiose ab illa facta fuerunt, hoc sanctissimum cœmeterium sacro martyrum cruore adorandum extat adhuc, in quo super altare ibi erectum missas celebrantibus sunt pro mortuis cōcessæ indulgentiæ: itidemque quotidie ecclesiam adeuntibus. In illa est retro maius altare marmorum pontificis solium, sicut in aliis ecclesiis patriarchalibus: tres habet portas, & porticum. In illa ab Honorio tertio data sunt imperij insignia Petro imperatori Constantinopolitano, qui cum Iole uxore Romam uenerat. Fuit iuxta illam antiquum Cluniacensium monasterium, ex quo prodierunt sancti Ioannes Ficocia Romanus Abbas, Gregorius septimus Soanensis, & Paschalis secundus Romani Pontifices. Nunc autem habitatur a Canonicis regularibus, qui Scopetini dicuntur. Ecclesia Cardinali alicui commendari solet.

Tomo. 7.

In Honorio apud Platinam.

De

De ecclesia sanctæ Mariæ Maioris.

QVID aliud, peracto iam cursu huius nostræ sacræ peregrinationis, nobis optandum erat, nisi ut tam sancto instituto sanctissimus quoque daretur finis? quod omnino compleri uidemus, dum septima sanctissimæ uirginis Mariæ ecclesia terminus illi constituitur, quam ultimam non dignitate, sed mysterio quasi lassis requiem, & portum nauigantibus in fine posuimus. Hanc, ut ab eius antiquitate incipiamus, pluribus nominibus olim appellatam esse legimus. Nam Faustinus, & Marcellinus presbyteri, qui eo tempore, quo condita fuit, uixerunt, in libro, quem Valentiniano, Theodosio, & Arcadio scribunt, cum dixissent, Damasum episcopum ordinatum esse in Lateranensi basilica, hæc subiungunt. „ Plebs fidelis, cui concurrens presbyteros illos „ septem detentos eruit, & ad basilicam Liberij sine „ mora perduxit. Idemque uenerabilis Beda, & liber pontificalis romanus, quod uocata fuerit ecclesia Liberij, confirmant, sub cuius pontificatu, ut ex bulla Nicolai quarti accepimus, quæ in bibliotheca uaticana seruatur, ostenso prius sancto pontifici per niuis miraculum loco, ubi construenda esset, ædificata fuit, cumque parum historia niuis sit cognita, uerba bullæ, ex quibus tantum de miraculo liquet „ subiungam. Cupientes igitur ut ecclesia nostra (ait „ sanctus Pontifex) ad honorem uirginis eiusdem cō „ structa, eius quidem structuram gloriosus Deus in

Hui9 libri exemplaria manuscripta habentur in uaticana bibliotheca.

Tom. 2. de sex ætatib9 mūdi in Liberio.

Bulla Nicolai IIII.

sanctis

ſanctis ſuis per immiſsionē niuis æſtus tēpore mira “
biliter indicauit; congruis honoribus frequētetur: ‘
Eadē dicta etiā eſt ſancta Maria ad Præſepe ob ſan-
ctiſsimū locum, ubi Chriſtus natus eſt ex Bethleē il
luc tranſlatum : aliquando baſilica ſanctæ Mariæ
Maioris eo quod illa prima fuit earum, quas uirgi-
ni erectas fuiſſe legimus: a nonnullis dicitur baſili-
ca Xiſti, inter quos uenerabilis Beda ſcribit, Xiſtus ‘
Romæ epiſcopus fecit baſilicam ſanctæ Mariæ ma “
tris Domini, quæ ab antiquis Liberij cognomina “
batur. Hadrianus primus de ea loquitur in eo li ‘
bro, quem Carolo Magno pro defenſione ſancta-
rum imaginum miſit, ubi nominā huius eccleſiæ
Conc. Tomo 3. complectitur his uerbis. Beatus Xiſtus Papa baſili ‘
cam ſanctæ Dei genitricis Mariæ cognomento Ma “
iorem, quæ ad Pręſepe dicitur, tam in metallis au “
reis, quam in diuerſis hiſtorijs, ſacriſque decorauit “
In Simplicio. imaginibus, iuxta hæc ſecundum Bibliothecarium; ‘
Simplicius papa fecit baſilicam ſancti Andreæ apo
In Gregorio 2. ſtoli: Gregorius ſecundus eodem auctore monaſte
In Symmacho. rium inſtituit: Symmachus, ut in eius uita legitur,
Oratorium in illa ædificauit ſanctorum Coſmi, &
Damiani: Gelaſius ante fores huius baſilicæ iuſsit
cremari libros Manichæorum. Pontificalis uerba
In Gelaſio. ſunt hæc. Gelaſij temporibus inuenti ſunt Manichei ‘
in urbe Roma, quos in exilium deportari præcepit, “
quorum quoque codices ante fores baſilicæ ſanctæ “
Mariæ incēdio cremauit. Vbi notandum eſt ad ma ‘
iorem dignitatem huius eccleſiæ ignorandam ſi “
cut hic legimus, quod omnes ſcriptores quando di “
cunt eccleſiam ſanctæ Mariæ nil aliud quādentes, ec “
cleſiam ſanctæ Mariæ Maioris intelligūt, ut multis “

exemplis

exemplis probari poteſt. Inter quæ illud eſt antiquiſsimum ex pontificali, cum dicit, quo in loco conciliũ Romanum ſub ſancto Pontifice Hilaro habitum ſit, his uerbis. Hilarus fecit conſtitutum de eccleſia in baſilica ad ſanctam Mariam. Neque de alia poteſt intelligi, cum ſola hæc ex eccleſijs beatæ Mariæ ſacris baſilica dicta ſit, quæ ab initio una ex quinque Patriarchalibus fuit. Nam uſu id experimur, quod quando Romæ nominatur eccleſia ſancti Ioannis, ſiue ſancti Petri, nemo eſt, qui de Lateranenſi, & Vaticana dubitet eſſe intelligendum, quamquam plures eccleſiæ in urbe extent, quæ iiſdẽ ſanctis ſint dicatæ. Idem de multis alijs euenit, quod cur non de hac factum eſſe credamus? cui tantum honoris antiquitas detulit, ut Ioannes primus, a quo diſtributa fuerunt munera a Iuſtino Imperatore eccleſijs urbis miſſa, hanc poſt beati Petri & Pauli tertiam adnumerauerit? & Cõſtantinus tertius tempore Vitaliani Pontificis Romã ueniens poſt eccleſiam ſancti Petri pari pietate, & munificẽtia die ſabathi ſanctam Mariam Maiorem adijt, amplaque illi dona obtulit, ſicut beato Petro fecerat? In hac eccleſia ſoliti ſunt Romani pontifices miſſas celebrare: cumque id aliquando a Martino ſanctiſsimo papa perageretur, huiuſmodi miraculo Deus & uiri innocentiã tutatus eſt, & loci ſanctitatem demonſtrauit; quod ut ex Pontificali accepi, iiſdem uerbis exponam. Olympius ueniens in Ciuitatem Romam, & uolens adimplere, quæ ei iuſſa ſunt (iuſſerat enim illi Conſtans imperator Heraclij nepos, ut Martinum interficeret) arimans ſecum exercitu uirtutis, uoluit ſchiſma ſanctæ ec-

Conc. Tomo.I. ĩ Hilaro.

Ex lib. põtificali in B. Ioanne.

Ex ueteri manuſcripto libro.

In D. Martino.

clesiæ intromittere, & non illum permisit omni-"
potens Deus, quæ nitebatur perficere. Videns ergo "
se a sancta Dei catholica, & apostolica ecclesia su-"
peratum, necesse habuit de sua quasi mala intentio-"
ne declinare, & quod non potuit per manum ar-"
matam facere, subreptitio modo per missarum so-"
lennia nisus est implere. In ecclesia enim Dei geni-"
tricis, semperque uirginis Mariæ ad præsepe dum "
ei communionē porrigeret sanctissimus Papa, uo-"
luit interimere eum ut demādauerat suo spathario: "
sed Deus omnipotens, qui solitus est seruos suos "
orthodoxos circumtegere, & ab omni malo eripe-"
re, ipse excecauit spatarium Olympi exarchi, & non "
est permissus uidere pontificē quando exarcho com "
munionem porrexit, uel pacem dedit, ne sanguis "
eius effunderetur, & catholica Dei ecclesia hæresi "
subiugaretur: quod postmodum prædictus armi-"
ger diuersis hominibus cum iureiurando professus "
est. Videns ergo Olympius exarchus, quia manus "
Dei circūtegebat Martinum sanctissimum papam, "
necesse habuit cum pontifice concordiam inire, & "
omnia, quæ iussa fuerant, eidem uiro indicare. Cau"
sam huius sacrilegij fuisse inuenimus, quia Cōstās "
in Monothelitarum hæresim lapsus fuerat quā (ut "
Tomo 3. in eodem pontificali legimus, itemque apud Zona
In cōstāte. ram) cum uehementer insectatus esset Martinus, co
Concil. To cilium que Romæ, cētumquinque episcoporum ad
mo 2. eam tollendam habuisset, in quo Cyrum, Alexan-
drinum, Sergium, Pyrrhum, & Paulum Constanti-
nopolitanos condemnauerat, adeo animum impe-
ratoris offenderat, ut tam scælestum facinus com-
mittere non esset ueritus. Quid de Eugenio Papa
dicam,

dicam, ut ad rem nostram redeamus, cui quasi tūc nulla maior uindicta inferri uideretur a clero,& populo interdictum fuit, ne in ecclesia sanctæ Mariæ Maioris sacrificaret, nisi Petri Constantinopolitani sacrilegas literas reiecisset, tanta erat illius ecclesiæ dignitas. Sed ut tam præclarum factum melius percipiatur, ad ipsa pontificalis uerba recurramus.

» Eugenij temporibus Petrus Patriarcha Constantinopolitanus direxit synodicam ad sedem apostolicam iuxta consuetudinem, omnino obscurissimā, & ultra catholicam regulam, non autem declarans operationes, aut uoluntates in Domino nostro Iesu Christo: & accensus populus uel clerus eo quod talem synodicam direxisset, minime susceperūt eam, sed cum maiore strepitu a sancta Dei ecclesia proiecta est, ut etiam nec eundem Papam dimitteret populus, uel clerus missas celebrare in basilica Dei genetricis, semperque uirginis Mariæ, quæ appellatur ad præsepe, nisi promisisset his ipse pontifex minime eam aliquando suscipere. Quod autē præcipue in hac basilica pontifices in die natalis Domini, & resurrectionis celebrare consueuerit, ex homilijs, quas sanctus Gregorius habuit ad populum super illud Euangelij, Exijt edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur uniuersus orbis: & in die Paschæ super illud, Maria Magdalenę, & Maria Iacobi & Solomæ emerunt aromata: manifeste apparet. Nam Ioannes diaconus scribit, sanctum pontificē semper solitū fuisse facere ad populum uerba super euangelia, ubi erant stationes; ex quo habemus tēpore sancti Gregorij illic fuisse has solemnes stationes. Apud Guglielmum Anglicum chronicorum scriptorem

In Eugenio.

Lucæ. 2. a

Mar. 16. a

In D. Gregorio.

Guglielm' Anglicus.

ſcriptorem probatiſsimum legitur, quod cum ſanctus Gregorius in hac ſanctiſsima baſilica miſſam celebraret; & ad illud perueniſſe quando dicitur Pax Domini ſit ſemper uobiſcũ, ab angelis è cœlo ei reſponſum fuiſſe, & cum ſpiritu tuo. Quare ex eo tempore cum Pontifex ibi celebrat ob memoriam, ac uenerationem eius rei a clero non reſpondetur amplius uerbis illis, Pax Domini ſit ſemper uobiſcum, & cum ſpiritu tuo. Liber manu ſcriptus in quo hoc inueni ſeruabatur olim in bibliotheca Marcelli ſecundi pontificis, quam hoc anno nullis parcens impēſis emit doctiſsimus uir Guglielmus Sirletus S. R. E. Cardinalis ampliſsimus; penes quem inter innumeros, rariſsimoſque græcos, ac latinos libros hic etiam extat. Erant (ut diximus) ſecundum Innocentium III. Romæ quinque patriarchales eccleſiæ, ex quibus non ſolum una eſt eccleſia ſanctæ Mariæ Maioris, uerũm cum idem tradat tres exiſtere, ubi Papa pontificatus inſignia ſolebat accipere, ſolẽnique ritu miſſas celebrare, poſt Lateranēſem, & Vaticanã hæc una erat, & hac de cauſa in maioribus illarum altaribus ſolus Papa celebrabat. Quando autem id ille agere aliquo impedimento prohibebatur, per literas, quas breues dicũt, alicui ex cardinalibus concedebatur, ut ex regiſtris pontificum, qui Auinione morabantur, uidere poſſumus; tunc enim ab urbe abſens Papa Cardinalibus Romæ præſentibus huiuſmodi munus demandabat, quod adhuc etiã ſeruatur. Hinc eſt, ut hæ tres nunc habeant Archipresbyteros Cardinales, qui illarum clero præſunt. Quatuor deinde ſunt eccleſiæ, in quibus Pœnitentiarij conſtituti

In manuſcripto libro Vaticanæ bibliothecæ.

ſunt,

sunt, quę anno Iubilei uisitari solent, & portæ sanctæ aperiūtur. Ex eis hæc una est tribus adiuncta a Gregorio undecimo Papa, cuius hæc sunt uerba. Gregorius XI. bulla.
„ Considerantes, & intra nostræ mentis arcana reuol„ uentes qualiter gloriosus Deus in sanctis suis, & in „ maiestate mirabili opera manuū suarū mirificans, „ olim miro disposuit ordine ecclesiā B. Marię Maio„ ris de urbe fundari, atq. custodiri, & subsequenter „ etiā dedicari, & qualiter etiā ipse Deus in ecclesia „ ipsa omni ueneratione colenda, ob intercesionē „ eiusdem beatæ uirginis (ut pie creditur) multa „ operetur miracula, & ideo ex his, & ex aliis certis „ rationabilibus causis cupientes, ut dicta ecclesia „ beatæ Mariæ Maioris pariter cum basilicis aposto„ lorum Petri, & Pauli, atque ecclesia Lateranensi „ præfatæ indulgentiæ priuilegio decoretur, auctori„ tate apostolica, & ex certa nostra scientia uolumus, „ statuimus, & etiam ordinamus, quod quicunque „ Christi fideles, qui huiusmodi indulgentiam Cle„ mentis prædecessoris nostri assequi uoluerint, præfa„ tam ecclesiam sanctæ Mariæ Maioris sicuti & basi„ licas, atque ecclesiam Lateranensem prædicti uisi„ tare debeant, & teneantur. Ex quibus uerbis notandum est, non solum illam anno iubilei parem factam esse, sed quod illius etiam principium miraculo non caruerit, ut supra iam ostendimus. Et ut sic quid nobilissimę ecclesię deesse uideatur; quis non uidet inter urbis ecclesias hanc unā ædificiorū splendore esse marmore, & auro undique fulgentē? Habet orientem uersus porticum, quam nunc Gregorius XIII. a fundamentis denuo ædificare summa celeritate curat. Sub hac porticu præter por

tã iubilei a læua ingressus tres portæ sunt, per quas, cum quis ecclesiam intrauerit, a dextera est imago sancti Crucifixi miraculis ueneranda. Post hanc accedendum est ad sanctissimum Sacramentum, quod in medio fere ecclesiæ seruatur: a dextera super altare reliquiarum: a cuius læua, ut in praecelso atque edito loco, summa reuerentia collocata est antiquissima Mariæ uirginis Dei matris imago innumerabilibus miraculis insignis: de qua inter mul ta, quæ leguntur; non mihi tacendum puto summum, immortaleque beneficium in populum romanum in hanc almam urbem per illam a Deo collatum tempore Leonis Papæ quarti, quod a Pandulpho Hostiario, de quo supra mentionem fecimus, ita narratur. In primo pontificatus Leonis

In B. Leone IIII. anno, iuxta basilicam sanctæ Luciæ uirginis, quæ in Orfea sita est, in quibusdam tetris, abditisq. cauernis diri generis serpens, qui basiliscus græce, latine regulus dicitur, ortus est: qui flatu suo, ac uisione omnes, qui ad easdem properabant cauernas, celeriter necabat, mortisq. tradebat periculo; ita ut omnes stupor, ac timor inuaderet serpentis uirtutes mirantes, & cladem. Ipse uero beatissimus, & præclarus pontifex hanc populi necem audiens, & perniciem, in orationibus se conuertit; atque se iuniis Dominum deprecari non cessans; ut ab huiusmodi omnes interitu liberaret. Dum hæc agebatur, præclarus & celeberrimus dies aduenit, in quo beatæ Dei genitricis, semperq. uirginis Mariæ assumptio celebratur. Tunc præfatus, & uniuersalis pontifex a patriarchio tum hymnis, & canticis spiritualibus sancta precedẽte icona idest imagine ad

basilicam

,, basilicam sancti Adriani martyris, sicut mos est,
,, propriis pedibus cum clero perrexit, de qua regres-
,, sus cum omnium fidelium cœtu ad basilicam bea-
,, tæ Dei genitricis, & domini nostri Iesu Christi,
,, quæ ad Præsepe dicitur, cum Dei laudibus magna
,, concomitante caterua populi properabat: qui cum
,, peruenisset ad locum, in quo ipse sæuissimus basi-
,, liscus terris, ut iam superius diximus, iacebat cauer
,, nis, omni populo, & clero stare præcepit, atq. iux-
,, ta easdem cauernas properãs, super cauernas, unde
,, ipsius pestiferi flatus egrediebantur serpentis, intre-
,, pidus stetit, & oculos ad cælum pariter tetendit
,, & palmas, Christum, qui est super omnia Deus,
,, profusis lacrymis deprecatus est, ut ab eodem loca
,, diri serpentis genus sua potentia effugaret; & data
,, super populum benedictione, Dei laudes ad basili
,, cam, quam supra memorauimus, profectus est
,, exhibere. Ab eodẽ uero die ipse pestifer basiliscus
,, ita effugatus, atque ex ipsis proiectus est antris, ut
,, ultra in illis locis, & nulla læsionis macula appa-
ruerit. Leo præfuit ecclesiæ ante septingẽtos annos, unde una cum sanctitate uetustas imaginis agnosci tur, ad quam consueuere semper sancti romani pontifices totius populi cõcursu, cum in summo discrimine christianam rempublicam cernerent, supplices diuinam misericordiam imploraturi, cõfugere. Die autem assumptionis beatæ uirginis cõsuetudine receptum erat, hanc sanctissimam imaginem in media ecclesia populo spectandam ponere, & in solemni supplicatione cum imagine sancti Saluatoris Lateranensis eadem die ingenti pompa deferri. Quod nunc omnino intermissum esse ui-

demus, inter altare virginis, & reliquiarum est maius altare, ubi reconditum est corpus sancti Matthiæ apostoli. Ab huius dextera in paruo, atque antiquo sacello est sacrosanctum Domini nostri Iesu Christi præsepe, in quo pro hominibus Dei filius homo natus reclinari dignatus est, & qui continet omnia, ipse a nullo continetur, homo factus contineri cæpit; ubi primum, & postremo naturæ iura immutata sunt, uirgo dum parit, & uirgo post partum permansit. Et quo nam alio loco dignum erat tam memorabile monumentum, quam castissimo uirginis templo? relictus est Hierosolymis in occidente Caluariæ mons, qui natura est immobilis, ubi a Christi uulnere pastus est mundus; ad nos in occidentem translatum est e Bethleem prȩsepe, ubi a uirginis ubere cum Christo lactari possumus, & cum angelis Deo gloriam canere. O rem potius admirandam, quam uerbis ullo modo explicandã. Cuperem equidem angelorum linguis loci amplitudinem, ac dignitatem celebrare, quod cum mihi minime concedi uideam, utar linguis saltē eorum, qui parem angelis in terris uitam egerunt. Audiamus igitur diuũ Hieronymum relicta urbe, spretis honoribus, neglectis diuitijs ad eum tanquam ceruum ad fontem aquarum longa siti laborantem ex Italia properantem: his enim uerbis ille sanctissimus Domini præsepe ipsi urbi Romæ anteponit. Vt ad uillam Christi, & Mariæ diuersorium ueniamus (ad Marcellam scribit) illa primitias ad rus Bethlehemiticum) quo sermone, qua uoce speluncam tibi Saluatoris exponam? Et illud præsepe, in quo infantulus uagit, silentio magis, quam infimo

Lucę 2.a (margin, beside "homo natus reclinari dignatus est")
Lucę 2.b (margin, beside "cum angelis Deo gloriam canere")
Tomo 1. epi 18. (margin, beside "teponit. Vt ad uillam Christi")

„ infimo sermone honorandum est. Vbi sunt latæ
„ porticus? ubi aurata laquearia? ubi domus misero-
„ rum pœnis, & damnatorum labore uestitę? ubi
„ opibus priuatorum extructa palatia? ut uile corpu-
„ sculum hominis pretiosius inambulet, & quasi
„ mundo quidquam posʃit esse ornatius, tecta magis
„ sua uelint aspicere, quam cęlum? Ecce in hoc par-
„ uo terrę foramine cælorum conditor natus est, hic
„ inuolutus pannis, hic uisus a pastoribus, hic demõ
„ stratus a stella, hic adoratus a Magis, & hic puto lo
„ cus sanctior est Tarpeia rupe, quę de cælo sępius Tomo 1.
„ fulminata ostendit, quod Deo displiceat. Idem ad epist. 27.
Eustochium uirginem scribens, cum aliquãdo Pau-
la mater nobilissima matrona Romana illuc per-
„ uenisset, hęc dixisse, refert. Introibimus in taberna Tomo 1.
„ culum eius, adorabimus in loco ubi steterunt pe- epist. 27.
„ des eius: & ego misera, atque peccatrix digna sum Psal. 131.
„ iudicata deosculari pręsepe, in quo Dominus par-
„ uulus uagiit, orare in spelunca in qua uirgo puer-
„ pera dominum fudit infantem? Hæc requies mea, Psal. 131.
„ quia domini mei patria est, hic habitabo, quoniam
„ Saluator elegit eam, paraui lucernam Christo meo,
„ anima mea illi uiuet, & semen meum seruiet ipsi.
Quod quàm præclàre sancta mulier perfecerit, &
monasteria uirorum, ac mulierum ab ea illic con-
structa, & uita, quam inter uirgines Deo sacras ui
ginti annis sanctissime egit, testantur, ubi etiam
„ mortua sepulta iacuit, semen autem eius Deo ser-
„ uiuit, cum post eius mortem eidem monasterio pa-
„ ri sanctitate Eustochium filia pręfuerit; diuinis lau
„ dibus assidue uacans. Quid de diuo Hieronymo
„ dicam, qui sicut dum uiueret omnibus, quæ in ter-

ris ab homine desiderari possunt, sacrum Domini
Tom.1. In praesepe praeposuit, & moriens ibidem sibi sepul-
uita ipsius. chrum elegit, ita multis annis post ab eo neque di-
uelli eum, ac separari permisit Deus: prope quod
sub marmoreo altari eius corpus clarum multis mi
raculis asseruatur. Quis praeclarissima exépla san-
ctorum sibi imitanda proponens in hunc angelis,
pariterque hominibus colendum, atque adorádum
locum non se commoueri, concitari, rapi sentiet?
Est uiris imitandum exéplum diui Hieronymi san-
ctissimi uiri doctoris ecclesiae praestatissimi, in quo
paenitentiae, sanctitatis, uirtutumq; omnium ima-
go apparet. Habent quam sequantur mulieres Pau
lam nobilissimam foeminam ex Corneliorum, & *
Gracchorum familijs ortam, ex ditissima paupere
ob Christum effectam. Non iam amplius in Pale-
stinam ad uisendum domini praesepe nobis eundú
est, uenit ipsum ad nos (si ita loqui licet) iá enim
tempore diui Hieronymi ex illo sanctum Deo alta
re factum erat, ut ad Sabinianum scribit. Hoc po-
Tomo 1. stea Romam translatum est, & in hac ecclesia lo-
epist. 48. catum: quam sicut finem sanctae huius peregrina-
tionis constituimus, ita in ea locum, a quo totius
mundi salus orta est, ad hoc elegimus. Diximus
enim in principio libri, quod dum a pijs homini-
bus uisitabantur hae septem urbis ecclesiae, quod
inter alia per illas eis meditandum erat, nihil aliud
hanc uitam esse, quàm plenam omnium miseriarú,
erumnosam peregrinationem, cuius quidem usq;
adhuc principium, ut progressui similes, ita finem
utrisque non diuersum uidemos. Quid nobis ab
ecclesia sancti Petri initium, quod fecimus per cru-

cem

cem repręsentauit? quid per lacrymas, quid per labores sancti apostoli, nisi in ipso introitu ortus nostri post primi parentis culpam lacrymabilem pœnam? etenim vt aues ad uolandum, sic homines ad labores & miserias nascuntur? Quid diuus Paulus in laboribus plurimis, in carceribus abundantibus, in plagis supra modum, in mortibus frequenter, a Iudæis quasi præuaricator legis animaduersus, ter uirgis cæsus, semel lapidatus, ter naufragium nocte, & die in profundo maris perpessus, in itineribus sępe, periculis in ciuitate, in solitudine, in mari, in falsis fratribus, in labore, & ęrumna, in vigilijs multis, in fame, & siti, in frigore, & nuditate? Quid post hæc datis ceruicibus crudelissimo carnifici mortem velut magnum quoddam pręmium tot malorum, quæ ob Christi inuiolatam fidem substinuit, constanter excipiens in ecclesia sua nos edocet? Quid Sebastianus sagittis toto corpore transfixus? Quid horribilis strages tot martyrum in sancti Calisti cœmeterio, qui dum mortui tacere videtur, parietes, ipsaque tellus sanguine eorum consperfa nobis pro illis aperte loquuntur, dicentes, hanc esse viam, per quam qui hic pie in Christo cupiunt viuere, & in cælo sempiterna beatitudine frui, incedendum est? In medio uero itinere quid Lateranensem ecclesiam triumphantis Hierusalem in terris figuram repręsentantem, nobis indicare credimus, nisi illam firmā spem, quā dum quasi fluctibus calamitatum, ac miseriarū, in magno, atque spatioso mari huius uitæ iactamur, omnia Dei ope, & auxilio superare confidimus, certo scientes non esse condignas passiones huius temporis

Iob. 5. a
2. Cor. 9. c
1. Tim. 3. c
Rom. 8. c

Isaiæ.46 b temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in
1.Corin.2. b.c nobis, cum nec auris audiuerit, nec in cor hominis
ascenderit, quæ Deus præparauit diligentibus se.
Quid aliud in ecclesia sãctæ Crucis in Hierusalem
Ioan 3. b nobis intuendum, propositum est, nisi nimia illa
Dei charitas, qua sic dilexit mundum, ut filium
1. Cor.1.d suum turpissimæ morti traderet, nisi illa crucis sapientia, quæ scandalũ, & stultitia multis facta, pernicies, atque exitium fuit, electis autem salus, atq. æterna gloria, a qua exoritur in nobis diuitiarum honorumque contemptio, æstuantium libidinum refrigeratio, atque extinctio, miseriarum leuamen, malorumque omnium remedium? Et tandem hinc fit in nobis ea animi constantia, atque firmitas, ut blandicijs minæ, aulis regum obscurissimi carceres, honoribus ignominię, diuitijs paupertas, & ferrum, ignis, crux, bestiæ, confractio ossium, membrorum diuisio, totius corporis contritio, omnia diaboli tormenta uitæ præponantur, & ipsa denique mors super omnia auidius appetatur. Cuius adeo admirabilis, atq. omnino inusitatæ rei si exempla quærimus, ecce quod nobis se se obtulit sanctũ diui Laurentij templum, ubi beato protomartyri Stephano mortem non refugienti, ut ueram inueniret uitam, dulces esse uidemus lapides, illisque quasi
Act.7.g. sertis redimitum, ac si somnum caperet, cum sanguine uitam profudisse: & beatũ Laurentium candentes carbones non ne audiuimus tyranno dicentem refrigerationem sibi præstare & clarissimi diei instar, noctem, qua tormentis subijciebatur, illucescere? Hippolyto indomitis equis raptato nonne instar mollium uiolarum, uernarumque rosarum

fuerunt

fuerunt cardui, & tribuli? cæteris uero qui in eccle ſia, & in Cyriacæ cœmeterio ſepulti iacent, mori ui tam, pati uoluptatem, famem epulas nonne fuiſſe nobis demonſtrarunt, cum & iniectæ catenæ, aurei torques, carnifices deliciarum miniſtri, ardentes laminæ, uiris thoraces, mulieribus pulchritudinis ornamenta facta ſint? nihil horum uerentibus, dūmodo Chriſtum lucrifacerent; cum præclarum, & glorioſum exiſtimarent hæc pro illo pati, ſcirétque ſalutem noſtram propinquiorem eſſe, quam cum credidimus. Et ideo hinc non longe ad eccleſiam ſanctæ Mariæ Maioris peruenitur, quam ultimā non dignitate, ſed myſterio potius oſtendimus quaſi lapſis requiem; & portum nauigantibus a nobis relictam eſſe. Et ſi quamuis Lateranenſem eccleſiam cæleſtis Hieruſalem figurā in terris eſſe diximus, ueruntamen cum ſanctum Ioannem Baptiſtam ſanguinem ob ueritatem fundentem, capite abſciſſo mortuum uidemus; alterum uero euangeliſtam in exilium proiectum, & in feruentis olei dolium miſſum legimus, nonne aliquid humani in ea inueniri fatendum eſt? At in uirginis templo quid non cæleſte conſpicimus? Mariam Dei matrē ſuper omnes angelorum choros exaltatam uenerantur, mirabili quodam modo cum corpore in cælum aſſumptam, nihil in ſe non diuinum, non ſanctum habentem, undique æterni ſplendoris luce fulgentem: loci autem ſanctitatem nonne angelorum uoces commendarunt? Quid nobis nunc ſupereſſe credimus in hac promiſsionis terra, in hac noua Bethleem, in hac panis domo, niſi ſtabulum Rom. 13.c

illud

illud adire in quo natus est ille panis, qui de cælo descendit, ubi aliquando diuersata est sanctissima uirgo. Verbum, quod erat in principio apud Deū, & Deus erat uerbum, per quod facta sunt omnia, sine quo factum est nihil, pro nobis caro factum
Matt. 2.b apparuit: ubi, ut ex uerbis diui Hieronymi accepi-
Lucæ 2.b. stis, stella desuper fulxit, Magi adorarunt, pastores, choros Angelorum Deum laudantium, gloriam in excelsis Deo canentium, hominibus pacem annun-
Isaiæ. 1.a ciantium audierunt: ubi agnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui. Si cupimus, ut illud in nobis impleatur, quod apud prophetam
Isaiæ 32.d scriptum est; beatus, qui seminat super aquas, ubi bos, & asinus calcant; illuc (inquam) adeamus, & cum Magis uenientes a longinquis regionibus; quid enim longius a Deo nos diuidit, quam peccatum; cum illis etiam tria mystica offeramus munera Deo gratissima. Primum igitur munus, pro auro sit charitas, qua omnia sufferamus, omnia speremus, ac credamus. Secundū pro ture sit oratio, quæ mente nos eleuat, qua in cælum usque penetremus & cum Deo loquamur. Tertium pro myrrha nostrorum erratorum pænitentiam offeramus, sine qua peccatoribus ex hac uita discedentibus clauditur cælum, inferorum locus miseris præparatur. Atque ita completo, ad exitumque perducto adeo sancto, pioque uisitandarum septem ecclesiarum itinere apud sanctam Bethleem, sicut dum hic sumus a Deo datum est nobis Romæ morantibus, ad illamque uenientibus non exiguos fructus a Christi sanguine, & matris eius, sanctorumque om-

nium

nium meritis percipere, ita poſt hanc uitam in cælo, in altera quaſi Ephrata uberrima regione, cuius fertilitas Deus eſt, dignemur, quæ nunc per ſpeculum in ænigmate uidemus, facie ad faciem uidere, illiſque perpetuo frui. 1.Cor.13.d

FINIS.

RELIQVIAE

SEPTEM VRBIS ECCLESIARVM.

RELIQVIAE S. PETRI In Vaticano.

PARTES corporum beatorum apostolorũ Petri, & Pauli sub maiori altari.

Crux donata a Constantino imperatore S. Siluestro papæ, in qua intus ĩclusa est alia parua crux aurea cũ portione ligni sanctissimæ dominicæ crucis.

Sudarium D. Nostri Iesu Christi, in proprio ciborio, super eius altare.

Lancea, qua eius latus fuit perforatum, in eodem loco.

De lapide ad quem fuit flagellatus Christus

Corpora ss. apostolorũ Simonis & Iudæ in muro supra altare sacramenti.

Corpora ss. decem primorum pont. Romanorũ.

Lini.

Cleti.

Anacleti.

Euarifti.
Xyfti.
Thelefphori.
Higini.
Pij.
Eleutherij.
Victoris.
Corpora ss. Fabiani, &
Xyfti pont. & martyrum.
Corpora fanctorum
Gorgonij.
Tiburtij martyrum.
Corpora ss. Procefsi, &
Martiniani martyrum.
Corpus s. Gabinij marty.
Corpus s. Ioannis Chryfo-
ftomi epifcopi Conftan-
tinopolitani, & confeffo-
ris in Sacrario.
Corpus s. Gregorij papę, &
doctoris fub eius altari.
Caput s. Andreæ apoftoli,
in operculo eiufdem al-
taris.
Capita ss. Lucę euãgeliftę.
Sebaftiani martyris.
Iacobi intercifsi, &
Magni confefforis in Sacra
rio.
Brachium fancti Andreæ
apoftoli.
Spatula s. Stephani proto-
martyris.
Brachiũ s. Iofeph decurio-
nis Arimathiæ, &
Guglielmi.
Brachium s. Longini mar-
tyris.
Guttur s. Blafii epifcopi, &
martyris.
Reliquiæ ss. quatuor Coro-
natorũm, &
Domitiani martyris.
Reliquiæ ss. Clementis,
Euarifti
Zephyrini
Fabiani
Lucij
Dionyfij
Caij
Siluestri
Damafi, &
Gregorij romanorum pó-
tificum.
Reliquiæ fanctorum Cy-
priani, &
Ianuarij epifcoporum
Pygmenij presbyteri, &
Nemefij diaconi martyrũ.
Trafonis.
Chryfanti.
Quirini.
Militij.
Trophini.

Calocerij

Calocerij.
Thrasitij.
Hippolyti.
Cyriaci.
Largi.
Smaragdi.
Acheloi.
Pamphili.
Pauli.
Proiecti.
Seleuci.
Optati.
Polychronij.
Geminiani.
Leonis.
Philippi.
Innocentij.
Thibei.
Churadi militis.
Bonifacij.
Theodori martyrum, &
Halibundij monachi, &
confessoris.
Antonij.
Dēs s. Leodegarij martyris.
Digitus auricularis s. Lucę Euangelistæ.
Humerus s. Christophori martyris.
Caput s. Mennę martyris.
Caput s. Damasi papæ, & confessoris.
Pars brachij s. Christophori.
Reliquiæ ss. Alexij.
Philippi, & ex XI. miliū martyrum.
Eustachij abbatis Lexomē.
Simplicij.
Valerij.
Vrsi abbatis.
Thomæ de aquino.
Dens s. Desiderij episcopi, & martyris.
Loricę s. Guglielmi.
Reliquiæ S. Feliciani martyris.
Pauli primi hęremitę.
Geminiani.
Nerei.
Archilei.
Pinci.
Martini.
Vincentij.
Iustini.
Felicissimi.
Agapiti.
Marcelli martyrum.
Luciani diaconi.
Donini.
Sauini.
Ianuarij martyrum.
Blasij.
Valentini.

Reliquiæ x. miliũ, & xl. martyrum.
Digiti s. Petri apoſtoli.
Crucis s. Andreæ.
Reliquiæ ſanctarũ Mariæ Magdalenæ,
Catharinæ,
Brachium s. Dariæ.
Mariæ Aegiptiacæ.
Hilariæ.
Domicillæ & ſociarum.
Artemiæ.
De oſsibus s. Balbinæ,
Sophiæ.
Piſtis.
Helpis.
Agapes.
Triphoniæ.
Cyrillæ.
Coronæ.
Agnetis.
Luciæ.
Claræ.
Theodoræ.
Colombæ.
Bibianę.
Suſannę.
Brachium, & pars capitis s. Agathæ uirginis & martyris.
Ruffinę uirginiis, & martyris.

Cathedra ſancti Petri apoſtoli.
Forcipes ferreę, quibus ss. martyres cruciabantur, uiſu, ueneratione dignißimę.
De uelo & cute s. Conſtantię uirginis filię Conſtãtini.
De terra loci, ubi Chriſtus apparuit Marię Magdalenę.
De cunabulo Chriſti.
Fruſtum crucis.
De tunica s. Bernardini.
Reliquię quinq. miliũ uirginum.
Petronillę.
De ſacco, & ueſte s. Iacobi.
De ſtola s. Dominici.
Reliquię s. Laurentij martyris.
De lapide ſupra quẽ s. Laurẽtius cõcrematus fuit.
De tunica s. Franciſci.
Inter portam Romanã & Guidoneam in pariete eſt affixus lapis ſupra quo multi ſancti martyrio affecti ſunt.
Inter Guidoneam & portam ſanctam in pariete affixus

affixus eſt porfireticus lapis, ſupra quo, ut ex inſcriptione liquet, fuerũt diuiſa a B. Silueſtro corpora ſanctorum apoſtolorum Petri, & Pauli.

In die Aſcenſionis D. N. Ieſu Chriſti ſuper maiorẽ eccleſię portam ponitur uetuſtiſsim⁹ pãnus quo multi martyres (ut fertur) ſepulti fuerũt, ibiq. uſque ad Calendas Augusti appenſus manet.

Et multæ alię reliquię.

Quæ reliquię in eccleſia S. Petri populo oſtẽdantur & quibus diebus.

Caput s. Andreę apoſtoli oſtẽditur Dominica iij. Ianuarij, & in feſto eius.

Sudarium oſtẽditur dominica proxima s. Antonij abbatis mẽſis Ianuarij.

Feria v. vj. & ſabbatho hebdomadę ſanctę, & ĩ die paſchatis.

In die Aſcenſionis, & Feria ij. poſt Pentecoſtem.

In anno Iubilei ſingulis dominicis, & feſtiuitatib⁹, & feriis vj. Martij.

Lãcea qua Chriſtus in cruce transfixus eſt oſtenditur feria vj. maioris hebdomadę ſanctę.

Reliquiæ Eccleſiæ ſancti Pauli.

PARTES corporum BB. apoſtolorum Petri, & Pauli ſub maiori altari una cum corpore s. Anaſtaſij.

Corpus s. Timothei martyris, ſub ejus altari.

Corpora ſanctorum Celſi, Iuliani, & Baſiliſſę martyrum in eorũ ſacello.

Corpora quinque ss. Innocentium ſub eorum altari.

Multa ſanctorum martyrũ corpora in cœmeterio beatę Lucinę quorũ nomina ignorantur.

In ſacrario eiuſdem eccleſię ſunt hę ſanctæ reliquiæ.

De ligno sanctę, & uiuificę crucis in cruce argentea.
Brachium cum police sanctę Annę matris B. uirginis Marię inclusum brachio argenteo.
Pars capitis s. Stephani protomartyris inclusa tabernaculo argenteo.
Pars capitis s. Ananię discipuli domini, qui B. Paulum apostolum baptizauit.
Brachia sanctorum Iacobi maioris, & Iacobi minoris.
Brachium sancti Nicolai episcopi.
Brachiũ sancti Alexij confessoris.
Spatula sancti Dionysij.
Catena, qua s. Paulus apostolus cinctus fuit.
Baculi frustum cum quo orbem terrarum peragrauit S. Paulus.

Tabernaculum ęneum cum reliquijs sanctorum

Innocentium.
Matthiæ apostoli.
Sebastiani.
Felicis papæ.
Sergij, & Bacchi.
Chrysanti, & Dariæ.
Barbaræ, & Nymphæ.
Frustum crucis. s. Andreæ apostoli.

Capsula cum reliquijs sanctorum

Euentij presbyteri, & martyris.
Stephani pape.
Sebastiani.
Nicolai episcopi.
Quirini episcopi.
Primi, & Feliciani.
Pancratij.
Ceciliæ.
Sophiæ, & aliorum.

Alia capsula cum reliquijs sanctorum

Marcelli papæ martyris.
Nerei martyris.
Archillei martyris.
Dariæ martyris.
Reliquiæ sanctorum
Andreę.
Bartholomæi.

Matthię

Matthiæ apoſtolorum.
Lucæ euangeliſtę.
Xyſti papæ.
Dionyſij.
Laurentij.
Sebaſtiani.
Blaſij epiſcopi.
Gordiani.
Benedicti.
Gregorij papæ.
Vincentij.
Hermetis.
Celeſtini.
Luciæ.
Hilariæ uirginis, & aliarum.

Reliquiæ in eccleſia ſanctorum Vincentij & Anaſtaſii martyrum ad tres fontes, ſiue ad aquas ſaluias.

Capita s. Anaſtaſij thecis ligneis deauratis.
Sancti Zenonis hoc in loco martyrio coronati.
Sancti Vincentij.
Columna ſuper quam ſancto Paulo apoſtolo caput amputatum fuit.
Et in oratorio ſcalæ cæli ſubtus altare reliquiæ decem milium C.C.C. & trium martyrũ qui cũ beato Zenone pro Chriſti fide eo in loco glorioſe occubuerunt.

Reliquiæ Eccleſiæ Sancti Sebaſtiani, via Appia.

VNA de ſpinis coronæ qua fuit coronatus D. N. Ieſus Chriſtus.
Reliquiæ S. Petri apoſtoli, ſcilicet.
Digitus.
Dens.
Coſtę pars, & alia quædam.
Dens s. Pauli apoſtoli.
Brachij s. Andreæ apoſtoli fruſtum.
Caput, & brachium s. Fabiani papæ & martyris.
Capita ss. Calliſti
Stephani pontificum.
Capita ss. Nerei.

Archillei.
Acoristi.
Valentinæ, &
Lucinæ martyrum.
Brachium s. Sebastiani &
Columna, qua alligatus fuit dum sagittaretur.
Ferrum unius sagittæ in eũ iaculatæ.
Reliquiæ aliæ s. Fabiani papæ.
Sebastiani martyris.
Stephani papæ.
Acoristi martyris.
Calix plumbeus cum cinere & ossibus
Sancti Fabiani.

Reliquiæ Ecclesiæ sancti Ioannis Lateranensis.

HAEC basilica sancti Saluatoris domini nostri Iesu Christi, sanctique Ioannis Baptistæ, atque B. Ioannis euãgelistæ, his sacrosanctis, ac uenerabilibus insignita consistit reliquijs.

Altare ligneum, quod sancti Dei põtifices, & martyres ab apostolorum tẽpore habuerunt; in quo per cryptas, & diuersa latibula missas celebrabant.
Mensa Domini, in qua Christus cænauit cum discipulis suis in die cænę.
Sub altare sunt de sãguine, & aqua de latere Christi ampullæ duæ.
De cuna Christi.
Tunica inconsutilis, &
Purpureum uestimentum eius.
De quinque panibus ordeaceis.
De cineribus, & sanguine S. Ioannis Baptistæ, &
Cilicium eius de pilis camelorum.
De manna sepulchri s. Ioannis euãgelistæ, &
Tunica eius.

Pars

Pars catenę, cum qua ligatus uenit ab Epheſo.
Sub iſto nempe altari eſt arca fęderis, in qua ſunt duæ tabulę teſtamenti.
Virga Moyſi, &
Virga Aaron.
De panibus propoſitionũ.
Hanc autem arcam cum candelabro, & his quæ dicta ſunt cum quattuor præſentibus columnis Titus, & Veſpaſianus a Iudæis aſportari fecerũt de Hieroſolyma ad Vrbem, ſicut uſque hodie cernuntur in triũphali fornice, qui eſt ſupra eccleſiam ſanctę Marię noue, & ob uictoriam, & perpetuum ... ... reliqua nõ poſſunt legi.
In marmoreo operculo ſuper altare s. Marię Magdalenę ſunt hę reliquię.
Caput s. Zacharię patris s. Ioannis Baptiſtę in theca argentea ...
Caput s. Pancratij martyris in alia theca ex argento.
Catena, qua B. Ioãnes euãgeliſta uinctus de Epheſo ad urbem adductus eſt.
Vas quo idem ſanctus uenenum bibit, & illi nihil nocuit.
Eiuſdem ſancti linea tunica.
Theca argentea plena oſsibus s. Marię Magdalenę.
Spatula s. Laurentij martyris.
Interula linea D. N. Ieſu Chriſti, quam ei B. uirgo fecit, in capſula argẽtea.
Linteus, quo Chriſtus apoſtolorum pedes terſit.
Pars harundinis, qua percuſſus fuit in capite in domo Pilati.
Forfices, quibus B. Io. Euãgeliſta attonſus fuit.
Velum, quo uelatum fuit corpus s. Saluatoris in cruce pendentis.
Sudarium, quo caput Chriſti in ſepulchro poſiti inuolutum fuit.
Cineris s. Ioannis Baptiſtæ.
Dens s. Petri apoſtoli.
Vas in quo eſt ſanguis, & aqua, quę fluxerunt de latere D.N. Ieſu Chriſti.

Frustulum crucis Christi.
Plurimę alię sine nomine sanctorum reliquię.
In sacrario est capsa lignea cum multis sanctorum sine nomine ossibus, puluere, & cineribus.
Caput sancti Gordiani & Cranium s. Epimachi, & alię multę sanctorum reliquię.
Reliquiæ quæ in oratorio esse dicuntur.
In sacello sancta sanctorū, quod s. Laurentij appellatur, in quod mulieres numquam ingrediūtur sunt infinitę reliquię, a Leone x. uisę & multis astantibus, ex duabus fenestrellis erutę, & ostēsę & iterum in eodem locatę.
In quarum prima a latere dextro, sunt multę reliquię ī uasis chrystallinis uitreisque compositę.
In sinistra uero est caput humanum integrum cum alijs multis incognitis reliquijs.
Sub altari est capsa cypressina multis clauibus clausa a Leone III. papa facta, hisque litteris aureis ornata SANCTA SANCTORVM.
Intra quam sunt aliæ plures capsulę, & tabernacula reliquijs plena.
In his parua capsula argentea deaurata ad modum crucis, in cuius medio est crux aurea.
Alia capsula argentea deaurata cum alia cruce auri puri.
Alia capsula argētea deaurata.
Alia capsula argentea cum modico ligni s. crucis.
Sub ipso altari est caput s. Anastasij cum alijs multis sanctorum ossibus.
Alia capsula eburnea ad formam cucurbitę.
Vas crystallinum cum parua arcula.
Alia capsula eburnea cum multis sanctorum ossibus.
Alia capsula argētea greco opere cęlata, circumligata cordula alba cū sigillo

ſio ĩ quo ſculptus ẽ puer hamo piſcans a Nicolao III. facta, in qua eſt caput s. Praxedis integrũ cum alijs multis ſanctorum oſsibus.

Capſula argentea ab Honorio III. facta cum capite s. Agnetis.

Alia capſula argentea cum ampulla plena ſanguine ſanctorum martyrum.

Alia arcula ad modum crucis plena reliquijs.

Vas ęneum cum multis reliquijs.

Capſula ex ebano.

Duõ lignea uaſcula.

Pyxis lignea cũ alijs plurimis ligneis uaſculis, & capſulis, & aliquot tabernaculis, & alijs uaſculis, pyxidibus, & arculis magno numero reliquiarũ plenis.

Aliquot tubera e ſerico pãno reliquiarum plena.

Duę uetuſtiſsimę tabulę, cum apoſtolorum Petri & Pauli figuris.

Multi panniculi ſanguine ſanctorũ martyrũ tincti.

Alia capſula lignea, in qua ſunt tres Agnus Dei e cera, & multę ſine nomine reliquię.

Tres panni albi cum oſsibus ſanctorum.

Pannus rubei coloris cum cruce ſigillatus.

Plures ſacculi, capſula, arculę, & pyxides reliquiarum plenę, quarum nomina incognita ſunt, & permultę alię.

Reliquię oſtenduntur ſemel in anno, in die Paſchatis.

Reliquiæ Eccleſiæ ſanctæ Crucis in Hieruſalem.

IN ALTARI maiori in concha e lapide Lydio iacẽt corpora ſanctorũ Ceſarij, & Anaſtaſij.

In eminenti loco reliquiarum

rum ſeorſum.
Tres fruſtulę crucis D. N. Ieſu Chriſti.
Titulus crucis Chriſti cũ litteris latinis, gręcis, & hebraicis.
Vnis ex clauis, quo Chriſtus cruci affixus fuit.
Duę ſpinę e corona eiuſdẽ.
Vnus ex triginta argenteis, quo uenditus fuit Chriſtus.
Tranſuerſę crucis pars boni latronis.
Digitus s. Thomę apoſtoli.
Quę omnia argenteis thecis incluſa ſunt.
In eodem oratorio eſt arcula reliquiarum plena cum hoc indice.
Lapis ſepulchri Chriſti.
De monte caluario.
De ſepulchro B. uirginis.
De loco ubi Chriſtus aſcẽdit in cęlum.
De loco ubi crux Chriſti reperta fuit.
De capite ſanctorum
Ioannis Baptiſtę,
Clementis papę, &
Praxedis uirginis.
Reliquiæ s. Catharinę Senenſis.
Dens ss. Petri apoſtoli, &
Gordiani martyris.
De oſsibus ss. Ioannis Baptiſtę,
Bartholomęi.
Simonis apoſtolorum,
Innocentium.
Fabiani.
Sebaſtiani.
Thomę archiepiſcopi Cantuarienſis.
Hippolyti.
Agapiti.
Epiphanij.
Felicisſimi.
Chryſogoni.
Dionyſij, & ſociorum.
Marię Magdalęnę.
Anaſtaſię.
Pudentianę.
Agnetis.
Euphemię uirginũ, & martyrum.
Reliquiæ ss. Petri &
Pauli apoſtolorum.
Iacobi apoſtoli fratris domini.
Vrbani, &
Xiſti II. pontificum.
Coſmę, &
Damiani martyrum.

Nicolai

Nicolai episcopi.
Sabini.
Reguli.
Nerei.
Hermetis martyris.
Benedicti, &
Hilarionis abbatum.
S. Helizabeth reginę Vngariç.
S. Brigidę uirginis.
SS. Iulianę.
Feliculæ.
Catherinę, &
Margaritę uirginũ & martyrum.
Aliç cxxxvij. thecę reliquiarum sanctorum, quorũ nomina ob uetustatem ignorantur.
In ei⁹ thecę medio est imago Christi musiuea, quã fuisse sancti Gregorij papę ferunt.
In sacello s. Helenę subterraneo, quod xx. die Martij tantum mulieres ingrediuntur, sunt hę reliquię.
Funis, quo Christus alligatus fuit.
Spongia, qua felle, & aceto potatus est.
Frustum eius uestis.
Capilli, & pars ueli B. uirginis.
Vestis s. Ioannis Baptistę.
Pars lacerti ss. apostolorũ Petri, & Pauli.
De adipe S. Laurentij.

Reliquiæ S. Laurentij extra vrbis mœnia.

SVB altari maiori, corpora ss. Laurentij diaconi, & Stephani protomartyris.
Capita sanctorum Hippolyti sine mento, & dentibus; & Romani martyrum thecis argenteis inclusa.
Caput, & brachium s. Iustini martyris.
Pars capitis s. Balbinę uirginis.
Brachia tria sanctorũ Ioannis

nis martyris.
Sanctę Petronillę.
S. Apollonię.
In uasculo crystallino reliquię
SS. Stephani.
Laurentij cum eius adipe, & cinere.
Digitus sancti Benedicti abbatis.
Reliquię sanctorum Leonardi.
Theodori, & Sabinę.
De capite sanctę Barbaræ.
Dens s. Petri apostoli.
Reliquię ss. Innocentium.
Thomę archiepiscopi Cantuariensis.
Spinę coronę Christi.
Paruum frustulum eiusdē sanctissimę crucis.
De ligno mensę, super quā cum XII. apostolis cęnauit.
De lapide sepulchri Christi.
De lapide sepulchri s. Marię uirginis.
De eiusdem uestimentis.
De uestibus, & capillis s. Marię Magdalenę.
De uelo sanctę Trāquillę.
Vas ęneum, quo s. Laurētius Christianos baptizare solebat, in his Hippolytum, & familiam eius, Lucillum Romanum, & alios.
Lapis cui corpus s. Laurentij iam mortui impositum fuit
Nomina aliorū martyrum qui ī hac ecclesia sepulti sunt, habentur pag. 88.

Reliquiæ Ecclesiæ sanctæ Mariæ Maioris.

IMAGO beatissimę uirginis Mariæ.
In altari ad Pręsepe Christi pręsepium.
Sub altare maiori corpus s. Matthiæ apostoli.
Prope præsepe sub altare sui nominí sacro corp? s. Hieronymi presbyteri ecclesię doct. eximij.

In

In marmoreo operculo altaris sanctissimi sacramenti, quod reliquiarū dicitur eiusmodi reliquiæ conseruantur, & statis diebus populo ostenduntur.
Caput s. Vibianæ uirginis, & martyris.
Duo digiti, mentū, & aliç reliquiæ s. Anatoliç uirginis, & martyris.
De cingulo, & uelo s. Scholasticç, ac
De reliquiis s. Catharinæ.
Sanctæ Euphemiæ.
Sanctæ Annæ, &
De zona, & lecto B. Mariç uirginis.
Dalmatica, qua indutus erat s. Thomas Cantuariensis archiepiscopus, quando interfectus est.
De brachio.
Sanguine.
Cerebro.
Cilicio.
Cuculla, & alijs reliquiis eiusdem s. Thomę archiepiscopi Cantuariensis.
Planeta.
Stola, &
Manipulus, quibus celebrabat Sanctus Heronym⁹ doctor in capella præsepis. D. N. Iesu Christi in Bethleem.
Caput cum alijs reliquijs s. Marcellini papę & martyris.
Brachium cū alijs reliquijs s. Iuliani martyris.
Corpora sanctorum
Simplicij.
Beatricis, &
Faustini martyrum.
Brachium sancti Cosmę martyris.
De sanguine
Cerebro
Cilicio & alijs reliquijs eiusdem sancti Cosmæ, & Damiani martyrum.
De brachio s. Abundij, & de reliquijs
S. Sebastiani.
S. Blasij.
S. Stephani protomartyris, &
S. Ioannis Baptistæ.
Mentum cum reliquiis s. Zachariæ, patris s. Ioānis

nis Baptistæ.
Crux B. Epaphræ cōdiscipuli s. Pauli apostoli.
Brachium cum aliis reliquiis s. Lucæ Euang
Brachium s. Matthæi apostoli & euágelistę cum alijs reliquijs.
Caput s. Matthiæ apostoli, cuius corpus est sub altari maiori huius basilicæ.
De reliquiis ss. Apostolorum
Petri, &
Pauli.
Iacobi
Thomæ.
Andreæ.
Philippi.
Bartholomæi, &
De manna s. Ioannis apostoli & euāgelistę.
De reliquijs aliorum apostolorum & plurimorū sanctorum martyrum, confessorum, & uirginum.
Cunabulum, ac de fascia, & pannis infantię domini nostri Iesu Christi.
De uestimento purpureo.
De spongia.
De sindone, &
De sepulchro D. N. Iesu Christi.
De ligno sanctissimę crucis D. N. Iesu Christi.
Hæ reliquię populo die Paschę ostendi solent.

STATIONES

ET INDVLGENTIAE SEPTEM VRBIS ECCLESIARVM.

Stationes & Indulgentiæ Ecclesiæ S. Petri in Vaticano.

EX BVLLA NICOLAI IIII.

HANC itaque sacrosanctam basilicam nonnulli prędecessores nostri romani pontifices cupientes a Christi fidelibus eo libétius, & deuotius uisitari, quo fideles Christi per hoc potiori dono gratiæ se refectos sentirent, salubriter prouiderunt, quòd eãdem basilicam uenerabiliter uisitantes amplam suorum assequerentur ueniam peccatorum. Nam sicut ad nos tam ex scriptis antiquis in basilica ipsa repertis, quam ex seniorum canonicorum eiusdem basilicæ relatione peruenit, prædicti prædecessores omnibus uere pænitentibus, & confessis, ad

præfatam ecclesiam accedentibus reuerenter, uidelicet, in Natiuitatis Domini, Epiphaniæ, Cathedræ ipsius S. Petri, Annunciationis B. Mariæ uirginis, Ascensionis domini, & eiusdem sancti Petri ac B. Pauli apostoli, & dedicationis prædictæ, ac ipsius sancti Pauli basilicarum festiuitatibus, ac per octo dies eiusdem festiuitatis Epiphaniæ, & ipsorum apostolorum, & dedicationem basilicarum earundem immediate sequentes, & quolibet die ab ipsa festiuitate dictæ Ascensionis usque ad octauas festi Pentecostes, nec non in die Dominica, qua cantatur Gaudete, & in Quinquagesima, ac de Passione diebus Dominicis, & Anniuersarijs consecrationis maioris altaris dictæ basilicæ, & Cænæ domini, & Parasceue, ac Litaniarum maiorum diebus, ac etiam die lunę post Pascha, septem annorum, & septem quadragenarum, & ab octauis Pentecostes hinc ad festum ipsius B. Petri, & ab octauis eiusdem festi B. Petri usque ad Kalendas Augusti die quolibet trium annorum, & trium quadragenarum: Visitantibus autem ipsam a principio Quadragesimæ usque ad festum Paschæ quolibet die & in ipso festo, nec non in festiuitatibus Natiuitatis, Purificationis, & Assumptionis prædictæ B. Mariæ uirginis, Dedicationis & Apparitionis S. Michælis Arcangeli, sanctorum Andreæ, Thomę, Ioannis Euangelistæ, Conuersionis prædicti S. Pauli, ac Matthiæ, Iacobi, Bartholomæi, Matthæi, Lucæ, Simonis, & Iudæ, Nicolai, Luciæ Stephani, Siluestri, octauæ Natiuitatis domini, S. Gregorij, S. Longini, Inuentionis, & Exaltationis S. Crucis, S. Petronillæ, S S. Ioannis, & Pauli, S. Leonis, S S. Procesſi, & Martiniani, S. Alexij, S. Mariæ Magdalenæ, S. Laurentij, S. Egidij, Omnium sanctorum, Dedicationis basilice Saluatoris, consecrationis altaris S.

Mariæ

Mariæ de cancellis in ipsa ecclesia cõstructi, quæ VIII. idus Octobris occurrit, nec non omnibus diebus Quatuor temporum unius anni, & quadraginta dierum, & reliquis anni diebus quadraginta dierum remissionis suorum peccaminum concesserunt. Nos igitur, qui præfatę basilicæ honoris, ac decoris augmentum, præcipue ob reuerentiã prædicti B. Petri apostolorũ principis, cuius nos, licet immeritos diuina dispositio esse uoluit successores, totis desiderijs affectamus, præfatas remissiones a prędictis prædecessoribus sic concessas, ratas, & gratas habemus, illas auctoritate apostolica approbamus: ut Christi fideles ad ipsam basilicam uenientes reddantur de acquirendis talibus remissionibus certiores, omnibus uere pænitentibus, & confessis, in singulis festiuitatibus, atque diebus prædictis, quibus ipsi basilicam ipsam dicti principis apostolorum personaliter uisitabunt, de omnipotentis Dei misericordia, & eorundem Petri, & Pauli apostolorum auctoritate confisi, de nouo remissiones huiusmodi misericorditer elargimur.

Quas indulgentias, qui secuti sunt pontifices, Bonifacius VIII. Clemens VI. Vrbanus VI. Nicolaus V. & alij papæ confirmarunt & auxerunt.

Dies stationum eiusdem ecclesiæ.

Dominica III. aduentus domini quę dicitur Gaudetę.
Epiphania domini.
Ascensio domini.
Pentecostes.
Festiuitas S. Petri, & octaua eius.
Festiuitas S. Andreæ.
In omnibus sabbatis quatuor temporum.
Dominica de quinquagesima.
Dominica de passione.

Feria II. post Pascha.
Dominica IIII. post Pascha, quæ dicitur, ego sũ pastor bonus.
Dies. Marci in Litanijs maioribus.
Feria IIII. Litaniarum triduanarum.
In dedicatione ecclesiarũ ss. apostolorum.
Petri & Pauli.
In festo eorundem.
In cathedra sancti Petri.
Singulis VI. ferijs mensis Martij.
Præter has stationes uigesimo quinto quoque anno, annus Iubilei celebratur, Porta sancta per pontificem maximum reseratur & clauditur.
D. Thomas super quartum sententiarum dist. xx. quæst. j. art. iij. de indulgētijs huius ecclesiæ ait. Quicũq; uadit ad ecclesiam, talem usque ad ille tempus, habeat tantum de indulgentia, intelligitur semel tantum: sed si in aliqua ecclesia sit indulgentia perennis sicut in ecclesia B. Petri xl. dierum, tunc quoties uadit aliquis toties indulgentiam cõsequitur.

Stationes, & Indulgentiæ Ecclesiæ S. Pauli.

MAXIMAE & perpetuę in hac basilica sunt indulgentiæ, & peccatorum remisiones, prętertim diebus stationum eiusdem ecclesiæ, quæ sunt.
In die sanctorum Innocentium.
Dominica in sexagesima.
Feria iiij post quartam Dominicam Quadragesimæ.
Feria iij. Paschæ.
Feria v. post Pentecostem
Die conuersionis S. Pauli
Die cõmemorationis eiusdem.

Præter has ſtationes vigeſimo quinto quoque anno, annus Iubilei celebratur, Porta ſancta per Cardinalem S.R.E. reſeratur & clauditur.

Dies quibus in Eccleſia SS. Vincentij, & Anaſtaſii ſunt indulgentiæ.

FERIA iij. poſt Pentecoſtem.
Feria ij. poſt Dominicam iij. quadrageſimę.
Feria v. ante Palmas.
Quotidie verò, vt in tabula marmorea a ſiniſtra maioris altaris legitur, ſunt conceſsi illam viſitatibus ſeptem anni de indulgentia & totidem quadragenę.
In Eccleſia S. Mariæ Annunciatæ ſunt indulgentiæ conceſſæ his qui die Annunciationis, & Dominica prima Maij illā viſitauerint.

Stationes et Indulg. Eccl. S.Sebaſtiani.

MVLTAE, & perpetuæ ſunt in hac eccleſia indulgentiæ, præcipue ſingulis Dominicis diebus menſis Maij & die ſanctorum Fabiani, & Sebaſtiani.

Stationes & Indulgentiæ baſilicæ S. Ioannis Lateranenſis.

DOminica prima quadrageſimę.
Dominica palmarum.
Feria v. in cęna Domini
Sabbatho Sancto
Prima, & ſecunda die Paſchæ

chæ ad vesperas tantum
Sabbatho in Albis
Sabbatho Pentecostes
In solennitatibus S. Ioannis Baptistæ
Exaltationis sanctæ Crucis
In dedicatione eiusdem basilicę
Et in anniuersario die electionis pontificis
Sunt pręterea in hac ecclesia perpetuę indulgētię maxime in Oratorijs
Sanctę crucis
Sancti Ioannis Baptistę, &
Sancti Ioannis euangelistę
Sancti Venantii, quę circa baptisterium sunt, & in oratorio, quod Sancta Sanctorum dicitur.
Pręter has stationes vigesimo quinto quoque anno, annus Iubilei celebratur, Porta sancta per Archipresbyterū ecclesię Cardinalē reseratur.

Stationes et Indulgentiæ Ecclesiæ S. Crucis in Hierusalem.

Dominica ij. aduentus.
Dominica iiij. quadragesimę, quæ dicitur lętare
Feria vj. in parasceue
Die inuentionis, & exaltationis sanctę crucis.
Die xx. Martij dedicationis
Capellę Hierusalē dictę
Vltima Dominica mensis Ianuarij, ob memoriam inuentionis tituli crucis Christi, cuius, vt manifestior fiat historia, Alexandri vj. Papæ Bulla subiicitur.

ALE-

ALEXANDRI VI. PAPAE BVLLA.

ALEXANDER epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, Vniuerſis Chriſtifidelibus præſentes inſpecturis ſalutem, & apoſtolicam benedictionem. Admirabile ſacramentum viuificæ crucis, cuius ſignum erit in cælo dum dominus ad iudicandum venerit, intra noſtra mentis arcana reuoluentes, & pia conſideratione penſantes, quod in ligno eiuſdem ſanctiſsimę crucis dominus noſter Ieſus Chriſtus pro humani generis ſalute mortem ſubire nō obnuit, vt nos de morte ad vitam reuocaret; dignum imò potius debitum reputamus, eccleſias, & loca ſub ipſius ſanctiſsimę crucis nomine dedicata, & pręſertim in vrbe conſiſtentia, gratioſis indulgentiarum, & remiſsionum muneribus decorare, vt per hoc & tanti ſacramenti iugis memoria cum mentibus Chriſtifidelium permaneat, & ipſi Chriſtifideles, ipſius domini gratia eos præueniente, felicitatis præmia conſequi mereantur æterna. Cum itaque nuper, videlicet anno a natiuitate eiuſdē domini noſtri Ieſu Chriſti milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſecundo, vltima Dominica menſis Ianuarij, dum bo. me. Petrus tt. S. Crucis in Hieruſalem Cardinalis, qui tunc in humanis agebat, eandem eccleſiam digno ornatu reparari faceret, in altiori pariete teſtudinis dictæ eccleſiæ repertus fuerit titulus Hebraicis, Græcis, & Latinis litteris conſcriptus, & qui ſupra caput ipſius D. N. Ieſu Chriſti dū in ligno eiuſdem S. crucis pendebat, appoſitus extitit, & ipſe titulus nunc in eadem eccleſia debita cum ve-

neratione obseruetur, & custodiatur; Nos in cruce huiusmodi sancta cum apostolo gloriantes; & satagentes alios ad glorificationem ipsius inuitare, vt vitalis ligni prætio vitæ æternæ suffragia consequantur, ac cupientes, vt ecclesia prædicta, quæ nunc titulus dilecti filij nostri Bernardini eiusdē ecclesię sanctæ Crucis in Hierusalem presbyteri cardinalis existit, congruis frequentetur honoribus, & ipsi Christifideles eo libentius deuotionis causa ad eandem ecclesiam confluant, quo ex hoc ibidem dono cælestis gratiæ yberius conspexerint se refectos, De omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri, & Pauli apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus, & singulis Christifidelibus vtriusque sexus vere pænitentibus, & confessis, qui ecclesiam ipsam in vltima dominica mensis Ianuarij cuiuslibet anni, a primis vesperis vsque ad occasum solis ipsius dominicæ deuote visitauerint, annuatim omnium peccatorum suorum remissionem auctoritate apostolica tenore præsentium concedimus, & elargimur, præsentibus perpetuis futuris temporibus valituris. Volumus autem, quod si alias visitantibus dictam ecclesiam aliqua alia indulgentia in perpetuum, vel ad certum tempus nondum elapsum duratura, eadem die per nos cōcessa fuerit, præsentes litteræ nullius sint roboris vel momenti. Dat. Romæ apud sanctum Petrum, Anno incarnationis dominicæ millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto, quarto Kal. Augusti, Pontificatus nostri anno quarto. Signat. L. Maius. A tergo Volaterranus. Cum sigillo plumbeo.

Stationes & Indulgentiæ Ecclesiæ S. Laurentij extra urbis mœnia.

Dominica in sexagesima.
Dominica ij, in quadragesima.
Feria iiij. post Pascha
Feria v. post Pentecostem.
Et in die Natalis S. Laurentij.

Stationes & Indulgentiæ Ecclesiæ S. Mariæ maioris.

Dominica prima aduentus.
Singulis iiij. feriis Quattuor temporum.
Vigilia Natalis Domini.
Nocte Natalis Domini ad sacellum præsepis in 1. missa.
In missa maiori, & tota die Natalis domini ad altare maius.
Die S. Ioannis Euangelistę.
Die Purificationis B. virginis.
Feria iiii. maioris hebdomadę.
Die Resurrectionis.
Feria ii. litaniarum triduanarum ante Ascensionem domini.
In festo dedicationis ecclesiæ, dicto festum niuis.
In die Assumptionis B. virginis.

Multę in ea sunt indulgentię, a Romanis pontificibus, & pręsertim Nicolao iiii. concessæ, vt patet ex duabus tabulis muro affixis. Quorum eiusmodi est exemplum Ad hanc sacram basilicam omnibus deuote venientibus à feli. record. Nicolao iiii. Papa, in scripto indulgentię sunt cōcessæ

cesse & innouatæ
Primo singulis secundis & quartis feriis, & diebus Sabbati centum dies.
In quadragesima S. Martini, singulis diebus, tres anni, & tres quadr.
In Natiuitate domini vsq; ad octauam xii. anni, & xii. quadr.
Ad octaua Natiuitatis vsq; ad Ephiphaniam, octo anni, & viii. quadr.
Ab Epiphania vsque ad octauam xii. anni, & xii. quadr.
Ab octaua Epiphaniæ vsq; ad Purificationem xii. anni, & xii. quadr.
A Dominica LXX. vsque ad XL. duo anni, & duę quadr.
In quadragesima, singulis diebus, tres anni, & tres quadr.
In festo B. Matthię apostoli x. anni, & x. quadr.
In octaua eiusdem, sex anni, & sex quadr.
In Annunciatione B. Mariæ virg. x. anni, & x. quadr.
In Resurrectione domini, & vsque ad octauã xii. anni, & xii. quadr.
Ab octaua Resurrectionis vsque ad Ascensionem duo anni, & duę quadr.
In Ascensione, & vsque ad octauam sex anni, & sex quadr.
Ab octaua Ascẽsionis vsq; ad Pentecostem ii. anni & ii. quadr.
In Pẽtecoste vsque ad octauã sex anni, & sex quad.
In festo Niuis vsq; ad octauam xiiii. anni, & xiiii. quadr.
Indulgẽtia ab octaua festi Niuis vsque ad Assumptionem viii. anni & viii. quadr.
In Assumptione & vsq; ad oct. xii. an. & xii. quad.
Ab octaua Assumptionis vsque ad Natiuitatem Virginis viii. anni, & octo quadr.
In Natiuitate Virginis vsq; ad octauam xii. anni, & xii. quadr.
In festo omnium apostolorum, & euangelistarum

rum, S. Lauretii, S. Hieronymi ii. anni, & duæ quadr.

In festis S. Crucis iii. anni, & iii. quadr.

Singulis diebus Sabbathi, i. annus, & i. quadr.

Singulis feriis ii. iii. & Sabbathi ad præsep. i. annus, & i. quadr.

Singulis stationibus ipsius basilicę, quę sunt omnibus quartis feriis quattuor temporum Dominica de aduentu, Vigilia Natalis domini, & iiii. feria maioris hebdomadę, ix. anni, & ix. quadr.

Pręter has stationes vigesimo quinto quoque anno, annus Iubilei celebratur, porta sancta ab Archipresbytero eius ecclesię aperiri solet, eoq; lapso claudi.

INDEX

RERVM ET SENTENTIARVM.

A

quotidie

K 2 De

de

Ordo

R.

V

Z

F I N I S.

ERRATA NOTATIONE DIGNA sic corriges.

Pag.	Ver.	
5.	29.	in margine. 1. tomo 5.
	31.	& hoc inuersis
6.	28.	iuxta viam Lateranensem
7.	31.	deterreri videbantur fideles
14.	10.	obliuio, miræ altitudinis
16.	26.	innumerabili hominum
17.	23.	veteres. 4. limina
33.	29.	parias columnas
54.	1.	Hieronymo
74.	3.	reuersa
	5.	circumferre meretricis;
	11.	squallidas
99.	25.	Augusto
100.	3.	peruenisset
102.	6.	læua in p̄celso